

TAMPEREEN YLIOPISTO

Mari Kuusinen

Ironisen kerronnan keinot ja funktiot kolumneissa:
Tarkastelussa Kaarina Hazardin ja Ruben Stillerin kolumnit

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Elokuu 2016

KUUSINEN, MARI: Ironisen kerronnan keinot ja funktiot kolumneissa: Tarkastelussa Kaarina Hazardin ja Ruben Stillerin kolumnit

Pro gradu -tutkielma, 88 s.

Tiedotusoppi

Elokuu 2016

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan ironian keinoja Kaarina Hazardin ja Ruben Stillerin kolumnien kerronnassa sekä ironian saamia funktioita kolumneissa yleensä. Tutkielman aihe kumpuaa Kaarina Hazardin kolumnin Ludvig Borgan (IL 13.1.2010) aiheuttamasta mediakohusta. Tutkielmassa avataan, miten kolumni mielipidetekstinä sallii kirjoittajalleen kaunokirjallisia vapauksia, kuten ironian käyttöä, mutta miten journalistisia tekstejä määrittävät viime kädessä Journalistin ohjeet.

Tutkielma on poikkitieteellinen ja sitä ohjaa hermeneuttinen näkökulma. Ironisen tulkinnan määrittelyssä käytetään apuna Toini Rahdun (2006) luomaa ironian komponenttimääritelmää. Ironisen kerronnan keinoja tutkielmassa analysoidaan narratologian ja semiotiikan avulla ja hyödynnetään etenkin Maria Lassila-Merisalon (2009) aiempaa tutkimusta kaunokirjallisesta journalismista. Ironian saamia funktioita kolumneissa tarkastellaan Linda Hutcheonin (1995) laatiman ironian funktioiden luokituksen avulla.

Aineiston analyysi osoittaa, että Stillerin ja Hazardin kolumnit hyödyntävät runsaasti ironista kerrontaa. Ironinen kerronta kolumneissa on tyypillisesti joko röyhkeää tai naiivia tai suosii itseironiaa. Kerronnassa käytetään myös merkitseviä taukoja, ironisia metaforia sekä draamallista ironiaa.

Analyysin ja aiemman tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että kolumnit toteuttavat useita ironian funktioita, kuten monimutkaistavaa, huvittavaa, suojautuvaa, hyökkäävää ja kokoavaa ironiaa. Tutkimusta voisi jatkaa haastattelemalla ironiaa suosivia kolumnisteja ja selvittämällä, pelkäävätkö he esimerkiksi julkista vihapuhetta aiempaa enemmän.

Asiasanat: ironia, journalismi, kolumni, narratologia, semiotiikka

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimusretkiä eri ironiateorioihin.....	3
1.1.2. Tutkimuskysymykset.....	4
2. Ironia – monitulkintaista ja kätkeytyä.....	5
2.1. Ironia kielessä.....	6
2.1.1. Ironia tulkintana	7
2.1.2. Ironian funktiot	9
2.2. Ironia journalismissa	11
2.2.1. Ironia huumorissa	13
2.3. Ironia tässä tutkimuksessa	14
3. Kolumni – faktaa ja fiktiota	16
3.1. Kolumni juttutyypinä	16
3.1.1. Kolumni ei-fiktiona	17
3.1.2. Kolumni kaunokirjallisena journalismina.....	18
3.1.3. Kolme erilaista kolumnistityyppiä	20
3.2. Kolumni ja kolumnistit tässä tutkimuksessa	22
4. Teoreettinen viitekehys ja tutkimusmenetelmät	24
4.1. Hermeneuttinen näkökulma tutkimukseen.....	26
4.2. Narratologinen menetelmä	27
4.2.1. Journalistinen kerronta.....	29
4.2.2. Ironinen kerronta	32
4.3. Semioottinen käsitys kielestä	34
4.4. Tiivistys tästä luvusta	37
5. Tutkimusaineisto	39
5.1. Kolumnit	39
5.1.1. Kolumnistina Kaarina Hazard	41
5.1.2. Kolumnistina Ruben Stiller.....	42
5.1.3. Kontekstina Iltalehti ja Iltalehti.fi	42
5.1.4. Kontekstina Image	43
6. Analyysi	45
6.1. Ironian keinot kolumnien kerronnassa	47
6.1.1. Röyhkeä kertojan asenne	51
6.1.2. Naiivi kertojan asenne	53
6.1.3. Itseironinen kertoja	55

6.1.4. Merkitsevät tauot kerronnassa.....	57
6.1.5. Ironiset metaforat kerronnassa.....	59
6.1.6. Draamallinen ironia kerronnassa	61
6.2. Ironian funktiot kolumneissa	63
6.2.1. Monimutkaistava ironia ja kertomus objektiivisesta journalismista	63
6.2.2. Huvittava ironia karnevalisoi, muttei dialogisoi.....	65
6.2.3. Itseironia suojaa toimittajaa	67
6.2.4. Stillerin ja Hazardin pureva ironia	69
6.2.5. Ironia sulkee ja kokoaa yhteisöjä.....	70
7. Yhteenveto ja pohdintaa.....	73
7.1. Etsivä löysi ironiaa	73
7.2. Käyttötarkoitus riippuu tulkitsijasta	76
7.3. Pohdintaa ja virikkeitä jatkotutkimukselle.....	79
Lähteet.....	82

1. Johdanto

Tarkastelen tässä tutkimuksessa sekä ironian keinoja Kaarina Hazardin ja Ruben Stillerin kolumnien kerronnassa että ironian saamia funktioita kolumneissa ylipäänsä. Kiinnostuin aiheesta, kun Kaarina Hazardin kolumni Ludvig Borga (IL 13.1.2010) nostatti julkisuusmylläkän alkuvuodesta 2010. Kolumnissa käsiteltiin tunnetun mediahahmon Tony Halmeen kuolemaa. Edesmennyttä kansanedustajaa ja showpainijaa muistellaan Hazardin kolumnissa varsin kärkevin sanankääntein. Halmetta nimitetään muun muassa ”möhkäleen muotoiseksi kotieläimeksi” ja ”kuohituksi mahtisonniksi”.

Hazard tunnetaan julkisuudessa kärkevänä, mutta älykkäänä kolumnistina (Sommar 2010). Siksi teksti herättikin mielenkiintoni. Oliko kirjoittaja mennyt sekaisin? Vihasiko iltapäivälehden tunnettu kolumnisti kuollutta ex-kansanedustajaa niin paljon, että unohti journalistin ohjeet ja syyllistyi tahallaan kunnianloukkaukseen? Ajatus tuntui varsin oudolta. Teksti tihkui kyllä ilkeyttä ja ivaa, mutta pilkan kohde oli epäselvä. Luettuani tekstiä useita kertoja ja luetettuani sitä myös ystäväilläni totesin, että tekstin viesti ei ollut ihan yksinkertainen. Osa lukijoista oli sitä mieltä, että tekstin pilkan kohteena saattoikin Halmeen sijaan olla suomalaisen median toiminta, toisten mielestä taas Halmetta ihailleet ihmiset. Näytti siltä, että tekstissä sanottiin ilmimerkitysten tasolla muuta kuin mitä itse asiassa tarkoitettiin. Tässä tutkimuksessa nimitän ilmiötä ironiaksi.

Sanakirjamääritelmän mukaan ironia on salattua ivaa ja hienovaraista kätkeytyä pilkkaa. Tekstin tulee sisältää hienovaraista vihjeitä, jotka ohjaavat tulkitsemaan ironiaa. Siksi ei aina ole selvää, kenelle ironinen ilmaisu nauraa ja ketä oikein pilkataan. Kolumni pakotti Julkisen sanan neuvoston (JSN) miettimään, mitä lehtiteksti voi sisältää ja miten asiat saa ilmaista (JSN.fi 2010). Kolumnista kanneltiin JSN:lle yli sadan ihmisen voimin. Suuri osa kantelijoista tulkitse kolumnia niin, että siinä mustamaalattiin kuollutta miestä. Lopulta kolumnin julkaissut Iltalehti sai JSN:ltä huomautuksen, sillä katsottiin, ettei kolumni noudattanut hyvää journalistista tapaa. Etsin päätöksen käsiini ja luin, mitä siinä tarkalleen ottaen sanottiin.

Kolumni on mielipidekirjoitus, jonka tehtävä on mm. tuoda uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun. Kirjoittaja voi ärsyttää lukijoitaan ja käyttää kärjekkäitäkin ilmaisuja mielipiteissään. Kolumni, pakina ja essee ovat lehtiteksteistä lähimpänä kaunokirjallisuutta, jolloin myös kirjoittajan vapaus on suurimmillaan. - - Iltalehdessä julkaistu kolumni sisälsi osin oivaltavaa media-analyysia. Kolumniin sisältyi kuitenkin sellaisia ilmaisuja, joita ei voi pitää hyvän journalistisen tavan mukaisina. Moniselitteisen halventavat viittaukset Halmeen ulkonäköön ja hänen kuolemansa oikea-aikaisuuteen olivat huonosti harkittuja. Journalistin ohjeiden mukaan jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava. (JSN.fi 2010.)

Kiinnitin JSN:n päätöksessä huomiota kahteen asiaan. Ensinnäkin JSN totesi, että koska Hazardin teksti on kolumni, se on muodoltaan melko vapaa. Kolumnin tehtävä on tuoda julkiseen keskusteluun uusia näkökulmia eli kertoa toimittajan mielipiteitä (J. Pietilä 2008, 83). Hazardin kolumnissa kertojan ääni on helppo havaita, sillä toimittaja esittää teräviä kommentteja ja ärsyttää lukijaa jopa tahallaan. Keinot ovat tuttuja fiktiivisistä teksteistä, kuten kaunokirjallisuudesta (Lassila-Merisalo 2009, 43). Sanoma- tai aikakauslehti, jossa kolumni yleensä ilmestyy, taas on faktuaalisesti orientoitunut ympäristö. Journalismissa faktaa on totuttu pitämään faktana ja fiktiota fiktiona. Hazardin kolumni näyttää rikkovan tätä jaottelua selvästi.

Toisekseen JSN:n totesi päätöksessään, että Hazardin kolumni sisältää oivaltavaa media-analyysia. Jos teksti olisi ollut vain kuolleen miehen pilkkaamista, JSN:n tuskin olisi pitänyt tekstiä oivaltavana. Tulkitsen, että myös JSN on nähnyt kolumnissa viitteitä ironiasta, vaikka sitä ei suoraan sanotakaan. Näin ollen ironialla on ollut tekstissä jokin tarkoituksellinen funktio, eli journalistinen käyttötarkoitus (vrt. Mattila 2011, 105; Renvall & Reunanen 1998, 18).

Ironian tulkitsija ei voi koskaan olla täysin varma, onko ironian tuottaja tarkoittanut ilmaisun ironiseksi vai ei, eli onko ironia intentionaalista. Ironian tulkintaa ohjaakin aina joukko myös niin sanottuja tekstinulkoisia seikkoja eli erilaisia konteksteja. (Rahtu 2006, 18.) Tulkintaan vaikuttavat muun muassa lehtien julkaisu-ympäristöt, aiemmat uutistapahtumat ja käsitys kirjoittajista. Kuten Linda Hutcheon (1995, 117) esittää, viime kädessä juuri tulkitsija saa ironian tapahtumaan. Tämän tutkimuksen lähtökohtana onkin oma lukijakokemukseni, olenhan tekstien tulkitsija. Tutkimus kertoo siitä, miten minä havaitsen ironiaa kolumneissa ja millaisia funktioita ironialle löydän. Toki vertaan tutkimustuloksiani aiemmassa tutkimuksessa esitettyihin tuloksiin työni loppupäätelmissä. Uskon myös, että tulkintani teksteistä kertoo myös jotain kolumnistien intentiosta (Rahtu 2006, 19).

Olen valinnut tutkimusaineistokseni kymmenen kolumnia Kaarina Hazardilta ja yhdeksän kolumnia Ruben Stilleriltä. Valitsin Hazardin rinnalle toisen kirjoittajan, sillä halusin aineistostani kattavamman. Oman lukijakokemukseni mukaan myös Stillerin kolumnit sisältävät tarkoituksellista ironiaa. Tutkimus ei ole pääsääntöisesti vertaileva, mutta koen, että kahta eri sukupuolta ja mediaa edustavat kolumnistit rikastavat aineistoani, sillä saatan tunnistaa heidän teksteistään samankaltaisia tai erilaisia ilmiöitä. Muun muassa itseironian käyttö on usein liitetty etenkin miesten julkiseen retoriikkaan, joten on kiinnostavaa nähdä, ironisoiko naiskolumnisti itseään (Kolehmainen 2015, 237).

Suuntaan katseeni tutkimuksessa kolumnien kieleen. Tarkastelen, miten ironiaa tehdään kolumnien kerronnassa eri keinoin ja millaisia funktioita ironia voi saada sekä näissä kolumneissa että kolumneissa ylipäänsä. Hypoteesini on, etteivät kolumnistit halua vain suoltaa loukkaavaa törkyä painettuun sanaan, vaan heidän tarkoituksenaan on herättää kolumneillaan ajatuksia ja politisoida ilmiöitä ja asioita. Toisin sanoen he haluavat synnyttää kolumnien avulla yhteiskunnallista keskustelua, joka lienee kaiken journalismin ydinajatus.

1.1. Tutkimusretkiä eri ironiateorioihin

Kolumneja ja ironista journalismia ylipäänsä on tutkittu Suomessa melko vähän. Ironista journalismia ovat tutkineet Esa Reunanen ja Mika Renvall artikkelin verran (1998). Esa Reunanen (2003) on jatkanut ironian tutkimusta tarkastelemalla väitöskirjassaan budjettijournalismiin liittyvää julkista keskustelua. Pro gradu -työssään ironiaa journalismissa taas käsittelee Noora Mattila (2011) Jyväskylän yliopistosta. Suomen kielen tutkimuksen suuntausta ironiaan edustaa Toini Rahtu (2006). Vaikka Rahtu ei ole journalismintutkija, hän on käyttänyt aineistonaan journalistisia tekstejä ja kerännyt oman tutkimukseni kannalta paljon kiinnostavaa tietoa. Kulttuurintutkija Linda Hutcheon (1995, 47) taas on perehtynyt etenkin ironian funktioihin.

Tarkastelen kolumneja ennakkokäsitysteni varassa, ja tekstit joko tukevat tai eivät tue olettamuksiani. Liitän mukaan erilaisia teoreettisia käsitteitä narratologiasta ja semiotiikasta ja katson, palvelevatko ne tarkoitustani. Käsitteideni teksteistä syvenee, kun perehdyn niihin paremmin. Tällaista tutkimustapaa kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi ja menetelmä on tuttu esimerkiksi kulttuurintutkimuksen puolelta (Lehtonen 2000, 177). Koska tarkastelen ironiaa esimerkiksi kolumnien kerronnassa ja kielikuvissa, lainaan tutkimusmetodeitani kirjallisuustieteen piiristä. Suomessa kaunokirjallista journalismia narratologian ja poetiikan avulla on tutkinut etenkin Maria Lassila-Merisalo (2009).

Ironian yksi funktioista on huvittaminen, joten tutkimukseni sivuaa myös jonkin verran huumorintutkimusta (Hutcheon 1995, 49). Poliittista huumoria tutkinut Marjo Kolehmainen (2015) on selvittänyt, miten Itse valtiat -tv-sarja ja siitä käytävä julkinen keskustelu osallistuvat politiikkaa koskevien kulttuuristen käsitysten tuottamiseen. Kolehmaista pystyn hyödyntämään ironian, huumorin ja vallan välisten suhteiden tarkastelussa. Janne Zareff (2012) taas on tutkinut väitöskirjassaan journalistista komiikkaa ja sivuaa myös jonkin verran ironiaa tutkimuksessaan.

Tutkimukseni teoria- ja metodiluvuissa perehdyn siihen, mitä ironialla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa ja miten ironia kytkeytyy journalismiin ja huumoriin. Esittelen myös kolumnin laji- ja juttutyypin määritelmät sekä journalismin että kirjallisuuden tutkimuksen näkökulmasta ja pohdin, millaisia kolumnisteja Hazard ja Stiller ovat. Ennen analyysia esittelen myös tutkimusmetodini ja tutkimusaineistoni. Analyysini ensimmäisessä osassa käyn läpi aineistoani narratologisen ja osin myös semioottisen analyysin avulla. Analyysilukuni toinen osuus on tutkimukseni haastavin, sillä mietin, millaisia funktioita ironia voi saada analysoimissani kolumneissa sekä kolumneissa ylipäänsä. Nojaan tässä osuudessa aiempaan tutkimukseen ja teoriaan ja käytän apuna esimerkiksi Linda Hutcheonin (1995, 47) määritelmää ironian funktioista. Tutkimukseni lopuksi käyn läpi tärkeimmät tutkimustulokseni, sudenkuopat matkan varrella ja esitän muutamia jatkotutkimusehdotuksia.

1.1.2. Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tutkimuskysymyksiä on kaksi, joista ensimmäinen on pääkysymykseni:

1. Millaisiin kerronnan keinoihin Hazardin ja Stillerin kolumnien ironia perustuu? Tätä kysymystä lähestyn tarkastelemalla kolumnien kerrontaa ja kielenkäyttöä kirjallisuudentutkimuksen ja kulttuurintutkimuksen, kuten narratologian ja semiotiikan avulla. Pyrin myös sijoittamaan kolumnit ennen varsinaista analyysiani eri konteksteihin, kuten tekstien julkaisu ympäristöihin ja tuomaan esille tekstien lajityypillisiä piirteitä. Uskon, että nämä seikat vaikuttavat ironiseen tulkintaani kolumneista. Tarkastelen muun muassa, millaista asennetta kertoja välittää ja millaisia metaforia hän käyttää. Ironisoiko kertoja todellisia tapahtumia? Mikä muu ohjaa ironiseen tulkintaani kolumneissa?

2. Miksi ironiaa käytetään kolumneissa? Eräänlaisena alakysymyksenä tutkimuksessani kulkee mukana pohdintaa ironian funktioista journalismissa ja kolumneissa ylipäänsä. Lähestyn tätä kysymystä paitsi aineisto- myös teorialähtöisesti ja käytän apuna etenkin Linda Hutcheonin (1995) laatimaa ironian funktioiden luokitusta. Näen, että ironia on viime kädessä sosiaalista ja poliittista kuten journalismikin ja oletan, että ironialla on journalismissa erilaisia käyttötarkoituksia.

2. Ironia – monitulkintaista ja kätkeytyä

Ironia on muuntautumiskykyinen ilmiö. Ironia voi olla elämänasenne, kirjallinen keino tai jopa pedagoginen apuväline. Jollekulle ironia on teeskentelyä, jollekin toiselle taas se on merkki hienotunteisuudesta. (Winokur, 2007, xiii.) Miten voin siis määritellä jotain, jota kaikki eivät koskaan ymmärrä ja josta joku jää aina ulkopuolelle? Tämä luku on yksi tutkimukseni haastavimmista, mutta myös sen suola. Ratkaisen ongelman niin, että kerron, miten muut ovat määritelleet ironian ja valikoin määritelmistä ne, jotka palvelevat tutkimusasetelmaani. Fokukseni on edetä yleisemmästä ironian määritelmästä kohti journalistisen ironian määritelmää. Esitän lopuksi myös oman määritelmäni ironiasta.

Usein ironia määritellään niin, että ensin rajataan ulkopuolelle ilmiöt, joita ironia ei ole tai joita se ehkä on (vrt Mattila 2011; Rahtu 2006; Winokur 2007). Jon Winokur (2007, 6) muistuttaa, että yleinen harhakäsitys on, että ironialla ja sattumalla olisi jotain tekemistä toistensa kanssa. Ei ole ironista, jos hääpäivänä sataa tai sattuu sairastumaan juuri ennen kauan kaivattua lomaa. Tällöin kyse on vain ikävästä sattumasta. Sen sijaan, Winokur (emt., 6) määrittelee, että ironia on päinvastaista sille, mitä odotetaan tapahtuvan, eräänlaista pilkkaa kaikkia niitä odotuksia kohtaan, joita on asetettu. Jokapäiväisen elämän ironiset tilanteet tarjoavat siis nokkelalle journalistille upeita jutunaiheita jo sellaisenaan.

Winokur (2007, 6–9) laskee ironian ulkopuolelle myös tekopyhyiden, kyynisyyden ja sarkasmin lähinnä sillä perusteella, että ironia on aina hienovaraista, yhteisöjä luovaa ja erottelevaa. Sarkasmi, kyynisyys ja puhdas tekopyhyys ovat yleensä helposti havaittavissa, ironia taas ei. Kolme ensimmäistä aukeavat yleensä kaikille, mutta joku jää aina ironian ulkopuolelle. Ironia luo yhteisöjä, mutta myös sulkee niitä ulkopuolelle. Palaan kuitenkin sarkasmin ja itseironian käsitteeseen tarkemmin vielä luvussa 2.1.1. *Ironia tulkintana*, sillä en täysin allekirjoita Winokurin näkemystä tässä tutkimuksessa.

Ironia sanana on peräisin antiikin Kreikasta. Sokrates käytti ironiaa retorisena strategiana, jota myöhemmin alettiin kutsua dialektiseksi ironiaksi. Sokrates kyseli keskustelukumppaniltaan näennäisesti naiiveja kysymyksiä, joilla paljastettiin armotta vastakumppanin typeryyttä. Väitteet olivat sekä totta että tarua ja kertoivat sellaisia kriittisiä havaintoja maailmasta, jotka muuten olisivat jääneet huomaamatta. (Winokur 2007, 38.)

Sokrateen ajatuksia ironiasta kehittäi vieläkin pidemmälle ensimmäisen ironiaa käsittelevän tieteellisen teoksen kirjoittanut filosofi Søren Kierkegaard vuonna 1841. Kulttuurintutkija Linda Hutcheon (1995, 2) näkee, että teoksessa ironia näyttäytyi romanttisessa valossa. Ironialla saatettiin paljastaa todellisuus, jonka havaintomaailma piilotti. Ironia oli osa tieteenfilosofiaa ja käsityksiä totuudesta ja inhimillisyyttä. Olemalla ironinen, ironikko pystyi itse välttymään siltä, että olisi ironian uhri. Tällainen ajatus totuuden paljastamisesta ironian avulla kiehtoo minua ja myös journalismin tutkimuksessa on esitetty saman suuntaisia mieltelmiä, josta kirjoitan tarkemmin luvussa 4. *Teoreettinen viitekehys ja tutkimusmenetelmät*. Romanttinen käsitys ironiasta voikin kietoutua esimerkiksi kansalaisjournalismin ihanteisiin (Renvall & Reunanen 1998, 9).

2.1. Ironia kielessä

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan ironiaa ennen kaikkea kielen tasolla, joten etenen seuraavaksi kielellisen ironian määritelmään. Kielentutkija Toini Rahtu (2006, 16) toteaa, että ironia liittyy aina yhteisiin ja jaettuihin merkityksiin, oli kyse sitten taiteesta, populaarikulttuurista tai kirjallisuudesta. Kirjallisuus ja puhuttu kieli taas tehdään aina kielellä, joten ironian tulkitsija joutuu viime kädessä miettimään, millaista kieltä ironia käyttää. Siksi on myös perusteltua keskittyä kieleen, kun tutkitaan ironiaa kolumneissa. Rahtu (2006, 37) tuo esille kaksi kilpailevaa määritelmää ironialle kielen tasolla, joista on kiistelty aina antiikista asti.

1. Ironialla tarkoitetaan päinvastaista kuin sanotaan.
2. Ironisella ilmauksella tarkoitetaan muuta kuin sanotaan.

Rahtu (2006, 38-39) hylkää heti alkuunsa kummankin määritelmän ja niin teen myös minä. Jo pikaisen ajattelutuokion jälkeen voi todeta, että kumpikin määritelmä ontuu. Mietitäänpä tilannetta, jossa ystäväni on hankkinut itselleen koiran. En pidä koirista, mutta keuhun koiraa mukavaksi lemmikiksi, koska en halua pahoittaa ystäväni mieltä. En siis ole tilanteessa ironinen vaan kohtelias. Päästän tilanteessa myös pienen valkoisen valheen. Jos ironia olisi vain jonkin muun sanomista kuin mitä sanoja tarkoittaa, myös valehtelu olisi ironiaa. Päämääräni ovat siis erilaiset kuin ironikolla. En halua pilkata, vaan olla mukava.

Lisäksi, kuten Rahtu (2006, 39) toteaa, yllä olevat kaksi määritelmää eivät sovellu hyvin tekstuaalisen ironian tarkasteluun, sillä ne viittaavat selkeästi vain yksittäisiin ja irrallisiin lauseisiin, jotka on irrotettu dialogista. Tutkimusaineistoni koostuu kokonaisista kolumneista, ei

keskustelusta irrotetuista yksittäisistä tokaisuista. Siksi tarkastelen esimerkiksi kolumnien kerrontaa kokonaisuutena, sillä tekstin keskinäiset viittaussuhteet voivat olla yksi keino luoda ironiaa. Etenen siis seuraavaksi siihen, miten tekstuaalista ironiaa voidaan tulkita.

2.1.1. Ironia tulkintana

Rahtu (2006, 12) kuvaa ironiaa prismaksi, jonka särmissä välkkyi konteksti. Siksi ironiaa ei voi rajata vain yhdeksi ilmiöksi, vaan jokainen tulkitsee viestin omalla tavallaan. Yhdelle ironia on sarkasmia, toiselle satiiria, kolmannelle taas parodiaa. Ironia on myös aina kaksiteräistä, joten reaktiot siihen jakautuvat kahtia. Yhdelle ironinen viesti aukeaa ja palkintona on naurahdus, toinen saattaa ärsyntyä siitä, että viesti on liian hämärä. Ironia on siksi tyyppiesimerkki kielellisestä monitulkintaisuudesta. Tulkinnan lähtökohtana taas ovat sekä viesti että konteksti (Rahtu 2006, 14). Ironia onkin ennen kaikkea jatkumo, ei vain yksittäinen ilmiö. Siksi on järkevämpää ja – huomattavasti yksinkertaisempaa – määritellä ironinen tulkinta kuin vain ironia. Rahtu (emt., 46) havainnollistaa siten (tekstuaalisen) ironisen tulkinnan seuraavanlaisella komponenttimääritelmällä, jossa ironia koostuu viidestä eri komponentista:

Ironisessa tulkinnassa on aina jokin 1) tavalla tai toisella **negatiivinen sanoma**, joka on tulkittava 2) **tuottajansa intention** mukaiseksi ja jolla on jokin 3) **kohde** ja useimmiten myös 4) **uhri**. Olennaista on 5) **monitulkintainen esitystapa**: jokin, joitakin tai kaikki komponenteista 1-4 tajutaan kätkeytyneinä, ja ne on siksi pääteltävä itse.

Negatiivisen sanoman (komponentti 1) Rahtu (emt., 47) määrittelee ivaaksi, pilkaksi, kritiikiksi, erimielisyydeksi tai toisen reviiiriä uhkaavaksi direktiivisyydeksi eli toimintaan kehottamiseksi tai pakottamiseksi. Hän korostaa kuitenkin ironian monitulkintaista luonnetta ja toteaa, että negatiivisuus on ennen kaikkea asenne, eli vain yksi monista sanoman äänistä. Siksi ironiaa voi olla vaikea havaita. Pelkkä kriittisyys ei siis näin laskettuna vielä täytä ironian negatiivisen sanoman määritelmää.

Rahtu (emt., 48) jatkaa, että vaikka ironia on aina sidoksissa tulkitsijaan, on tämän oltava varma tuottajan intentiosta (komponentti 2). Tulkitsija voi toki yrittää peittää ironisuuttaan väittämällä, että ironia on ollut tahatonta. Tämä on esimerkki suojautuvasta ironian käytöstä. Ironian kohde (komponentti 3) on se, jolle piikki on suunnattu, eli ne oliot, ilmiöt tai ominaisuudet, joihin ironia kohdistuu (emt., 49). Toimittaja voi kritisoida vaikkapa politiikkaa, säännöksiä, lausumia, henkilöitä tai mielipiteitä.

Ironian kohdetta ja uhria (komponentti 4) on vaikea erotella, mutta ironian uhrilla tarkoitetaan sitä ihmisryhmää, joka tulkitaan vastuulliseksi siitä, mitä ironisoidaan (emt., 50). Toimituksellista esimerkkiä käyttäen voidaan ironian uhrina nähdä vaikkapa poliitikot tai muut päätöksentekijät, miksei mediakin. Näin määriteltyinä uhri ja kohde liukuvatkin päällekkäin. Ironian toissijaisina uhreina voidaan myös nähdä ne, jotka eivät tajua ironista viestiä eli ne, jotka jäävät ulkopuolelle. Tässä tapauksessa siis vaikkapa lehden lukijat, joille ironinen viesti ei aukene.

Monitulkintainen esitystapa (komponentti 5) kaavassa kumpuaa siitä, että jotkin komponenteista 1–4 tulkitaan jotenkin harhauttaviksi, epäsuoriksi tai piilotetuiksi (emt., 52). Monitulkintaisuus taas on intentionaalista eli tulkitsija näkee, että tuottaja on halunnut vastaanottajan tajuavan viestin eri tavoilla yhtä aikaa. Jos jokin komponenteista 1–4 uupuu, viestiä ei yleensä tulkita ironiseksi.

Rahtu (2006, 59–60) laskee näin määritellylle ironiselle tulkinnalle läheiseksi käsitteeksi myös sarkasmin. Hän perustelee näkemyksensä sillä, että sarkasmi on suorasukaisempaa ja purevampaa kuin ironia, mutta kuuluu silti ironian piiriin. Riippuu tulkitsijasta, miten helposti hän havaitsee ironian eli miten monitulkintaisena tämä pitää saamaansa viestiä. Itseironiassa taas ironian tuottaja ja uhri ovat sama komponentti, mutta muuten yllä olevat komponentit pitävät paikkansa (emt., 62). Jaan Rahdun näkemyksen, sillä mielestäni ei ole mahdollista piirtää mitään suoraa viivaa ironian, sarkasmin ja itseironian välille. Joskus ironia on suorempaa, eli sen havaitsee helpommin, joskus taas ei.

Linda Hutcheonin (1995, 11) näkemykset ironiasta noudattelevat suurimmaksi osaksi Rahdun linjoja. Tiivistettynä Hutcheon näkee, että ironia on informaation ja sellaisen tietynlaisen arvioivan asenteen siirtoa, joka esitetään toisenlaisessa muodossa kuin tarkoitetaan. Toisin sanoen ironia on piilotettua ivallisuutta, jolla on tuottaja ja uhri. Joku jää aina ironiasta ulkopuoliseksi, mutta se on ironian tarkoituskin.

Rahdun ja Hutcheonin näkemykset ironian tarkoituksenmukaisuudesta, eli tuottajan intentionaalisuudesta kuitenkin poikkeavat. Rahtu näkee tuottajan intention ja vastaanottajan tulkinnan toisiaan tukevinä, eikä toisiaan poissulkevinä asioina (2006, 18–19). Hän perustelee, että koska jakamamme kieli ja sen sisältämät merkitykset ovat yhteisiä, tulkitsija joutuu samastumaan ironian tuottajan asemaan ja pohtimaan, millaisen viestin hän on halunnut välittää. Tekstien tulkinta nostaa siis esille myös tuottajan intention. Linda Hutcheon (1995, 11) on hienoisesti eri mieltä, eikä näe, että ironinen tulkinta välttämättä tarkoittaisi, että ironia on intentionaalista. Hutcheonin mukaan

lukijan tekemä ironinen tulkinta ajaa intention ohi ja ironia tapahtuu vasta tulkinnassa. Ironinen tulkinta ei siis tarvitse toteutuakseen tietoista ironista intentiota, riittää että tulkitsija näkee viestissä ironiaa. (Emt.) Tässä tutkimuksessa ironiaa ei kuitenkaan pidetä kolumneissa sattumanvaraisena, vaan jaan Rahdun (2006) linjan ja näen, että kolumnien ironian taustalla on toimittajan tarve kyseenalaistaa normeja, saattaa joku naurunalaiseksi tai etäännyttää. Uskon siis, että tulkintani teksteistä paljastaa myös jotain ironian tuottajan intentionaalisuudesta.

2.1.2. Ironian funktiot

Tutkimukseni alussa totesin, että haluan ironian keinojen lisäksi perehtyä myös ironian funktioihin, sillä haluan tietää, millaisia käyttötarkoituksia ironia kolumneissa voi saada. Käytän analyysissäni apuna Linda Hutcheonin (1995, 47) jaottelua ironian funktioista sekä Mika Renvallin ja Esa Reunasen (1998, 14) suomennoksia käsitteistä. Hutcheon (emt., 45) lähestyy ironian käyttötarkoitusta tulkitsijan kannalta. Tämä asetelma sopii tutkimukseeni, sillä olenhan tekstien tulkitsija. En voi sanoa teksteistä mitään muuta kuin sen, mitä itse niistä tulkiten. Hutcheonin nimeämät funktiot on järjestetty sen mukaan, miten voimakasta niiden affektiivinen lataus on, eli miten voimakkaasti kyseinen ironian funktio jakaa mielipiteitä.

Ironian funktiot Linda Hutcheonin (emt., 47) mukaan (suomennos Renvall & Reunanen 1998, 14, lihavoinnit minun):

Suuri affektiivinen lataus

- kokoava (aggregative)
- hyökkäävä (assailing)
- vastustava (oppositional)
- häilyvä (provisional)
- suojautuva (self-protective)
- etäännyttävä (distancing)
- huvittava (ludic)
- monimutkaistava (complicating)
- vahvistava (reinforcing)

Pieni affektiivinen lataus

Miedoimpana ironian funktiona Hutcheon (1995, 48) näkee vahvistamisen, jolloin ironiaa käytetään sanoman alleviivaamiseen. Esimerkkinä voisi olla vaikkapa itseironinen lausahdus puheessa, jolla osoitetaan empatiaa vastapuolelle. Kriittisesti ajatellen tällainen ironian käyttö on tarpeetonta korulauseiden käyttöä. Ironian monimutkaistava funktio taas tarkoittaa sitä, että ironia tarjoaa useita tulkintamahdollisuuksia. Positiivisesti ajatellen monimutkaistaminen herättää ajatuksia ja siksi ironia on tyypillistä taiteen moniulotteisuudelle ja rikkaudelle, joten parhaimmillaan monimutkaistaminen tuottaa tulkitsijalle jopa mielihyvää. (Emt., 48.) Monimutkaistamisen kuitenkin lisää myös väärinkäsityksiä, joten journalismissa tämä ironian funktio voidaan kokea hankalaksi (Renvall & Reunanen 1998, 13).

Seuraavaksi vahvimpana ironian funktiona listassa on huvittaminen (Hutcheon 1995, 49). Ironinen ilmaisu naurattaa, sillä se voi usein olla varsin osuva. Ironia synnyttää myös mielihyvää, kun lukijaa niin sanotusti oivaltaa ironian. Huvittavuutta voidaan kuitenkin pitää myös pinnallisena ja jopa vastuuttomana tapana esittää kritiikkiä. Sanoma saattaa hukkua nauruun. Vieläkin enemmän hämmennystä voi aiheuttaa ironian etäännyttävä funktio. Etäännyttävän ironian avulla tulkitsija pääsee tarkkailemaan tilannetta sivusta ja saattaa siksi olla kriittisempi (emt., 49). Kielteisen näkemyksen mukaan isotkin asiat on kuitenkin helppo ohittaa olankohautuksella, jos ne eivät tunnu koskettavan omaa maailmaa. Etäännyttävää funktiota on kritisoitu etenkin journalismin tutkimuksessa, sillä sen on katsottu tekevän lukijoista passiivisia (esim. Renvall & Reunanen 1998, 15).

Ironian suojautuva käyttö (Hutcheon 1995, 50, Hutcheonilla self-protection, itsesuojelu) liittyy usein itseironiaan. Tällöin ironia on jonkinlainen defenssimekanismi. Kun vähemmän valtaa omaava vähättelee itseään jo valmiiksi, vallassa oleva ei voi sitä enää tehdä. Tämä tehdään tietenkin niin, ettei sitä oikeasti tarkoiteta. Negatiivisesti ajatellen itseironia on vain turhaa pöyhkeilyä, jolla korostetaan omaa tärkeyttä. Ironia myös tarjoaa hyvän suojavaatteen, jonka taakse piiloutua. Mitään mitä ironikko sanoo, ei pidä ottaa tosissaan, koska kysehän on vain ironiasta.

Ironia on häilyvää (emt, 51) silloin, kun se kyseenalaistaa niin sanotut kiveen kirjoitetut totuudet. Jälleen kerran ironia voi joko raikastaa ajattelua tai toisaalta kyynistää sitä. Vastustavaa ja hyökkäävää ironiaa on vaikeaa erottaa toisistaan (Renvall & Reunanen 1998, 16). Kumpikin on kytköksissä valtaan ja tarkoituksena on horjuttaa ironian kohdetta. Hutcheon (1995, 52) näkee, että hyökkäävä ironia pitää sisällään myös ironian pahimman terän. Hyökkäävä ironia horjuttaa kohdettaan ja on siksi purevaa ja julmaa.

Ironian vahvimpana ja sosiaalisimpana funktiona nousee sen kokoava merkitys (Hutcheon 1995, 54). Ironia paitsi kokoaa, myös sulkee yhteisöjä, sillä jotkut tajuavat ironian, mutta jotkut jäävät sen ulkopuolelle, kun ironian menee niin sanotusti heiltä ohi. Voidaan myös ajatella, että ironian ulkopuolelle jäävät ironian kohteet, vaikka he tajuaisivatkin ironian (Renvall & Reunanen 1998, 16). Kokoaminen on kytköksissä valtaan ja toisinaan elitismiinkin, joten siksi Hutcheon (1995, 55) näkee kokoamisen ironian kiistanalaisimpana ominaisuutena.

2.2. Ironia journalismissa

Faktapohjaiselle ja objektiiviselle journalismille monitulkintaisen ironian luulisi olevan kauhistus. Ironialla on kuitenkin paikkansa myös journalistisissa teksteissä. Mika Renvall ja Esa Reunanen (1998, 4–5) toteavat, että ironia on journalistisissa teksteissä varsin yleinen ilmiö. Ironialla avulla journalistit muun muassa irvailevat valtaapitäville tahoille ja kritisoivat vallitsevia oloja. Ironia on väline, jonka avulla toimittaja voi ottaa kantaa. Ironinen kommentti tekstissä vihjaa, että toimittaja ei ole ihan purematta niellyt kaikkea, mitä lähde on tälle sepittänyt. Ironiaan on journalismin tutkimuksessa suhtauduttu kuitenkin jokseenkin penseästi (emt., 4). Ironia naurattaa ja vihastuttaaakin, muttei kritikoiden mukaan aktivoi yleisöä. Ironinen teksti voi osoittaa epäkohdan, mutta ei välttämättä tarjoa siihen mitään ratkaisua. Tulkitsijalle jää ironiasta helposti lannistunut olo. Mitään ei ole tehtävissä, vaikka on osoitettu, että maailmassa on virhe.

Renvall ja Reunanen (1998, 6) jakavat journalistisen ironian kolmeen muotoon: tilanteen ironiaan, sanalliseen ironiaan ja draamalliseen ironiaan. Lähes kaikki tilanteet voivat olla jollain lailla ironisia. Riippuu usein journalistista, haluaako hän korostaa vai häivyttää ironiaa. Esimerkiksi tilanteen ironiasta voidaan ottaa vaikkapa vaalit sellaisessa maassa, jota hallitsee diktaattori. Jokainen tietää, että vaalit ovat turhat, mutta ne käydään silti. Sanallinen ironia taas viittaa ironiaan, jossa sanotaan muuta kuin tarkoitetaan. Draamallinen ironia taas on näiden kahden välimuoto ja se tarkoittaa ironisten tilanteiden esittämistä uudestaan journalistisessa muodossa. Journalisti voi joko häivyttää ironista potentiaalia sisältäviä tilanteita tai korostaa niitä. Journalistinen ironia on Renvallin ja Reunanen (emt., 6) mukaan useimmiten juuri draamallista ironiaa, koska toimittaja kuvailee tilanteita ja esittää ne ikään kuin uudestaan yleisölle. Toimittaja voi itse päättää, mitä kertoo ja mitä jättää kertomatta. Hän voi myös korostaa jotakin asiaa ja asettaa sen ironiseen kontekstiin.

Myös journalistin elämänsänsä voi olla ironinen. Asenteen omaava ymmärtää, että maailma on epäreilu paikka, jossa paha ei saa yleensä palkkaansa. Hienoja ja eettisiä tavoitteita ei saavuteta koskaan, vaikka kuinka yritettäisiin. Ironisen elämänsänsä omaava voi silti toimia ”ikään kuin” hienot päämäärät olisivat saavutettavissa. (Renvall & Reunanen 1998, 10.) Journalismin tasolla tämä tarkoittaa sitä, että toimittajat kirjoittavat tekstejä aktiiviselle ja osallistuvalla yleisölle, vaikka hyvin tietävät, ettei sellaista aina ole olemassa. Tällaiset ”ikään kuin” -tilanteet ovat tyypillisiä esimerkiksi kansalaisjournalismille. Vaikka toimittaja tietää, että yleisö ei ole aina sitä aktiivisinta ja kantaottavinta porukkaa, hän silti kirjoittaa ikään kuin näin olisi. Mielenkiintoista kyllä, journalisti asettaa itsensä silloin ironiseen tilanteeseen, koska hän on vaarassa joutua naurunalaiseksi hyväuskoisuutensa vuoksi. (Emt., 10–11.)

Journalismin kannalta kiinnostavaa on toki myös ironian kohdistuminen. Renvall ja Reunanen (1998, 11) esittelevät kaavan, jonka avulla he tarkastelevat ironian kohdistumista lehtiteksteissä:

A ironisoi B:tä C:lle D:n sitä huomaamatta.

Kaavassa (A) on ironisti, (B) ironian tuottaja, (C) ironian oivaltaja ja (D) naiivi vastaanottaja. Roolit voivat olla päällekkäisiä ja läsnä yhtä aikaa tai esiintyä eri tavoin riippuen tulkinnasta. Perinteisesti on ajateltu toimittajien irvailevan vallanpitäjien eli poliitikkojen kustannuksella (emt., 11). Muun muassa Esa Reunanen (2003, 425) on tuonut kuitenkin myöhemmässä tutkimuksessaan esille, että asia ei suinkaan ole aina näin. Ironia voi hyvin kohdistua myös vaikkapa viestimiin tai kansalaisiin. Toisinaan lehtijutuissa ääneen pääsevät poliitikot saattavat myös ironisoida toisiaan. Pidän ironian kohdistumista kiinnostavana kysymyksenä, mutta en keskity siihen tässä tutkimuksessa, sillä pidän aineistoani liian suppeana tätä kysymystä varten. Mainittakoon kuitenkin, että koska kolumni on journalistinen mielipideteksti, pidän kertojanääntä ja jutun kirjoittajaa myös aina identtisinä. Siksi omassa analyysissäni ironisti on aina joko Hazard tai Stiller.

Renvall ja Reunanen (1998, 9) toteavat, että julkisen elämän ja journalismin elinvoimaisuutta sekä ironian yhteiskunnallistavia muotoja pohdittaessa on tärkeää tehdä selväksi, ajatellaanko yleisöä vain julkisuutta passiivisesti seuraavana ”audiencena” vai julkisuudessa aktiivisesti toimivana julkisyleisönä ”publicina”. Ajattelutavan eroista seuraa kaksi diskurssia, romanttinen ja ironinen. Romanttinen diskurssi uskoo julkisyleisöön, ironinen diskurssi passiivisempaan audienceen. Äkkiseltään nämä kaksi diskurssia tuntuvat toisilleen vastakkaisina, ja romanttinen diskurssi tuntuu edustavan jonkinlaista journalismin ihannetta. Esa Reunanen (2003, 398) on vienyt ajatuksen vielä

pidemmälle ja luonnostellut analyysikehystä, jolla erilaisia narratiivisia genrejä voidaan eritellä journalistisista teksteistä. Ironinen diskurssi, tai Reunasen termein narratiivi, nähdään journalismin kentällä joko kepeänä ja humoristisena tai kyynistävänä ja traagisena.

Renvall ja Reunanen (1998, 21) päätyvät kuitenkin toteamaan, että mikäli toimittajat omaksuisivat itseironisemman, avoimemman ja epävarmemman asenteen, lukijat myös ehkä omaksuisivat yhteiskunnalliset asiat helpommin. Reunanen (2003, 396) myös muistuttaa, että ironinen ja romanttinen narratiivi ovat kumpikin yhtä tärkeitä julkiselle keskustelulle. Niitä tarvitaan molempia sopivassa suhteessa. Huomio tulee ennemminkin kiinnittää siihen, miten nämä kaksi diskurssia ilmenevät.

2.2.1. Ironia huumorissa

Ironia on moniulotteisena tutkimusaiheena vaatinut aiemmissa luvuissa useiden eri ironiamääritelmien kartoittamista ja myös sen pohdiskelua, mitä ironia voi olla. Avaan vielä, millainen suhde ironialla ja huumorilla on, sillä vaikka kaikki ironia ei ole hauskaa, on huvittaminen yksi ironian funktioista (Hutcheon 1995, 47). Huumorin, kuten ironiankin avulla voidaan journalismissa myös joko kyseenalaistaa vallitsevia totuuksia tai vaihtoehtoisesti vahvistaa niitä. Ironian päämäärät ovat siis samantyyppiset journalismissa kuin huumorinkin. Janne Zareff (2012, 124) toteaa, että ironiaa, kuten komiikkaakin voidaan käyttää joko kapinallisesti tai konservatiivisesti: Joko ironialla luodaan käsityksiä siitä, mikä on niin sanotusti normaalia tai vastaavasti kyseenalaistetaan stereotypioita.

Aarne Kinnunen toteaa (1994, 17), että yleensä koomisen tilanteen pohjana voidaan pitää joko inkongruenssia (yhteensopimattomuutta), degradaatiota (arvon alennusta) tai toistoa. Mielestäni ironiassa tärkeimmät koomillisuuden rakentajat ovat inkongruenssi ja degradaatio. Näen, että yhteensopimattomuus on sukua Toini Rahdun (2006) näkemykselle ironiasta koherenssina ja inkoherenssina. Ironia tarjoaa inkoherentin eli epätäydellisen viestin, jonka tulkitsija haluaa tehdä eheäksi eli koherentiksi. Arvon alennus ja siitä seuraava naurureaktio taas syntyy, kun jokin arvokkaana pidetty asia menettää hetkellisesti arvonsa tai luhistuu (Knuutila 1992, 107). Samoin kuin Sokraten ironiset huomiot paljastivat vallitsevien totuuksien mielettömyyden, myös komiikalla voidaan tuulettaa totuttuja ajatuskuvioita (Zareff 2012, 70).

Ironiaa hyödyntäviä ja usein humoristisia esitystekniikkoja ovat satiiri ja parodia, joita Rahtu (2006, 62) nimittää ironian sukulaisilmiöiksi ja alalajeiksi. Parodia voidaan nähdä jäljittelemällä esitettynä ironiana, jonka kohteena on jäljitellyn esityksen muoto tai jonkun esiintymis- tai puhetapa. Satiiri taas eroaa parodiasta sillä, että sen kohteena ovat jonkun henkilön tai henkilötyypin arvot tai asenteet tai esimerkiksi jonkun ilmiön tai esityksen sisältö tai arvot. (Emt., 63.) Voidaan kuitenkin miettiä, ovatko satiiri ja parodia ironisia, sillä niissä pilkan kohteet ilmaistaan avoimesti. Marjo Kolehmainen (2015, 252) kuitenkin toteaa, että parodia, ironia ja satiiri ovat kulttuurissamme laajasti käytössä olevia tapoja, joilla käydään yhteiskunnallista keskustelua. Vaikka näillä tavoilla olisi eroja, ne toteuttavat samoja funktioita. En palaa tässä tutkimuksessa tarkemmin satiirin ja parodian käsitteisiin, mutta tiedostan, että analysoimieni kolumnien kerronnassa tai esitystekniikassa saatetaan käyttää keinoja, joita voidaan nimittää toisessa kontekstissa myös satiiriksi tai parodiaksi.

2.3. Ironia tässä tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa ironia nähdään monitulkintaisena kielen käyttönä, jonka tulkintaa ohjaa merkitysten moninaisuus. Tekstin merkitys taas on lähtöisin tulkitsijasta ja tämän tulkintavalmiuksista, kuten moninaisista tekstin sisäisistä ja ulkoisista seikoista. Ironiaa etsiessäni käytän apuna ironisen tulkinnan komponenttimääritelmää Toini Rahdun (2006, 14) mukaan. Ironinen tulkinta syntyy, kun tekstissä havaitaan tavalla tai toisella negatiivinen sanoma, joka tulkitaan tuottajansa (Hazardin tai Stillerin) intention mukaiseksi, ja jolla on jokin kohde ja useimmiten myös uhri. Olennaista on tekstin monitulkintainen esitystapa eli se, että jokin edellisestä muuttujista (negatiivinen sanoma, tuottajan intentio, uhri tai kohde) on kätkeyty ja tulkitsija joutuu tekemään viestistä itse eheän. (Emt., 46.) Lasken näin määritellyn ironian piiriin myös sarkasmin ja itseironian. Viime kädessä tässä tutkimuksessa on kyse siitä, miten minä havaitsen ironiaa. Näen kuitenkin, että tulkintani kolumneista kertoo jotain myös tekijöiden intentionaalisuudesta.

Ironian funktiot ovat moninaiset ja niillä on joko suuri tai pieni affektiivinen lataus. Tekstien tulkitsijalle ironian löytäminen eli arvoituksen ratkaiseminen tuottaa mielihyvää. Samanlaista mielihyvää voi tuottaa myös sisäpiirin vitsi, joten näen ironian suhteen huumoriin läheisenä. Lasken siksi ironian piiriin esitystekniikoista parodian ja satiirin, sillä vaikka ironia on näissä havaittavissa herkemmin, näen, että ironian, parodian ja satiirin päämäärät ja funktiot ovat lähellä toisiaan. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin ironian tarkasteluun, enkä palaa satiirin tai parodian käsitteisiin

tarkemmin. Olen useiden eri käsitteiden avulla lähinnä yrittänyt kartoittaa myös sitä, mitä ironia voi olla.

Ironia on väline, jonka avulla toimittaja voi ottaa kantaa ja kyseenalaistaa valtasuhteita, jolloin se sopii keinona mielipideteksteihin erityisen hyvin. Ironia voi siten olla hyväksi yleiselle julkiselle keskustelulle. Parhaimmillaan ironia voi auttaa kyseenalaistamaan stereotypioita ja valtasuhteita. Pahimmillaan ironia kyynistää yleisönsä ja asettaa toimittajan ylimielisen kriitikon asemaan.

3. Kolumni – faktaa ja fiktiota

Pyrin tässä luvussa määrittelemään, millainen journalistinen teksti kolumni on, eli millaisen tulkintaympäristön sen tarjoaa ironialle. Kuten tutkimuksen johdannossa totesin, kolumni on jännittävä faktaa ja fiktiota sekoittava lajityyppi journalismin kentällä, jota on Suomessa tutkittu varsin vähän. Janne Zareff (2012, 98) toteaa, että fakta- ja fiktiotekstien tärkein ero on niiden väite omasta uskottavuudestaan. Eroa ei voi purkaa tekstityyppeihin, vaan se on ennemminkin lajityypillinen. Jos lukija epäilee, että hänellä on edessään fiktioteksti, hän alkaa lukemaan sitä heti uusin silmin ja epäilemään, onko teksti pelkkää satuilua. Uskon, että tulkintaani tekstistä vaikuttaa siis se, millaisena laji- ja juttutyypinä näen kolumnin eli hahmotanko tekstiä faktasta vai fiktiosta käsin.

3.1. Kolumni juttutyypinä

Tekstin uskottavuuteen vaikuttaa suuresti sen genre tai juttutyypin (Zareff 2012, 99). Toisin sanoen kymppien uutisilla on enemmän uskottavuutta kuin viihdeohjelmalla, Ylen sähköuutisella taas vastaavasti enemmän kuin Stillerin tai Hazardin kolumnilla. Lehtonen (2000, 183) tiivistää, että genre on kontekstin osatekijä ja ohjaa tulkintaa. Genret ovat kerronnallisten järjestelmien muotoja, jotka säätelevät kerronnan potentiaaleja ja vaikuttavat siihen, kuinka merkitsijöitä ja diskursseja muotoillaan, järjestellään ja muunnellaan kerronnallisissa prosesseissa. Genret siis luovat odotuksia ja vaikuttavat siihen, miten teksti luetaan ja tulkitaan.

Heikki Kuutti määrittelee Uudessa mediasananastossa (2006, 76–77), että genre on sekä median että yksittäisen jutun tai ohjelman identiteetti. Genre seuraa konventioita, jotka ovat suhteessa jutun tai ohjelman tarkoitukseen, muotoon ja merkitykseen. Jyrki Pietilä (2008, 23) tuo esille, että juttutyypin voi vaikuttaa siihen, miten tekstiä luetaan vaikkapa oikeudessa. Uutisen oletetaan edustavan länsimaisen journalismin perinnettä ja erottelevan mielipiteen ja uutisen toisistaan. Sen sijaan kolumni on juttutyypin, joka sallii vapaamman kielenkäytön.

Kolumneja on Suomessa tutkittu ja niistä on kirjoitettu melko vähän, sillä lehdistössämme on ollut pidemmät perinteet pakinoiden kirjoittamisella. Siksi kolumni ei ole vakiinnuttanut itseään juttutyypinä kovin vahvasti. (J. Pietilä 2008, 82.) Amerikkalaista perimää edustava kolumni kotiutui meille oikeastaan vasta tv-ajalla eli 1960-luvulla (emt., 84). Vaikka kolumni ja pakina muistuttavat toisiaan, on juttutyypien välillä toki erojakin. Erot ovat melko pieniä ja ne koskevat

enemmänkin kolumnin taitollisia seikkoja kuin itse tekstiä. Kolumni kirjoitetaan omalla nimellä ja usein tekstin kylkeen liitetään myös kirjoittajan kuva. Pakina taas rustaillaan yleensä nimimerkin suojissa. Kolumnille on tyypillistä myös minämuotoisuus ja toisinaan voimakas henkilökohtaisuuskin, joten siinä mielessä se eroaa esimerkiksi pääkirjoituksesta, jonka pronomini on monikon ensimmäinen. (Emt., 82–83.) Voidaan siis ajatella, että kolumnisti edustaa lehdessä omaa linjaansa, joten näkökulmat, rajaukset ja aihevalinnat ovat hänen omiaan.

3.1.1. Kolumni ei-fiktiona

Kurkistetaan hetkeksi kirjallisuudentutkimuksen puolelle, jossa kolumnia on yritetty sijoittaa puolestaan eri lajityyppien kartalle. Kirjallisuudentutkimuksessa voidaan hahmotella tietynlaisia rajoja eri kirjallisuuden ja ei-kirjallisuuden lajityyppien välille faktan ja fiktion avulla. Kai Mikkonen (2002, 315) esittelee Marie-Laure Ryanin tekstityyppien kartan, jolla kuvataan, miten faktuaalisuus ja fiktiivisyys limittyvät toisiinsa kertomuksen, kirjallisuuden ja ei-kirjallisuuden kategorioiden kanssa. Suluissa esimerkkejä eri kategorioiden tyypeistä, lihavointi tekstissä minun:

1. Kirjallinen kertova fiktio (Romaani, novelli)
2. Kirjallinen kertova ei-fiktio (Kirjallisuudeksi lasketut elämäkerrat)
3. Kirjallinen ei-kertova fiktio (Postmoderni ei-kertova teksti)
- 4. Ei-kirjallinen kertova fiktio (Tietyt journalismin lajit, jotka käyttävät fiktiota)**
5. Ei-kirjallinen kertova ei-fiktio (Uutisraportit, historiankirjoitus)
- 6. Ei-kirjallinen ei-kertova fiktio (Matemaattiset ongelmat tai tietyt journalismin muodot)**
7. Ei-kirjallinen ei-kertova ei-fiktio (Saarna, mainos, ostoslista, suora haastattelu)

Mikkonen pitää ryhmiä neljä ja kuusi luokittelun kannalta erityisen hankalina. Ryhmään neljä hän sijoittaa esimerkiksi fiktiivisen kolumnin. Näin ollen kolumni sijaitsee tässä luokittelussa, joka rajaa kirjallisuuden ja ei-kirjallisuuden lajityypit ääripäästä toiseen, joko luokissa neljä tai kuusi. Ryhmä kuusi pitää sisällään joitakin journalismin muotoja, mutta Mikkonen ei määrittele tarkemmin, mitä nämä ovat. (Mikkonen 2002, 315–316.)

Erityisesti amerikkalainen kirjallisuudentutkimus on perehtynyt ei-fiktion poetiikan tutkimukseen. Käytän poetiikan, kuten narratologian tutkimusmenetelmiä apuna myös tässä tutkimuksessa. Markku Lehtimäki (2002, 264–256) toteaa, että amerikkalaisen ei-fiktion poetiikan ydinkysymys on pohdiskella, minkälaisia kertomuksia julkisuudessa tuotetaan yhteiskunnasta. Fiktiivisiä keinoja

käyttävä journalismi pyrkii kurkistelemaan vallanpitäjien retoriikan taa. Näin halutaan todistaa, miten todellisuus loppujen lopuksi aina tuotetaan tavalla tai toisella julkisuudessa. Tekstin tekijän tärkein tehtävä on ohjata lukija tarkastelemaan maailmaa kriittisesti.

Tulkitsen Lehtimäen ajatusten juoksua niin, että uutinen, kolumni tai elämäkerta on loppujen lopuksi vain yksi kertomus muiden joukossa. Kiinnostavaa on se, millaisen kuvan kertomus antaa todellisuudesta ja millaisia ajatusprosesseja se herättelee. Samansuuntaisia ajatuksia on esitetty myös tiedotusopin tutkimuksen puolella Suomessa esimerkiksi Kauko Pietilän kehittämän niin sanotun uuden journalismin (Hemánus & K. Pietilä 1982, 25) piirissä, josta kirjoitan enemmän luvussa 4. *Teoreettinen viitekehys ja tutkimusmetodit*¹.

3.1.2. Kolumni kaunokirjallisenä journalismina

Journalismin tutkija Maria Lassila-Merisalo (2009) on soveltanut kirjallisuuden tutkimuksen käsitteitä myös journalististen tekstien analyysiin. Hän esittää oman luokittelunsa fiktiivisiä aineksia sisältäville journalistisille teksteille. Lassila-Merisalo suhtautuu käsitteeseen ei-fiktio melko nuivasti. Hän määrittelee lajityypin, jota hän kutsuu kaunokirjalliseksi journalismiksi, jonka hän näkee ei-fiktion alalajina. Ei-fiktion alle mahtuu erilaisia lajityyppejä elämäkertoista matkakertomuksiin. Lassila-Merisalo hylkää termit ei-fiktio tai nonfiktio, koska pitää niitä jokseenkin halventavina termeinä, joita etenkin kirjallisuudentutkijat, kuten edellä mainittu Markku Lehtimäki, ovat suosineet. Lassila-Merisalo ei pidä sanan ei-fiktio kaiusta myöskään sen tähden, että se vihjaa, että faktan ja fiktion lisäksi olisi olemassa jokin oma lajinsa, joka ei ole niistä kumpaakaan, vaan jotakin kolmatta. (Lassila-Merisalo 2009, 35.)

Sanana ei-fiktio on myös vieras journalistiselle käytännölle. Onhan selvää, että toimittajan oletetaan pysyvän totuudessa eli faktan puolella. Alla kaksi otetta 35-kohtaisista Journalistin ohjeista vuodelta 2016 (JSN.fi 2016):

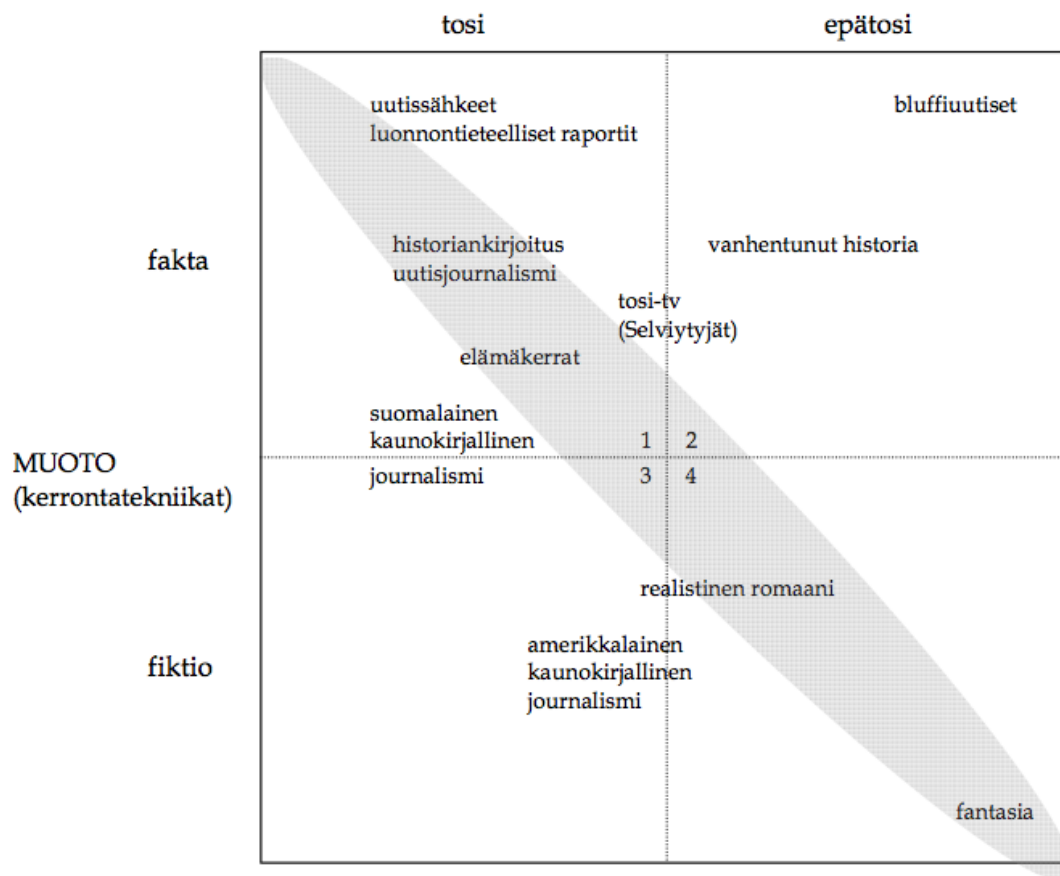
8. *Journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen.*

11. *Yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta. Myöskään kuvaa tai ääntä ei saa käyttää harhaanjohtavasti.*

¹ On huomattava, ettei Kauko Pietilän ”uusi journalismi” viittaa 1960-luvulla kehiteltyyn ”New Journalism” -suuntaukseen, jota edustivat 1960-luvun Yhdysvalloissa mm. Tom Wolfe ja Gay Talese (Lassila-Merisalo 2009, 170).

Journalismi erottelee siis faktan ja fiktion omiksi lajeikseen paljon kirjallisuudentutkimusta selkeämmin. Lassila-Merisalo (2009, 192) hahmottaakin kaunokirjallista journalismia ensisijaisesti faktasta käsin. Hän perustelee valintaa sillä, että kaunokirjallinen journalismi sijoittuu osaksi mediaa ja kuuluu siten median lainalaisuuksien pariin. Viime kädessä faktatekstistä tekevät faktatekstiä kirjoittajan eettiset velvoitteet, jotka kirjoittaja rikkoo fiktiossa (emt., 12). Karkeasti sanottuna kirjailija saa valehdella, journalisti ei. Loppujen lopuksi Lassila-Merisalo on siis melko samaa mieltä Lehtimäen kanssa lajityyppien luokituksista, mutta hän painottaa journalismin erityisyyttä tällä kentällä. Myös lähestymistapa on erilainen. Karkeasti sanottuna kirjallisuuden tutkimusperinne ammentaa fiktion tutkimuksesta, journalismin tutkimus taas painottaa faktaa.

Lassila-Merisalo (emt, 33) hahmottelee fakta- ja fiktioteksteille nelikentän, jolle eri tekstilajit sijoittuvat sisältönsä ja muotonsa perusteella:

KUVIO 1. Fakta ja fiktio: sisältö ja muoto Maria Lassila-Merisalon (2009, 33) mukaan.

Lassila-Merisalo (emt., 12) määrittelee, että kaunokirjallinen journalismi, jollaisena pidän myös analysoimiani kolumneja, on faktuaalista sisältöä, jonka esittämisessä käytetään fiktiosta tunnettuja keinoja. Näin ollen aineistoni sijoittuu nelikentällä kenttien yksi ja kolme rajoille.

Selvyyden vuoksi todettakoon, ettei kaunokirjallinen journalismi tai non-fiktio siis ole Lassila-Merisalon mukaan juttutyyppejä, vaan keinokokoelma, siis eräänlainen kattokäsite, jonka alle mahtuu monenlaisia juttutyyppejä. Se, edustaako teksti kaunokirjallista journalismia vai ei, vaatii aina tapauskohtaista harkintaa. (Emt., 14) Suomessa kaunokirjallista journalismia edustaa tyypillisesti juuri Image, jossa Stillerin kolumnit on julkaistu (vrt. Lassila-Merisalo 2009, Mattila 2011). Iltalehdelle, jossa Hazardin kolumnit on julkaistu, taas on tyypillistä subjektiivinen esitystapa, joka voi olla yksi kaunokirjallisen journalismin keinoista (Lassila-Merisalo 2009, 43).

On kuitenkin muistettava, että kolumni on mielipideteksti. Lehden tyyli voi toki ohjata kolumnin esitystapoja, mutta näen, että viime kädessä kolumnin kädenjälki ja tapa kertoa asioista on kolumnistin oma. Siksi se, että Imagen on todettu edustavan kaunokirjallista journalismia, ei vielä merkitse, että Stillerin kolumni putoaisi samaan luokitukseen. Lähden kuitenkin oletuksesta, että analysoimani kolumnit sisältävät kaunokirjalliselle journalismille tyypillisiä esitystekniikoita ja oletan, että pystyn siksi analysoimaan niitä kirjallisuudentutkimuksen menetelmillä, kuten narratologialla.

3.1.3. Kolme erilaista kolumnistityyppiä

Luodaan vielä katsaus kolumnisteihin. Pasi Kivioja (2008) on tutkinut Ilta-Sanomien ja Iltalehden muutosta vuosina 1985–2007 ja osana laajempaa yhteiskunnallista kehitystä. Hän tarkastelee muun muassa iltapäivälehtien perhesurmautisointia ja politiikan journalismia. Kivioja tekee tärkeän havainnon käydessään määrällisesti läpi iltapäivälehtien juttutyyppejä. Lehdet ovat siirtyneet 1980-luvun anonymiteettia ja objektiivisuutta ihannoivista lehtijutuista kohti yhä subjektiivisempaa esitystapaa. 2000-luvulla toisinaan jopa lehden koko tekijäkaarti eli toimittajat, kuvaajat ja joskus jopa lehden taittajatkin ovat alkaneet esittäytymään jutuissa omilla nimillään ja kuvillaan. (Kivioja 2008, 50.)

Tekijöiden brändäys iltapäivälehdissä alkoi jo 1990-luvun alussa, jolloin myös kolumnien määrät lehdissä alkoivat lisääntyä. Iltalehden kommentaarien määrän voimakkain kasvu sijoittuu kuitenkin vasta 2000-luvun alkuun. (Kivioja 2008, 51–52.) Kommentaareilla Kivioja tarkoittaa pakinaa,

kolumnia, kommenttia, kirja- elokuva- tai teatteriarviota, joka sisältää kirjoittajan kannanoton tai subjektiivisen näkemyksen (emt., 228). Kiviojan havainto tarkoittaa sitä, että niin sanottu perusuutinen alkaa olla iltapäivälehdessä harvinainen. Erilaisten mielipidetekstien määrä on kasvanut kuluneella vuosituhannella voimakkaasti.

Myös kolumnistien lukumäärä on kasvanut 2000-luvulla tasaisesti (Olkinuora 2006, 57). Kolumneja kirjoitetaan kaikkiin sanomalehtien eri osiin, ja niitä löytää nykyisin niin urheilu-, kulttuuri- kuin uutissivuiltakin. Olkinuora epäilee, että näin ollen myös kolumnistivalta on lisääntynyt. Kolumnin kirjoittajat pystyvät vaikuttamaan julkiseen mielipiteeseen ja nostamaan asioita julkiseen keskusteluun yhä hanakammin. Olkinuora jakaa kolumnistit kolmeen tyyppiin: oman journalistisen työnsä kautta tapahtumia analysoiviin toimittajiin, toisen vaiheen kommentaattoreihin, joiden pääasiallinen lähde on muu media ja niin kutsuttuihin asiantuntijoihin, jotka esiintyvät arvovallallaan. (Emt. 57)

Olkinuoran (2006, 57) mukaan ensimmäisen ryhmän kolumnistit edustavat niin sanottua perusjournalismia. He perehtyvät asioiden syy- ja seuraussuhteisiin ja kyseenalaistavat asioita. Toiseen, kasvavaan kolumnistiryhmään sen sijaan kuuluvat pääkirjoittajat ja erilaiset kolumnistit lehtien viihteellisemmällä sivuilla, kuten tv- ja kulttuurisivuilla ja television ajankohtaisohjelmissa. Olkinuora (2006, 58) on tätä ryhmää kohtaan varsin kriittinen ja kutsuu heitä ”mielipideautomaateiksi”.

Näiden kolumnistien mielipiteillä on jo heidän edustamansa massan vuoksi merkitystä. Tämä kehitys palvelee varmasti moniarvoisuutta, mutta tuskin argumentoinnin kautta jalostuvaa yhteiskunnallista keskustelua. Kun pääasiallinen tiedon lähde on muu media ja perusteeksi riittävät irtonaiset, yhteyksistään poimitut lauseet, niin omien hypoteesien levittäminen on aika yksinkertaista. (Emt., 58.)

Kolmanteen kolumnistiryhmään Olkinuora (emt., 58) sijoittaa kirjoittajat, joita lehdet ovat ottaneet sivuilleen ja televisio-ohjelmat juontajikseen ”itse asiasta kuultuna”. Tällaiset kolumnistit, jotka parhaimmillaan edustavat oman alansa asiantuntemusta, osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tekevät kokemuksensa perusteella mediakriittisiä huomioita. Olkinuora (emt.) peräänkuuluttaakin, että myös kolumnistien mediakritiikkiä tarvitaan, sillä perinnettä pitävät Suomessa yllä vain muutamat harvat kolumnistit ja televisio-ohjelmat. Hän ei tosin anna mediakriittisistä kolumnisteista tarkempia esimerkkejä.

Suhtaudun Olkinuoran luokitteluun tässä tutkimuksessa vain suuntaa antavana, sillä nähdäkseni se perustuu enemmän pitkän uran toimittajana tehneen ammattilaisen näkemyksiin kolumnisteista kuin varsinaiseen empiiriseen tutkimukseen. Olkinuoran ajatukset kolumnisteista ja kolumnistivallasta tarjoavat minulle kuitenkin mielenkiintoisia virikkeitä toista tutkimuskysymystäni, eli sen pohdiskelua varten, miksi ironiaa käytetään kolumneissa.

3.2. Kolumni ja kolumnistit tässä tutkimuksessa

Tutkimusaineistoksi valitsemani tekstit edustavat juttutyypiltään selvimmin kolumneja. Kun katson valitsemiani Kaarina Hazardin tekstejä, pitävät Jyrki Pietilän (2008, 82–38) mainitsevat kolumnin juttutyypille ominaiset seikat paikkansa. Olen poiminut Hazardin kymmenen kolumnia painetuista Iltalehdistä. Koska tekstit on julkaistu myös Iltalehden verkkosivuilla, ne voisivat tosin olla myös blogipostauksia. Iltalehden verkkosivulle tekstin yhteyteen on kuitenkin kirjoitettu sana kolumni, joten toimitus haluaa tehdä näin eron esimerkiksi kaupallisen blogipostauksen ja kolumnin välillä. Hazard on kirjoittanut kolumnit omalla nimellään, ja hänen kuvansa on liitetty kolumnin yhteyteen sekä verkkoon että painettuun lehteen. Hazard on myös työskennellyt kolumnien julkaisuaikana Iltalehdessä avustajana (Jääskeläinen 2014). Näin ollen hän edustaa tyypillisesti lehtitalon ulkopuolista kolumnistia, joka ei kuulu talon vakituiseen henkilökuntaan.

Myös Ruben Stiller esiintyy Imagen kolumneissa omalla nimellään ja kuvallaan. Yhdestäkään Image-lehdestä, joissa valitsemani kolumnit on julkaistu, ei löydy muita Stillerin nimiin laitettuja juttuja. Näin ollen Stillerkin näyttäisi edustavan tyypillisesti niin sanottua talon ulkopuolista kolumnistia, joka ei kuulu lehden vakituiseen henkilökuntaan. Kolmessa Image-lehdessä myös Stillerin tekstin yhteyteen on painettu sana kolumni (Image 9/2010, Image 11/2010 ja Image 1/2011). Kuudessa lehdessä sen sijaan lukee palstanimenä sana Stiller (Image 1/2010, Image 2/2010, Image 2/2010, Image 4/2010, Image 5/2010 ja Image 6-7/2010) ja jutun loppuun on painettu Stillerin koko nimi. En kuitenkaan näe suoraa syytä olla käyttämättä näistäkin teksteistä nimitystä kolumni.

Koska haluan puolustaa journalismin tutkimusperinnettä tässä tutkimuksessa, lasken tutkimusaineistoni edustavan lajityypiltään Lassila-Merisalon (2009) tavoin kaunokirjallista journalismia ja luovun termeistä ei-fiktio tai ei-kirjallisuus. Lassila-Merisalo on omassa tutkimuksessaan syventynyt etsimään kaunokirjallisesta journalismista fiktion keinoja. Hänen mukaansa nämä keinot toimivat jotakuinkin yleisten journalististen periaatteiden puitteissa. Hän ei

kuitenkaan määrittele fiktiivisille keinoille tarkkoja kriteerejä. Yhtenä Lassila-Merisalon tutkimuksen tehtävistä on myös selvittää, mitä kaunokirjallinen journalismi voi olla. (Lassila-Merisalo 2009, 192–193.) Tämän tutkimuksen kannalta tärkein tieto on se, että kaunokirjallinen tyyli journalismissa antaa kirjoittajalle vapauksia käyttää kaunokirjallisia keinoja, kuten ironista kertojaa. Kirjallisuudentutkimuksen menetelmät myös näyttäisivät soveltuvan kaunokirjallisen journalismin analysointiin hyvin.

Hannu Olkinuoran (2006, 57) kehittämien kolumnistityyppien mukaan Kaarina Hazard näyttäisi edustavan sekä ensimmäistä, toista että kolmatta kolumnistien ryhmää. Kuten luvussa 6.1.1. *Kolumnistina Kaarina Hazard* totean, Hazard seuraa työnsä puolesta journalismia ja tekee toimittajan töitä. Hän on myös esiintynyt ajankohtaisohjelmissa, kuten Pressiklubissa, kommentaattorina. Pressiklubi on mediakriittinen ohjelma, jossa on usein haastateltavina median ammattilaisia ja asiantuntijoita (Pressiklubin Facebook-sivut 2016). Siksi näkisin, että ainakin tässä kontekstissa Hazard edustaa ehkä kuitenkin selvimmin Olkinuoran nimeämää kolmatta eli asiantuntevien kolumnistien ryhmää.

Stiller näyttäisi Olkinuoran luokitukseen perustuen edustavan parhaiten sekä toista että kolmatta kolumnistityyppiä. Vaikka Stiller ei työskentele uutistoimittajana, hän kuitenkin juontaa ja toimittaa esimerkiksi Pressiklubi-ohjelmaa, kuten luvussa 6.1.2. *Kolumnistina Ruben Stiller* totean. On makuasia, näkeekö Stillerin kolumnit vain muiden tuottaman materiaalin kommentoimisena eli Olkinuoran tavoin ”mielipideautomaattina toimimisena” vai Stillerin median ammattilaisena, joka tuo keskusteluihin uusia näkökulmia. Itse näen, että Stiller täyttää Hazardin tavoin parhaiten asiantuntevan kolumnistin roolin, sillä hän omaa pitkän mediakokemuksen ja pystyy näin kiinnittymään yhteiskunnallisiin keskusteluihin.

4. Teoreettinen viitekehys ja tutkimusmetodit

Olen edellisissä luvuissa luodannut sitä, miten aineistoni sijoittuu muun muassa lajityyppien ja tekstityyppien kartalla ja esittänyt oman käsitykseni journalistisesta ironiasta. Yhdistävänä tekijänä kolumneille näyttää olevan tietty faktan ja fiktion sekoittaminen, muotojen rikkominen ja tätä kautta pyrkimys jonkinlaiseen yhteiskuntakriittisyyteen. Avaan tässä luvussa tutkimusmetodiani. Ennen sitä käyn kuitenkin vielä lyhyesti läpi, millaiset viestinnän tutkimussuuntaukset ovat olleet kiinnostuneita saman tyyppisistä kysymyksistä, kuin mitä tässä tutkimuksessa käsitellään. Näin työni asettuu teoreettiseen viitekehykseensä.

Vielä 1930-luvun Yhdysvalloista, jolloin syntyi niin sanottu "mass communication research" eli MCR-perinne, joukkoviestintä nähtiin suppeasti siirtoprosessina. Tämä perinne hallitsi angloamerikkalaista joukkoviestintätutkimusta yli kolmekymmentä vuotta. MCR-perinteen edustajat olivat huolissaan viestinnän vaikutuksista. Perinne kuitenkin ajautui kriisiin 1960–70-luvulla, kun alettiin huomata, etteivät ihmiset suinkaan ole viestinnän passiivisia vastaanottajia tai tyhjiä tauluja, joihin viestit siirtyvät, vaan aktiivisia viestinnän käyttäjiä. (V. Pietilä 2005, 156–159, 190.) MCR-perinnettä kritisoitiin myös siitä, ettei se tavoittanut kuin vain yhteiskunnan pintailmiöitä. Tällainen käsitys viestinnästä soveltuisi myös erittäin huonosti ironian tutkimukseen, sillä ironian yksi komponenteista on, että se on aina kätkeytyä. Ei siis olisi mielekästä yrittää ”siirtää” ironiaa, koska jo lähtökohtaisesti joku jää aina ironiasta ulkopuolelle.

MCR-perinteen syrjäytti kriittinen joukkoviestintätutkimus, joka oli saanut vaikutteita niin sanotulta Frankfurtin koulukunnalta, joka syntyi 1920-luvulla Saksassa (V. Pietilä 2005, 214). Suuntaus kyseenalaisti sosiaaliset normit ja käytännöt sekä yhteiskunnan valtiokapitalistisen järjestyksen. Tutkimuksessa katsottiin pintailmiöitä syvemmälle ja yritettiin analysoida sellaista, mitä välitön aistihavainto ei paljastanut. Kriittinen viestintätutkimus pyrki pois vallitsevista yhteiskunnan ajatusmuodoista ja valtarakenteista. Kriittinen teoria ei kuitenkaan ollut vain teoriaa, vaan se pyrki myös yhteiskunnalliseen muutokseen. Erityisesti kritisoitiin nyky-yhteiskuntaa ja massakulttuuria. (V. Pietilä 2005, 214–218.) Nykyisin tällainen kulttuurikäsitys vaikuttaa hieman elitistiseltä, sillä kulttuurin jakaminen korkeaan ja matalaan ei enää tunnu luontevalta. Massakulttuurin tuotteet, kuten iltapäivälehdet tai aikakauslehdet voivat soveltua merkitysten tutkimukseen siinä missä niin sanotut vakavasti otettavat sanomalehdetkin. Riippuu tulkitsijasta, millaisia merkityksiä hän aineistoista löytää.

Seitsemänkymmentäluvulla viestintä alettiinkin ymmärtää yhä enemmän merkitysten, ei niinkään informaation vaihtona (emt., 2005, 280). Virisi kulttuurintutkimuksen aalto, joka ei ole vielääkään laantunut täysin. Suuntauksia on useita, mutta Tampereellakin käytiin kiivasta väittelyä näkemyseroista tiedotustutkijoiden välillä, tosin vasta 1980-luvulla. Esittelen väittelyä kolmen tutkijan, Kauko Pietilän, Tarmo Malmbergin ja Pertti Hemánuksen näkökulmista, koska heidän näkemyksensä liittyvät olennaisesti myös tähän tutkimukseen. Heistä erityisesti Pietilä on sivunnut ironiaa omassa tutkimuksessaan.

Malmberg ammensi omassa tutkimuksessaan ennen kaikkea humanistisesta tutkimusperinteestä ja halusi liittää tiedotusopin hermeneuttiseen ajatteluun. Väitöskirjassaan Tiedotusopin rakenne (Malmberg 1988, 147) hän perustelee, että viestintä liittyy oleellisesti inhimilliseen olemassaoloon, toisin sanoen me jaamme yhteiset merkitykset. Malmbergin kritisoi yhtäältä Pertti Hémanuksen tapaa nähdä joukkoviestintä ensisijaisesti informaation vaihtona ja tiedonvälityksenä ja toisaalta Kauko Pietilän tapaa nähdä joukkoviestintä yhteiskunnallisena suhteena ja vuorovaikutuksena. Ensimmäistä suuntausta kutsutaan informationistiseksi ja toista interaktionistiseksi tiedotusopiksi. Toisilta nimiltään Pertti Hemánuksen edustamaa suuntausta on kutsuttu myös niin sanotuksi objektiiviseksi journalismiksi ja Kauko Pietilän edustamaa suuntausta uudeksi journalismiksi.

Pertti Hemánuksen ja Kauko Pietilän käymästä kirjeenvaihdosta on koottu kirja *Seitsemän erää journalismista* (1982). Heistä kahdesta Hemánus koki, että tiedostavan ja faktoja kunnioittavan toimittajan oli mahdollista olla ideologioista vapaa ja objektiivinen (Hemánus & K. Pietilä 1982, 28–29). Kauko Pietilä taas näki, että journalismin tehtävänä on tavoitella yhteiskunnallista toimintaa ja vuorovaikutusta ja että itse asiassa objektiivisuus on vain suuri kupla. Hän ei toisin sanoen uskonut niin sanottuun objektiiviseen journalismiin ja kehitteli vastalauseenaan niin sanotun uuden journalismin ja "muotoironian" idean. Pietilä näki, että jokainen journalisti muokkaa työssään todellisuutta koskevaa informaatiota. Koska tämä informaatio on yleensä tuotettu jo valmiiksi julkisuutta varten, journalisti on tämän todellisuus- ja objektiivisuusdiskurssin vanki. Kun journalisti rikkoisi informaation muodon, hän rikkoisi samalla myös todellisuuden illuusion. (Hemánus & K. Pietilä 1982, 25.)

Uuden journalismin ihanteena oli tehdä, tämän päivän näkökulmasta katsoen ehkä hiukan kansalaisjournalistisessa hengessä, journalismin passiivisista vastaanottajista keskustelijoita. Päämäärään piti päästä muotoironialla, jonka kohteena olisivat erilaiset valtainstanssit. Journalistin tehtävänä taas oli koota ironian tajuava ironinen yhteisö (Renvall & Reunanen 1998, 5).

Uuden journalismin ajatuskulku on sukua myös strukturalistiselle screen-teorialle, joka on 1970-luvulla Screen-lehdessä vaikuttaneiden tutkijoiden kehittänyt. Teoriassa tarkasteltiin elokuvien ja kirjallisuuden toimintaa teksteinä. Veikko Pietilä (2005, 262) kiteyttää, että screen-teorian ydinajatuksena oli, että tapa, jolla teksti on rakentunut, määrää myös tekstin vastaanottajan rakentumista subjektiksi. Samoin kuin uudessa journalismissakin, myös screen-teoriassakin tekstin totutuista kaavoista poikkeavan muodon nähtiin aktivoivan vastaanottajan.

Uuden journalismin ihanne eli journalismin vakiintuneiden kaavojen rikkomisen muotoironialla ja yleisön aktivoiminen sitä kautta on kiinnostava ajatelma. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan ironiaa kuitenkin kielen tasolla, enkä esimerkiksi käy läpi empiirisesti Hazardin Ludvig Borga -kolumnista (IL 13.1.2010) generoituneiden keskustelupalstojen kommenttien määrää tai laatua tai Iltalehdelle tai Imagelle lähetettyjä vastineita liittyen Stillerin tai Hazardin muihin kolumneihin. En siis pysty todentamaan, että ironian käyttö sinänsä automaattisesti tekisi journalismista jotenkin osallistavampaa tai aktivoisi lukijoita toimimaan. Omassa tutkimuksessani keskityn kielen ja kerronnan tutkimukseen ja tarkastelen muun muassa, millaisia käyttötarkoituksia ironia kolumneissa voi saada tulkitsijan näkökulmasta. Ironian käyttö saattaa siis haastaa allekirjoittaneen ajattelemaan jotakin ajankohtaista asiaa uudestaan ja muuttaa ennakkokäsityksiäni siitä.

4.1. Hermeneuttinen näkökulma tutkimukseen

Tutkimukseni on poikkitieteellinen, joten se sivuaa useita eri tutkimussuuntauksia.

Tutkimusnäkökulmani on hermeneuttinen. Hermeneutiikassa ajatellaan, että tulkinta muodostuu tulkitsijan, tekstin ja kontekstin välisestä toiminnasta. Tulkitsijan ennakkokäsitykset ohjaavat tulkintaa, mutta ne myös tarkentuvat, kun tulkinta syntyy. Tulkinta on kehämäinen prosessi, jolle ei koskaan tule lopullista päätöstä. Usein puhutaankin hermeneuttisesta kehästä. (Mikkonen 2001, 66.)

Olennaisimmat tekijät kirjallisuuden tulkinnassa ovat tekijä, teksti, lukija ja konteksti. Tulkinnan tehtävä on ymmärtää tekstin osien keskinäisiä suhteita ja suhteuttaa teksti ja sen merkitys johonkin muuhun, joka antaa sille merkityksen (emt., 72–73). Hermeneuttinen näkökulma tuntuu soveltuvan ironian tarkasteluun hyvin, sillä monitulkintaisena viestintänä ironia tuntuu saavan uusia merkityksiä jokaisella lukukerralla. Aiempi tulkintani tekstistä ohjaa siis seuraavaa tulkintaani samasta tekstistä.

Olen määritellyt, että tarkastelen tässä tutkimuksessa kolumnien ironiaa kielessä ja kerronnassa ja pohdin ironian funktioita. Apuna käytän kirjallisuuden kerronnan eli narratologian teoriaa, sillä journalistiikan kerronnan teoriaa pohjautuu kirjallisuuden teoriaan pienin poikkeuksin (vrt. Lassila-Merisalo 2009, Kunelius 1993). Tutkimus sivuaa myös merkitysten tasolla semioottista käsitystä kielestä jaettuina merkityksinä (vrt. Tarasti 1992; Lehtonen 2000). Analyysini aikana tutustun eri teorioihin ja käsitteisiin, tarkastelen niitä aineistoni yhteydessä ja ne joko soveltuvat tai eivät sovellu aineistoni analyysiin.

On hyvä pitää mielessä, mitä kirjallisuudentutkija Kai Mikkonen (2001, 64) kirjoittaa: tulkinta ei ole sama asia kuin tietäminen, vaikka tulkintaan liittyisikin uuden tiedon tuottaminen. Hyväksyn sen, että tulkintani teksteistä ei ole mikään lopullinen totuus, vaan se jättää aina jotain auki. Yhtenä tulkinnan tehtävänä voikin olla uusien kysymysten herättäminen. Miksi olen tulkinnut jonkin tekstin ironiseksi, vaikka joku muu ei sitä tekisi? Jokaiselle tulkinnalle on monia muitakin mahdollisia lähestymistapoja kuin minun tekemäni.

Suurin este ironiselle tulkinnalleni tässä tutkimuksessa on se, että kuten edellä totesin, ironia on vahvasti sidoksissa aikaan ja paikkaan sekä useisiin tekstinulkoisiin konteksteihin. Aloitin tutkimukseni teon jo syksyllä 2010, mutta taloudellisista syistä ajauduin työelämään viideksi vuodeksi. Palasin tutkimukseni pariin vasta keväällä 2016, kun pystyin järjestämään itselleni opintovapaata. Edes kaiken kattavan googlettelen aikana en voi mitenkään enää päästä kiinni täsmälleen siihen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa kolumnit ovat ilmestyneet.

Yhteiskunta, Stillerin ja Hazardin mediapersoonat ja media, jossa he työskentelevät eivät kuitenkaan synny tyhjiössä, vaan ovat yhtä lailla jatkuvassa muutoksessa kuin kulttuurimmekin. Jokainen merkki saa uusia merkityksiä uusissa konteksteissa. Myös minä olen muuttunut viiden vuoden aikana ja se vaikuttaa yhtälailla tulkintavalmiuksiini. On siis yhtäältä mahdollista, että monet ironiset vihjeet menevät minulta ohi, mutta toisaalta saatan hahmottaa aineistossa sellaisia kytköksiä tai ilmiöitä, joita en nähnyt vielä viitisen vuotta sitten. Olen tästä tietoinen ja yritän pitää asian mielessä analysoidessani tekstejä.

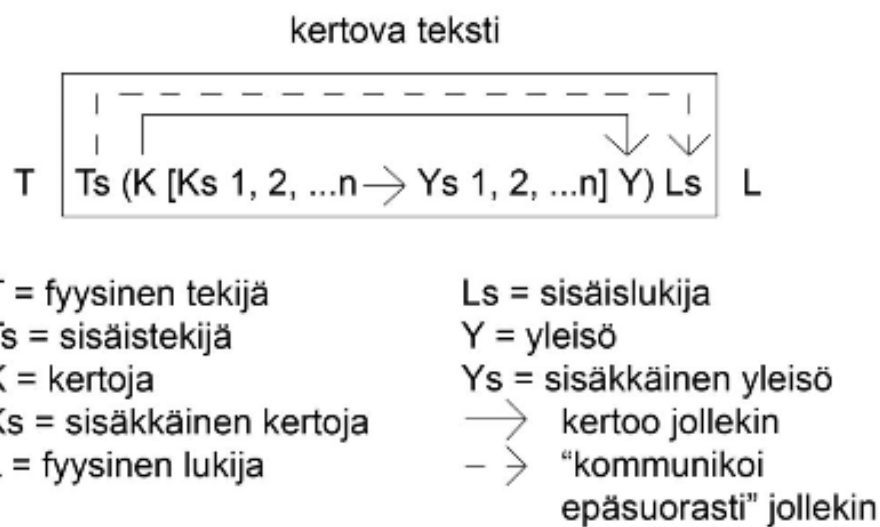
4.2. Narratologinen metodi

Ironinen tulkinta syntyy aina kokonaisuudesta ja nähdäkseni kolumnien kerronnalla on siksi keskeisempi rooli tulkinnassa kuin vaikkapa vain kolumnien yksittäisillä ilmauksilla tai sanavalinnoilla. Kertoja tulee näkyväksi etenkin silloin, kun kertojan näkökulma hallitsee kerrontaa.

Kertojaa voidaan pitää myös koko kertomisen toiminnan elinehtona. (Kantokorpi 2003, 149.) Apuna kolumnien kerronnan analyysissä käytän narratologian työkaluja, jotka ovat peräisin kirjallisuudentutkimuksesta. Narratologia tarkastelee kerronnan eri muotoja ja kerronnallisia hierarkioita sekä rakenteita.

Narratologiassa usein käytetty klassinen Boothin-Chatmanin malli kertovasta tekstistä on tällainen (Pekka Tammea 1992, 23 mukaillen):

Boothin - Chatmanin malli

KUVIO 2. Boothin-Chatmanin malli, kertova teksti Pekka Tammen (1992, 23) mukaan.

Narratologiassa tarkastellaan fiktiivisiä tekstejä formaalisti, jolloin tekstin todellinen eli fyysinen kirjailija (T) ja todelliset eli fyysiset lukijat (L) suljetaan ulkopuolelle. Fokus on sen sijaa *sisäistekijässä* (Ts) ja *sisäislukijassa* (Ls), jotka ymmärretään eräänlaiseksi tekstien kantavammiksi ääniksi tai auktoriteeteiksi. Sisäistekijä ja sisäislukija kertovat, millaista maailmankuvaa tai arvoja teksti välittää, eli mitä sanotaan niin sanotusti rivien välissä. Sisäistekijän- ja -lukijan käsitteet ovat kytköksissä toisiinsa, eikä toista voi määritellä ilman toista. Narratologiassa on kuitenkin tapana nostaa sisäistekijän merkitys tärkeämmäksi, sillä kertojanäänen tai -äänien (K ja Ks) voidaan ajatella olevan sisäistekijän alaisia. (Alanko 2001, 216–219.) Kun siis kertomuksessa kertoja puhuttelee lukijoita vaikkapa ”arvon lukijoiksi”, hän puhuu fiktiiviselle yleisölle eli sisäislukijoille, ei tekstin todellisille fyysisille lukijoille. Sisäistekijän käsite tuntuu sopivan siksi erityisen hyvin ironisen kerronnan tarkasteluun, onhan ironia aina monitulkintaista ja epäsuoraa. Kertojanääni

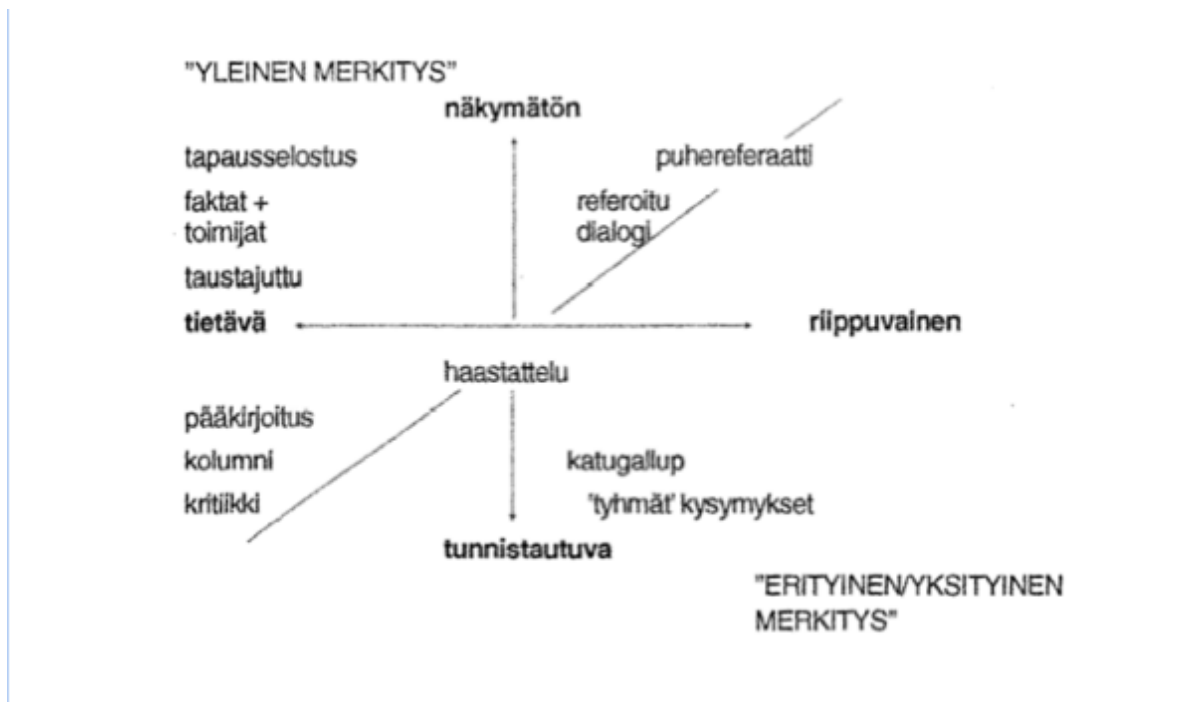
saattaa kolumneissa esittää mielipiteitä asioiden puolesta tai vastaan, mutta jokin tekstissä tekee viestistä inkoherentin ja saa epäilemään mielipiteen todenperäisyyttä.

Boothin-Chatmanin mallia on kritisoitu siitä, ettei se sovellu suoraan faktuaalisten tekstien tarkasteluun (vrt. Lassila-Merisalo 2009, 56; Alanko 2001, 216). Kuten Lassila-Merisalo (2009, 71) huomauttaa, journalistisissa teksteissä kertojan ja tekijän identtisyyttä voidaan pitää nyrkkisääntönä. Journalistia ohjaavat Journalistin ohjeet, joten hänen tulee seistä sanojensa takana. Lukijan tulisi pystyä erottamaan kertojan mielipiteet faktuaalisesta sisällöstä eli toimittaja ei voi niin sanotusti vain tarinoida ja vedota sisäistekijään tai -lukijaan, jos joku nostaa syytteen kunnianloukkauksesta.

Boothin-Chatmanin mallia voidaankin tulkita journalistisia tekstejä lukiessa niin, että fyysinen tekijä on toimittaja, eli tässä tutkimuksessa Stiller tai Hazard. Lassila-Merisalo (2009, 71) käyttää fyysisestä kertojasta nimitystä *toimittaja-kertoja*. Lukijoita taas ovat *fyysiset lukijat*, jotka ostavat lehden tai verkkopalvelun. Käytän tässä tutkimuksessa samaa jaottelua. Ironiaa etsin sisäistekijän käsitteen avulla. Vaikka sisäistekijän käsite ei suojaa toimittaja-kertojaa kunnianloukkaussyytöksiltä, se on mielestäni ainut käsite, jonka avulla voi yrittää tavoittaa ironisen kertojanään.

4.2.1. Journalistinen kerronta

Avaan vielä, millaista on tyypillisesti journalistinen kerronta ja millaisia jaotteluita se sisältää, sillä vaikka tarkastelen tekstejä kirjallisuustieteen työkaluilla, en kuitenkaan suhtaudu teksteihin fiktiona. Risto Kunelius (1993, 39) on hahmotellut journalistisille teksteille eräänlaisen kerronnallisen voimakentän, joka kuvaa sitä, millaista kerrontaa eri juttutyypit usein suosivat.

KUVIO 3. Kerronnallinen voimakenttä Risto Kuneliuksen (1993, 39) mukaan.

Maria Lassila-Merisalo (2009, 62) tulkitsee Kuneliuksen kuviota ja toteaa, että journalismi puhtaimmillaan edustaa niin sanottua kovien uutisten kerrontaa, joka rakentaa kerronnallisen tason kuvailtujen tapahtumien yläpuolelle. Tällainen kerronta on kuviossa sijoitettu vasempaan yläkulmaan. Kovien uutisten kerronnassa haastateltavien äänet on helppo erottaa muusta kerronnasta, sillä toimittaja-kertojan oma ääni pysyttelee taka-alalla. Tällaista kerrontaa näkee tyypillisesti esimerkiksi lyhyissä sähköuutisissa. Kunelius (1993, 37) toteaa, että ideaalitalanteessa toimittaja-kertoja häivyttää oman roolinsa kerronnasta ja esittää, että asiat puhuvat ikään kuin itse itsestään. Tällaisesta kerronnasta poikkeaminen on perinteisesti vaatinut journalismissa aina hyvät perustelut (Kunelius 1993, 39).

Kentän alaoikealle sijoitettu kertoja on tuttu esimerkiksi lehtien kysymys-vastaus-haastatteluista, joissa toimittaja-kertoja kirjoittaa omat kysymyksensä ja haastateltavan vastaukset esille. Usein toimittaja-kertoja ottaa tällaisessa jutussa selvää vaikkapa jostain ajankohtaisesta laista tai säädöksestä ja vastaajana on jokin alansa asiantuntija. Toimittaja-kertoja ei kuitenkaan yleensä kommentoi tai osallistu samalla lailla tapahtumien kommentointiin kerronnassa kuin mielipideteksteissä. (Lassila-Merisalo 2009, 62–63.) Voimakentän yläoikealle taas sijoittuvat esimerkiksi yleisönosastokirjoitukset tai vaikkapa suoraan sellaisenaan lehteen kopioitu presidentin

puhe. Kerronta on näissä teksteissä sekä läpinäkyvää että muista lähteistä riippuvaista ja sallii siten muiden diskurssien esille tulon. (Emt., 63.)

Alhaalle vasemmalle sijoitettua itseensä viittaavaa, subjektiivista ja muista lähteistä riippumatonta kerrontaa taas näkee tyypillisimmillään juuri kolumneissa, pääkirjoituksissa ja kommentteissa sekä muissa mielipideteksteissä (Lassila-Merisalo 2009, 62). Tällaisessa tekstissä esiintyvät toimijat ovat kerronnan kohteita. Toimittaja-kertoja pitää edelleen etäisyyden muiden esiintyjien välillä, mutta kertojanäni on helposti tunnistettavissa. Aineistostani 11 kolumnissa on minämuotoinen kertoja. Minäkertoja tietää, tuntee ja hallitsee tarinan kaikkia ulottuvuuksia. Kertoja kuvailee tapahtumapaikat ja määrittelee henkilöt, tiivistää aikaa ja antaa yleistäviä kommentointeja tapahtumista, asioista ja henkilöistä. Kertojalla on siis valta koko kertomukseen, hän kertoo oman versionsa tapahtumista. Tällaista kertojaa kutsutaan kirjallisuustieteessä ekstradiegeettiseksi, eli niin sanotusti kaikkietäväksi kertojaksi (Kantokorpi 2003, 151).

Kaikkietävästä kertojasta tekee erityisen se, että toimittaja-kertoja olettaa, että lukijan ajatusmaailmat ja näkökulmat ovat lähellä hänen omiaan. Siksi esimerkiksi kolumnin toimittaja-kertoja ottaa aina tietoisin riskin kommentoidessaan kertomiaan tapahtumia. (Lassila-Merisalo 2009, 62.) Kolumnien kerronnan tyyli taas on usein kohosteista, eli se sisältää poikkeavia sanavalintoja, näkökulmia, puhekielisyyttä tai yllättäviä asioiden yhdistelyjä. Kohosteisuus on tyypillistä myös kaunokirjallisuuden journalismille, johon lasken aineistoni kuuluvan ja vastaavasti huomaamattomampi kerronnan tyyli on tyypillistä uutiskerronnalle. (emt, 43.)

Esimerkkinä kolumnien kerronnasta, joka yhdistelee edellä kuvaamiani elementtejä, voidaan pitää Ruben Stillerin kolumnin *Plaseboa kansalle*, (Image 2/2010, lihavoinnit tekstissä minun) aloitusta, joka käsittelee masennuslääkkeistä aikanaan syntynyttä kohua.

Ensin **meillä** oli valelääkäri. Nyt **meitä** lyödään **plasebolla**.

Amerikkalainen Newsweek-lehti kertoi puolelle miljoonalle masennuslääkkeitä käyttävälle suomalaiselle **ilouutisen**: lääkkeiden teho ei ole merkittävästi suurempi kuin plasebojen eli lumelääkkeiden vaikutus. Lääkkeitä suositellaan edelleen syvän masennuksen hoitoon, mutta lievästi tai keskivaikeasti masentuneelle potilaalle niiden hyöty on kyseenalainen.

Pitkö tämä kertoa meille? Plasebo menettää tehonsa, kun potilas ei enää usko lääkkeeseen. **Ottaako Newsweek vastuun, kun puolimiljoonaa suomalaista heittää pillerit pois ja masentuu uskonsa raunioilla?** Syytän Newsweekiä **henkisestä väkivallasta**. Totuuden kertominen plasebosta on **rikos toimivaa illuusiota vastaan**. Newsweekissä **ei tajuta**, mitä **meille** tapahtuu, kun viimeinen plasebo on **viety käsistämme**. **Miten käy esimerkiksi jumalan?**

Periaatteessa juttu sisältää uutisen, eli tiedon Newsweek-uutisviikkolehden tekemästä masennuslääkkeitä koskevasta paljastuksesta, mutta kerronta eroaa uutistekstistä täysin. Toimittaja-kertojan ääni näkyy ja kuuluu, eikä jutussa pyritä kertojanääntä häivyttämällä niin sanottuun objektiivisuuteen. Toimittaja-kertoja puhuttelee yleisöä me-pronominilla ja asemoi näin lukijan kanssaan samalle viivalle. Tässä toimittaja-kertoja tekee rohkean oletuksen, sillä hän esittää, että lukija on hänen kanssaan samaa mieltä siitä, ettei Newsweek olisi saanut tehdä paljastusta masennuslääkkeistä, eli kertoa, että ne ovat usein tarpeettomia. Puolimiljoonaa masennuslääkkeitä syövää suomalaista saattaa kuitenkin olla sitä mieltä, että Newsweekin tekemä paljastus on ollut heille erittäin tarpeellinen tieto.

Toimittaja-kertoja myös suosii kohosteista tyyliä, eli vertauksia ja kielikuvia, kuten ”meitä lyödään plasebolla”, ”heittää pillerit pois”, ”masentuu uskonsa raunioilla”, jotka poikkeavat perinteisestä uutiskerronnasta. Kohosteinen teksti kiinnittää huomioni ja saa välittömästi miettimään, mitä poikkeavalla kerronnalla halutaan imaista. Ovatko sanavalinnat kenties ironisia? Palaan pohtimaan ironisten sanavalintojen tai ilmausten merkityksiä myöhemmin tutkielmassani ja otan käyttöön metaforan käsitteen semiotiikasta.

4.2.2. Ironinen kerronta

Jotta voin tarkastella ironiaa kolumnien kerronnassa, minun on yhtäältä suunnattava katseeni kertojan havaittavuuteen eli siihen, mitä toimittaja-kertoja sanoo ja miten ja toisaalta siihen, mitä kertoja jättää sanomatta. Ironisessa tulkinnassa kun on aina kyse siitä, että joko negatiivinen sanoma, tuottajan intentio, ironian uhri tai kohde on kätkeyty (Rahtu 2006, 46). Maria Lassila-Merisalo (2009, 37) on soveltanut journalistisille teksteille Seymour Chatmanin alun perin fiktiivisille teksteille suunniteltua kertojan havaittavuuden asteikkoa, joka etenee heikoimmasta vahvimpaan asteeseen seuraavasti:

tapahtumapaikan kuvaus

henkilöiden identifiointi

ajan tiivistys

henkilön määrittely

raportit siitä, mitä henkilöt eivät ajattele tai sano

kommentointi (tulkinta, arvostelu, yleistys, itsestään tietoinen kerronta).

Käyn havaittavuuden asteikon hyvin lyhyesti läpi käyttämällä apuna katkelmaa Stillerin kolumnista Puolijuutalainen muistelee (Image 9/2010). On huomattavaa, että esimerkkikatkelma edustaa minämuotoista kerrontaa, joten kertojan havaittavuuden aste on siinä toki suurimmillaan ja koko katkelman voidaan ajatella olevan kommentointia. Annan kuitenkin esimerkin jokaisesta Chatmanin asteikon portaasta heikoimmasta vahvimpaan, sillä näen katkelmassa kuitenkin jonkinlaista vaihtelua kertojan havaittavuudessa. Kolumnissa pohdiskellaan toimittaja-kertojan suhdetta omaan monikulttuuriseen taustaansa ja annetaan esimerkkejä erilaisista lapsuuden kokemuksista. Kolumnin keskivaiheilla esitetään seuraava muistelu toimittaja-kertojan lapsuudesta (Puolijuutalainen muistelee, Image 9/2010):

Kristitty äiti vei meidät silloin tällöin joulukirkkoon, jossa hyväkuntoisen näköinen jeesus roikkui ristillä.

Alussa toimittaja-kertoja antaa siis tapahtumapaikan kuvauksen, eli kehuu seinällä roikkuvaa jeesusta hyväkuntoiseksi ja identifioi ja määrittelee henkilön, eli äitinsä kutsumalla tätä kristityksi. Teksti jatkuu:

Isän kanssa vierailimme kerran vuodessa synagogassa, jossa juutalaiset puhuivat outoa kieltä ja käyttäytyivät kummallisesti.
Pelkäsin juutalaisia, koska ne puhuivat useimmiten ruotsia ja saattoivat yhtäkkiä tehdä hyökkäyksen kysymällä jotain, jota en ymmärtänyt.

Seuraavassa virkkeessä kerronnassa siirrytäänkin juutalaisen isän kanssa synagogaan eli tiivistetään aikaa. Tyypillisesti lyhyinkin uutinen sisältää jonkinlaista ajan tiivistystä eli siirtymistä tapahtumapaikasta tai tilanteesta toiseen. Katkelma sisältä myös arvion siitä, mitä henkilöt eivät sano tai ajattele ääneen, eli tulkinnan, että juutalaiset käyvät tahallaan hyökkäykseen, eli kyselevät hyökkäävästi ruotsiksi toimittaja-kertojalta hankalia kysymyksiä. Teksti jatkuu seuraavasti:

Myöhemmin opettelin ruotsia, koska en halunnut pelätä juutalaisia. Olen voittanut pelkoni: juutalaiset ovat ihan normaaleja ihmisiä, kun niihin tutustuu paremmin.

Viimeisessä esimerkkivirkkeessä kertojan havaittavuuden aste on suurimmillaan, sillä kertoja kommentoi ja antaa yleistävän arvion juutalaisista sanomalla, että nämä ovat aivan normaaleja ihmisiä. Kertojan kommentointi ilmentääkin kertojan valtaa suurimmillaan (Kantokorpi, 2003, 156). Koska kolumni on mielipideteksti, ja usein teksti on vieläpä kerrottu minämuotoisesti, kuten tämä esimerkkikatkelma, on toki odotettavissa, että kerronta silloin sisältää tällaista suoraa, eli kirjallisuuden tutkimuksen termein *eksplisiittistä* kommentointia.

Ironisia kolumneja lukiessa tuntuu kuitenkin siltä, että tekstissä on ikään kuin kaksi kertojanääntä, jotka kertovat eri tarinaa. Ensimmäinen kertoo tarinan ilmimerkitykset, mutta taustalla kuuluu toinen ääni, jolla on ironinen ja pilkallinen asenne. Osa lukijoista kuulee tuon äänen, osa ei. Ironia kätkeytyy tekstin sisäistekijän taa, jolloin kerronnasta pitäisi löytyä myös epäsuoraa eli *implisiittistä* kommentointia. Jos eksplisiittisessä kommentoinnissa toimittaja-kertoja tulkitsee, arvioi tai yleistää asioita näkyvästi, implisiittisessä kommentoinnissa toimittaja-kertoja vihjaa rivien välissä olevansa eri mieltä jostakin käsiteltävästä asiasta. (Lassila-Merisalo 2009, 41.)

Sisäistekijän ohjaamaa ironista kerrontaa täytyy siten etsiä kerronnasta rivien välistä. Jokin tekstissä vihjaa, että toimittaja-kertoja ei paljasta ihan kaikkia korttejaan suorassa kommentoinnissaan tai kertomus sisältää ristikkäisiä näkökulmia. Tällaista kertojaa kutsutaan kirjallisuustieteessä *epäluotettavaksi kertojaksi* (Kantokorpi 2003, 157). Epäluotettava kertoja herättää lukijan, sillä kerronnassa on merkkejä siitä, että se mitä sanotaan ääneen, on vai osa totuudesta. Epäluotettavan kertojan merkkejä voivat olla, että kerronta saattaa olla tiedoiltaan rajoittunutta, kertoja yleistää asioita turhan yksisilmäisesti tai hänen arvomaailmansa vaikuttaa muuten omituiselta (Kantokorpi, 2003, 157). Kertoja voi myös tekeytyä esimerkiksi naiiviksi ja hölmömmäksi kuin onkaan (Lassila-Merisalo, 2009, 82).

Pekka Tammi (1992, 124) toteaa, että ironinen teksti houkuttelee sovinnaisen yleisön harhaan, mutta samalla kun tämä tapahtuu, tekstin sisäistekijä ja sisäislukija kättelevät toisiaan. Etsinkin ironiaa kolumneista juuri epäluotettavan kertojan esittämistä implisiittisistä kommenteista, sillä jos ne eivät ole linjassa toimittaja-kertojan muun kommentoinnin ja kerronnan eli tekstin sisäistekijän kanssa, tulkitsen, että kyse on ironiasta. Faktatekstille epäluotettava kertoja on haastava keino, sillä teksti ymmärretään helposti väärin, jos kertojaan ei voi luottaa (Lassila-Merisalo 2009, 82). Ironisen kertojanäänien tunnistaminen edellyttääkin lukijalta monenlaisten eri tekstikomponenttien erottamista. Toisaalta niiden tunnistaminen tuottaa myös tyydytystä. (Emt., 2009, 44).

4.3. Semioottinen käsitys kielestä

Lienee paikallaan vielä määritellä käsitykseni kielestä tässä tutkimuksessa. Toinen tutkimukseni kannalta kiinnostava tutkimussuuntaus narratologian rinnalla on semiotiikka. Semiotiikka sekoittuu niin useisiin diskurssityyppien, tekstilajien, taidemuotojen ja kulttuurien tutkimussuuntauksiin, että on vaikeaa erotella, mikä vielä on tai ei ole semiotiikkaa (Tarasti 1992, 9). Semioottisella

käsityksellä kielestä tarkoitetaan, että kieltä ajatellaan jaettuina merkityksinä (Lehtonen 2000; Tarasti 1992).

Usein tällaista kielentutkimusta kutsutaan myös *diskurssien* tutkimukseksi. Mikko Lehtonen (2000, 69) tiivistää, että diskurssin käsite, toisin kuin vain ”kieli”, sisältää ajatuksen toiminnasta. Diskurssilla tarkoitetaan yhtäältä sitä vuorovaikutuksellista prosessia, jossa merkityksiä tuotetaan, toisaalta myös tämän prosessin lopputulosta. Toisin sanoen: merkitykset teksteistä eivät synny tyhjiössä, vaan ovat vastavuoroisia ja sosiaalisesti tuotettuja. Merkitysjärjestelmillä on myös läheinen suhde sosiaalisiin muodostumiin ja valtaan (emt., 71). Fiktiivisistä, mutta myös journalistisista teksteistä, voidaan erotella erilaisia diskursseja eli näkökulmia, joiden läpi asiat esitetään. Tekstissä esiintyvät kertojan diskurssi (KD), henkilön diskurssi (HD) ja kertojan ja henkilön yhteinen diskurssi (Rahtu 2006, 179). Voidaan ajatella, että diskursseilla on arvojärjestys: yksi diskursseista on ylimpänä ja muut diskurssit sille alisteisia.

Määrittelin aiemmin, että kaunokirjalliselle journalismille, jota lasken aineistoni edustavan, on tyypillistä kohosteinen kieli. Kerronta sisältää poikkeavia sanavalintoja, näkökulmia, puhekielisyyttä tai yllättäviä asioiden yhdistelyjä (Lassila-Merisalo 2009, 43). Kohosteinen teksti on toki kaunista sellaisenaan, mutta journalistisesta näkökulmasta ja tämän tutkimuksen kannalta katsottuna on kiinnostavampaa se, mitä poikkeavilla sanavalinnoilla tai vertauksilla halutaan ilmaista eli millaisiin merkityksiin kohosteisuus kiinnittyy. Tämän vuoksi otan analyysissäni käyttöön semiotiikan käsitteen, jota sovelletaan usein myös kirjallisuustieteessä, eli *metaforan*. Metafora on kielikuva, joka tuottaa merkityksiä verrattavuuden tai samankaltaisuuden avulla (Lehtonen 2000, 133). Vertaus tulkitsee tai selittää kohdetta toisen kautta ja auttaa jäsentämään maailmaa uusin silmin. Metafora siis yhdistelee esimerkiksi ilmiöitä ja asioita ja luo niiden välille suhteita. (Viikari 2003, 82.)

Ironisen metaforan ymmärtäminen voi olla vaikeaa, jos diskurssi, konteksti tai kulttuuri ovat tulkitsijalle vieraita. Lehtonen (2000, 141) toteaa, että esimerkiksi ironia on siksi riippuvaista ironisten puhuttelujen kohteiksi joutuvien ihmisten tulkinnallisista valmiuksista. Jos juttelisin Hazardin ja Stillerin kanssa kasvotusten, olisi viestintätilanne hyvin erilainen. Voisin päätellä heidän kasvojensa ilmeistä, tauoista, naurahduksista ja äänensävyistä, onko jokin asia tarkoitettu ironiseksi vai ei. Tekstistä tällaiset asiat puuttuvat ja ironiset vihjeet tulevat muualta. Tulkintaani vaaditaan joukko tekstinulkoisia tekijöitä, jotka ohjaavat lukijaa. Jostain täytyy syntyä vaikutelma, että tekstiä tulee lukea epäsananmukaisesti.

Linda Hutcheon (1995, 90–91) määrittelee eräänlaisen diskursiivisen yhteisön, eli ryhmän, jolle ironinen viesti on suunnattu ja jotka ymmärtävät ironian ja saavat sen tapahtumaan. Ironia luo yhteisöjä ja synnyttää näiden välille yhteisymmärryksen tunteen. Diskursiivisen yhteisön jäsenet jakavat samat näkemykset kommunikoinnista (Hutcheon 1995, 99). Esimerkiksi sisäpiirin vitsin tajuava porukka muodostaa diskursiivisen yhteisön. Ne, joille vitsi ei aukene, jäävät yhteisön ulkopuolelle.

Diskursiivisesta näkökulmasta katsottuna tulkitsen tekstejä kolmekymppisenä, naispuolisena kirjallisuuden ja tiedotusopin opiskelijana, joka on tehnyt toimittajan ja viestintäkonsultin töitä ja kirjoittanut itsekin kolumneja. Olen elänyt Suomessa lähes koko ikäni, myös sinä ajanjaksona, jolta tutkimusaineistoni on peräisin. Kaikki edellinen vaikuttaa ironiseen tulkintaani teksteistä. Voi olla, että havaitsen teksteissä ironiaa herkemmin kuin sellainen, joka ei ole kiinnostunut aiheesta. Iltalehden ja Imagen sekä Hazardin ja Stillerin tuotannon lukijana kuulun myös diskursiiviseen yhteisöön, joka tuntee lehtien ja kirjoittajien tyylin ja osaa kenties siksi havaita tekstien ironisia vihjeitä herkemmin.

Ironisen tulkinnan syntymisessä on kyse myös *konteksteista* eli niistä tekstinulkoisista tekijöistä, jotka vaikuttavat tulkintaan. Kontekstin määrittelevä ei ole aivan yksinkertaista. Lehtonen (2000, 165) kirjoittaa, että konteksteja voi ajatella vaihteleviksi ja erityisiksi kulttuurisiksi resursseiksi, joiden avulla lukijat tuottavat merkityksiä teksteihin. Konteksti on siis riippuvainen tulkitsijasta ja tulkitsija kontekstista. Linda Hutcheon (1995, 143) jakaa kontekstit kolmeen tyyppiin, jotka ovat materiaallinen konteksti (circumstantial context), tekstuaalinen konteksti (textual context) ja intertekstuaalinen konteksti (intertextual context).

Ensimmäisen kontekstityypin (circumstantial context) ymmärrän tarkoittavan materiaalista kontekstia tai ympäristöä, jossa ironia esiintyy (emt, 143). Tätä tutkimusta ajatellen se tarkoittaa esimerkiksi tekstien julkaisu-ympäristöä, eli Imagea ja Iltalehden painettuja sivuja ja verkkosivua. Jos kolumnien julkaisu-ympäristönä olisikin esimerkiksi tietosanakirja tai fiktiivinen romaani, olisivat ennako-odotukseni tekstistä toiset. Tietosanakirjan käyttöä ei palvelisi se, että tekstin kielenkäyttö olisi epäsananmukaista tai monitulkintaista. Ironian käytössä ei olisi siinä julkaisu-ympäristössä mitään järkeä. Fiktiivinen romaani taas kyseenalaistaisi tekstien koko faktapohjaisuuden, vaikka ironia fiktiivisiin teksteihin kaunokirjallisena keinona sopisikin. En kuitenkaan voisi varmuudella liittää kolumneissa esitettyjä tapahtumia samoihin konteksteihin, eli niihin ajankohtaisiin tapahtumiin tai uutisiin, joita teksteissä mainitaan.

Palaan Hutcheonin jaotteluun. Toinen hänen nimeämistään konteksteista on tekstuaalinen konteksti (textual context) (Hutcheon 1995, 144). Tekstuaalinen konteksti tarkoittaa tekstin sisällä tapahtuvia siirtymiä, suhteita ja viittauksia, jotka luovat ironiaa. Huomio kiinnittyy siis siihen, voisiko sama lause eri kohdassa tarkoittaa eri asiaa. Myös merkilliset sanavalinnat, kertojan pitämät tauot ja asioille ja ilmiöille esitetyt vertaukset tekevät viestistä epätäydellisen ja laittavat minut miettimään, voisiko tekstissä olla ironiaa.

Kolmas, ja ehkä vaikeimmin määriteltävä Hutcheonin (1995, 144) kontekstityyppi, on intertekstuaalinen konteksti (intertextual context). Ymmärrän Hutcheonin tarkoittavan intertekstuaalisuudella lähinnä tekstien välistä kommunikointia. Sitä, miten esimerkiksi Imagessa tai Iltalehdessä aiemmin julkaistut tekstit tai Stilleriltä tai Hazardilta aiemmin lukemani kolumnit vaikuttavat siihen, miten luen ja tulkitsen myöhemmin julkaistavia tekstejä. Lehtonen (2000, 180-181) kirjoittaa, ettei yhtäkään tekstiä voi koskaan lukea muuten kuin suhteessa toisiin teksteihin. Lukijan intertekstuaalinen tietämys ohjaa lukijoita käyttämään tekstejä tietyllä tavalla. Jos jossakin kolumneista kommentoidaan ajankohtaista uutista tai ilmiötä, ennakkokäsitykseni asiasta vaikuttavat siihen, miten havaitsen kolumnissa ironiaa.

Intertekstuaalisuuden voi määritellä kuitenkin myös huomattavasti laajemmin kuin vain tekstien tasolla. Lehtonen toteaa (emt, 181–182), ettei intertekstuaalisuus ole vain viittausten etsimistä eri tekstien välillä. Intertekstuaalisuus viittaa laajemmin ymmärrettynä niihin merkityspotentiaaleihin, jotka ovat tekstien välisissä tiloissa, eli siihen kulttuuriseen varantoon, josta niin tekstit kuin lukijat voivat ammentaa merkityksiä tuottaessaan. Intertekstuaalisuuden käsitettä voidaan täydentää myös ajatuksella intermediaalisuudesta. Se tarkoittaa sitä, että kukaan meistä ei seuraa vain lehtiä, vaan myös elokuvat, tv-ohjelmat ja internet vaikuttavat tulkintaamme teksteistä. Jos olen nähnyt Stillerin tai Hazardin esiintyvän televisiossa tai radiossa, minulla on käsitys heidän persoonastaan ja tavastaan argumentoida. Saatan jopa lukiessani heidän kolumnejaan ikään kuin *kuulla* kolumnistien äänen, jos se on minulle erilaisista viestimistä tuttu.

4.4. Tiivistys tästä luvusta

Olen perannut edellä paljon teoriaa ja erilaisia käsitteitä, joten tiivistän vielä lopuksi tämän luvun tärkeimmän annin ennen aineistoni esittelyä ja analyysia. Esittelin luvun aluksi Kauko Pietilän (Hemánus & K. Pietilä 1982) käsityksen niin sanotusta uudesta journalismista. Suuntaus näki journalismin tehtäväksi yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen tavoittelun. Journalismin tuli karistaa

objektiivisuuden harha yltään valtainstansseihin kohdistuvalla ”muotoironialla” ja koota yleisöstä ironian tajuava, aktiivinen yhteisö. Oman tutkimukseni tavoitteet eivät ole aivan yhtenevät, vaan keskityn kolumnien ironisen kerronnan tarkasteluun ja sen pohtimiseen, millaisia käyttötarkoituksia ironia kolumneissa voi saada tulkitsijan näkökulmasta. Jos ymmärrän kolumnien ironian, olen toki osa ironista yhteisöä, jonka kolumnisti on intentionaalisesti tuottanut. Ironia saattaa myös kannustaa minua ajattelemaan asioita uusista näkökulmista eli aktivoida aivoni uusille radoille.

Tutkimusnäkökulmani on hermeneuttinen ja metodeinani käytän narratologian ja semiotiikan tutkimusmenetelmiä. Esittelin tämän luvun toisessa alaluvussa narratologiassa usein käytetyn Boothin-Chatmanin mallin (KUVIO 2) kertovalle tekstille, jota hyödynnän analyysissani. Koska journalistisella kerronnalla on omat erityispiirteensä, totesin tulkitsevani mallia niin, että fyysinen tekijä kolumneissa on toimittaja, eli tässä tutkimuksessa Stiller tai Hazard. Käytän fyysisestä tekijästä jatkossa nimitystä toimittaja-kertoja. Kävin läpi myös Kuneliuksen journalistisille teksteille laatiman kerronnallisen voimakentän (KUVIO 3) ja totesin, että kolumnien kerronta on tyypillisesti itseensä viittaavaa, subjektiivista ja riippumatonta. Lopuksi luotasin ironisen kerronnan erityispiirteitä ja määrittelin, että etsin ironiaa kolumnien kerronnasta epäluotettavan kertojan esittämistä implisiittisistä kommenteista. Jos toimittaja-kertojan implisiittinen kommentointi ei ole linjassa tekstin sisäistekijän kanssa, tulkitSEN, että kyse on ironiasta.

Esitin myös oman käsitykseni kielestä, joka pohjaa pitkälti semiotiikan näkemykseen kielestä jaettuina merkityksinä. Määrittelin, että ironiseen tulkintaani kolumneista vaikuttaa iso joukko sekä tekstin sisäisiä että ulkoisia seikkoja eli erilaisia konteksteja, joita olen aiemmissa luvuissa perannut. Esittelin metaforan käsitteen, jota hyödynnän myöhemmässä analyysissani. Metafora on kielikuva, joka tuottaa merkityksiä verrattavuuden tai samankaltaisuuden avulla. Koska metafora yhdistelee ilmiöitä ja asioita ja luo niiden välille suhteita, se toiminee hyvin yhteen ironian kanssa, joka sekin usein pohjaa monitulkintaisuudelle.

5. Tutkimusaineisto

Lähestyn aineistolähtöisessä analyysissäni kolumneja kahden kirjoittajan, Kaarina Hazardin ja Ruben Stillerin, kautta. Esittelen tässä luvussa paitsi kolumnit, myös Iltalehden ja Imagen sekä Hazardin ja Stillerin. Olen aineiston saatavuuden ja hallittavuuden vuoksi valinnut Hazardilta kymmenen kolumnia Iltalehdestä ja Stilleriltä yhdeksän kolumnia Image-aikakauslehdestä suunnilleen samalta ajalta eli vuosilta 2009–2011. Hazardin kolumnit on julkaistu vuosina 2009–2010 sekä verkossa että painetussa Iltalehdessä, Stillerin kolumnit olen poiminut vuosilta 2010–2011 painetusta Imagesta.

Aineistoa on helpompi analysoida, kun tekstien ilmestymisajankohdat ovat lähellä toisiaan, sillä saatan löytää teksteistä intertekstuaalisia viitteitä tai kuvauksia samankaltaisista ilmiöistä. Mediakriittisyydestään tunnetut kirjoittajat nostanevat myös samankaltaisia aiheita esille kolumneissaan, jolloin minun on mielekkäämpää jäsentää ja hallita aineistoani. Minun on myös helpompi havaita ironisia viitteitä kolumneissa, koska olen itse elänyt kyseisellä vuosikymmenellä ja seurannut mediakeskustelua tällä aikavälillä melko aktiivisesti. Jos olisin valinnut kolumneja vaikkapa 1980-luvulla, olisin joutunut tekemään paljon enemmän töitä ironisten vihjeiden havaitsemiseksi teksteissä.

Analyysiani hankaloittaa kuitenkin hieman se, että olen joutunut keskeyttämään tämän työn teon useaksi vuodeksi työkiireiden vuoksi ja palannut sen pariin vasta viitisen vuotta myöhemmin. Olen tietoinen, että ironia on vahvasti aikaan, paikkaan ja kontekstiin sidoksista. Siksi voi olla, että jotkin ironiset vihjeet menevät minulta ohi. Tästä syystä pyrin pitämään työssä myös teoreettisen otteen, jotta tutkielma ei nojaisi liiaksi aineiston varaan.

5.1. Kolumnit

Alla luettelen kolumnit ja annan lyhyen itse tekemäni kuvauksen teksteistä ilmestymispäivämäärän jälkeen.

1. Kaarina Hazard, Hyvää itsenäisyyspäivää, Iltalehti (IL) 9.12.2009. Minäkertojan (olevinaan Marja Tiura) äänellä kerrottuja havaintoja vaalirahakohusta ja Tiuraan kohdistuneista lahjusepäilyistä mediassa syksyllä 2009.

2. Kaarina Hazard, Tiikeri, IL 16.12.2009. Havaintoja golfaaja Tiger Woodsin kohtelusta mediassa ja sponsoreiden taholta sen jälkeen, kun mies oli jäänyt kiinni uskottomuudesta.
3. Kaarina Hazard, Joulufinaali, IL 23.12.2009. Pohdiskelua siitä, miten ihmiset ylisuorittavat joulunaikaa ja miten naistenlehdistö tarjoaa stressin sietoon vinkkejä.
4. Kaarina Hazard, Moottoritie on kuuma, IL 30.12.2009. Käsittelyssä Helsingin Sanomien artikkeli, jossa esiteltiin nuorison suosimia asioita ja asetettiin nuoret ironiseen kontekstiin sekä se, miten lehti myöhemmin pyysi tätä anteeksi.
5. Kaarina Hazard, Ludvig Borga, IL 13.1.2010. Havaintoja siitä, miten edesmennyttä kansanedustajaa Tony Halmetta käsiteltiin mediassa hänen eläessään ja kuoltuaan.
6. Kaarina Hazard, Punikkihuora, IL 20.1.2010. Kolumnistin anteeksipyyntö ja pohdiskelua Ludvig Borga -kolumnin herättämästä vihasta nettikeskusteluissa.
7. Kaarina Hazard, Love-Rat, IL 3.2.2010. Käsittelyssä jalkapallomaajoukkueen kapteenin John Terry'n kohtelu mediassa, kun tämä oli jäänyt kiinni uskottomuudesta.
8. Kaarina Hazard, Villa Vanilla, IL 10.2.2010. Kolumni Virpi Kuitusesta ja urheilujournalismin tavasta käsitellä tätä mediassa.
9. Kaarina Hazard, Summa Summarum, IL 17.2.2010. Käsittelyssä Helsingin kaupungin idea merkitä laskujen yhteyteen, paljonko palvelujen tuottaminen kaupungille maksaa.
10. Kaarina Hazard, Reindeer Jerky, IL 24.2.2010. Kolumni Helsingin koulujen kasvisruokapäivästä.
11. Ruben Stiller, Virpin ja Jarin kisat, Image 1/2010. Käsittelyssä talviolympialaiset ja Virpi Kuitusen ja Jari Sarasvuon suhde talvella 2010.
12. Ruben Stiller, Plaseboa kansalle, Image 2/2010. Pohdiskelua siitä, miten masennuslääkkeet ovat paljastuneet tehottomiksi.

13. Ruben Stiller, Ne, Image 3/2010. Kolumni kantasuomalaisten negatiivisista ominaispiirteistä.
14. Ruben Stiller, Epä-älyllisesti sinun. Image 4/2010. Vertailussa niin sanottu kriittinen ajattelu ja positiivinen kokoomuslaisuus.
15. Ruben Stiller, Halaa kepulaista, Image 5/2010. Kritiikkiä viherporvarillista hegemoniaa kohtaan.
16. Ruben Stiller, Läskeille burkha, Image 6-7/2010. Pohdiskelua suvaitsevaisuudesta ja rasismista.
17. Ruben Stiller, Puolijuutalainen muistelee, Image 9/2010. Ajatuksia toimittaja-kertojan monikulttuurisuudesta ja identiteetikriisistä.
18. Ruben Stiller, Irti heteronormatiivisesta fasismista!, Image 11/2010. Havaintoja median tavasta suhtautua homouteen.
19. Ruben Stiller, Häpäiskää itsenne, Image 1/2011. Kolumni ironiasta turhanpäiväisenä muoti-ilmiönä.

5.1.1. Kolumnistina Kaarina Hazard

Vapaana kirjoittajana työskentelevä Hazard (s. 1966) tunnetaan suorasanaisena mediapersoonana, joka on tehnyt töitä toimittajana, suomentajana, näyttelijänä, käsikirjoittajana, opettajana, arvostelijana ja kolumnistina. Hazard sanoo itse esittävänsä aina mediakritiikkiä kolumneissaan ja onkin usein käsitellyt esimerkiksi naisen asemaa mediassa. Hazard nostaa usein esille myös muita tärkeitä yhteiskunnan ilmiöitä. Hän on julkaissut muun muassa kirjat *Kontallaan: Muistiinpanoja mediasta* (2006), *Tää on taas tätä: Parisuhteen sanakirja* (2007) sekä yhdessä Raimo Summasen kanssa teoksen *Lätkä: Kirja urheilusta* (2011). Hän on myös näytellyt ja käsikirjoittanut elokuvia sekä esiintynyt usein Ylen viihteellisessä ajankohtaisohjelmassa Pressiklubissa, joka käsittelee useimmiten ajankohtaisia uutisia. (Sommar 2010; Speakersforum.fi 2016.)

5.1.2. Kolumnistina Ruben Stiller

Ruben Stiller (s. 1961) asuu pääkaupunkiseudulla ja työskentelee vapaana toimittajana ja juontajana. Hänet tunnetaan kolumneistaan muun muassa Nyt-liitteessä ja Imagessa sekä useista televisio-ohjelmistaan. (Teos.fi 2016.) Stiller työskentelee Ylen Pressiklubi-ohjelman juontajana. Ohjelma tunnetaan viihteellisestä tavastaan esittää mediakritiikkiä. Stiller on itse todennut haastatteluissa, että etenkin radio- ja tv-toimittajan ammattiin liittyy oman minän tuominen mukaan työhön toisin kuin lehtitoimittajalla. Stiller tuokin usein esille teksteissään taustansa, eli sen, että on suomenruotsalaisen ja juutalaisen isän ja kristityn, suomenkielisen äidin lapsi. Hän sanoo taistelevansa toimittajana yleistä varovaisuutta vastaan ja käyttävänsä usein itseironiaa yhtenä keinona taistelussaan. (Gustafsson 2009.)

5.1.3. Kontekstina Iltalehti ja Iltalehti.fi

Iltalehti kertoo mediatiedoissaan olevansa valtakunnallinen puheenaihemedia, joka on lähellä lukijoitaan ja heidän arkeaan. Painettu lehti koostuu arkisin yhdestä osasta, joka sisältää kotimaan ja ulkomaan uutisten lisäksi urheilua, viihdeuutisia, yhteiskunnallisia asioita ja uutisten taustoja sekä tv-ohjelmia ja säätietoja. Painetun lehden lukijamäärä oli kevättalvella 2016 noin 316 000. Levikkiään lehti ei ilmoita. Iltalehti.fi taas ilmoittaa olevansa sekä uutismedia että monipuolinen lifestyle-media. Valtakunnallisesti media tavoitti noin kaksi miljoonaa suomalaista viikossa vuonna 2016, joka tekee siitä Suomen toiseksi suosituimman verkkosivuston heti Ilta-Sanomien jälkeen. (IL Skuuppi a 2016.) Painetun lehden mediatiedoissa viitataan myös lukijatutkimukseen, jonka mukaan näyttäisi siltä, että lehden tyypillinen lukija on yli 55-vuotias mies, jolla on ammatillinen koulutus, hän on joko työntekijä tai eläkeläinen ja asuu pääkaupunkiseudun ulkopuolella. (IL Skuuppi b 2016).

Pasi Kivioja (2008, 85) kirjoittaa, että iltapäivälehtien vaikutusvalta näkyy erityisesti poliittisissa kohuissa ja skandaaleissa. Iltapäivälehdet myllyttävät aihetta ensimmäisenä ja saavat muut välineet lähtemään mukaan uutisointiin. Kukaan tuskin voi kiistää tänä päivänä iltapäivälehtien vaikutusvaltaa vallan vahtikoirina. Itse Iltalehden lukijana näen, että lehti kaivaa päivän uutisiin usein viihteellisen ja joskus jopa popularisoivan näkökulman. Lehti haluaa toimia eräänlaisen kansan äänenä, jolle politiikka, viihde ja yhteiskunnalliset aiheet seisovat uutisrintamassa saman arvoisina. Lehden kannessa saatetaan käsitellä yhtäläillä niin sote-sopimusta kuin tosi-tv-sarjan voittoakin.

Painetun Iltalehden lukijamäärä oli vuonna 2010 noin 602 000 (Aikakauslehdet.fi 2016). Lehden kokonaistavoittavuutta, jossa olisi mukana myös verkko, on alettu mitata hieman myöhemmin, joten en pääse käsiksi vuoden 2010 lukuihin. Itsekin lehden lukijana näen, ettei lehden linja ole merkittävästi muuttunut näinä vuosina. Havaintoani vahvistaa Iltalehden sivuilta löytyvä listaus Iltalehti.fi:n suosituimmista uutisista vuodelta 2010 (Iltalehti.fi 2010). Kymmenen suosituimman uutisen joukossa sijoilla neljä ja kahdeksan ovat Tony Halmeen kuolemaa käsittelevät uutiset. Ensimmäisessä uutisessa kerrotaan Halmeen kuolemasta ja toisessa ollaan kaivettu ruumiin löytäjän haastattelu julkisuuteen. Vuoden suosituimmat uutiset ovat linnanjuhlien jatkoilla sattunut verinen välikohtaus, Kari Tapion kuolema sekä espoolaisesta asunnosta löytynyt varastetun tavaran kätkö. Lehti näyttää siis myös viitisen vuotta sitten kaivaneen ajankohtaisista aiheista melko skandaalinkäryisiä ja sensaationhakuksia lööppejä. Tällainen tarve kohahduttaa yleisöjä viittaa siihen, että lehden sivuilta voi löytyä myös ironiaa.

5.1.4. Kontekstina Image

Image kertoo keväällä 2016 verkkosivuillaan tarttuvansa tärkeimpiin puheenaiheisiin, kiinnostavimpiin ihmisiin ja yllättävimpiin ideoihin ja luovansa itsekin ilmiöitä. Lehti näkee tehtäväkseen herätellä tunteita ja tarjota välineitä keskustelulle. Lukijamääräkseen lehti ilmoittaa 80 000, levikkiä ei ole kerrottu. Kohderyhmäkseen lehti nimeää ostovoimaiset 18–45-vuotiaat kaupunkilaiset, jotka ovat ystäväpiirinsä edelläkävijöitä. Ostovoimaiset henkilöt tarkoittavat Imagelle sitä, että nämä kokeilevat ensimmäisenä uusimpia tuotteita ja palveluita. (A-lehdet.fi 2016.) Image ilmestyy myös verkossa, mutta koska aineistoani ei ole julkaistu lehden verkkosivuilla, jätän tämän kontekstin esittelemättä. Esitystekniikoiltaan ja tyyliältään Image edustaa tyypillisesti kaunokirjallista journalismia (esim. Lassila-Merisalo 2009; Mattila 2011).

Oman lukijakokemukseni mukaan Image lähestyy usein yhteiskunnallisesti merkittäviä aiheita viihteellisestä näkökulmasta. Poliitikot esiintyvät lehden sivuilla pitkissä henkilöhaastatteluissa, joissa he tuovat persoonaansa esille pelkkien asialinjausten sijaan. Lehdessä ei myöskään näytä olevan suurta painoarvon eroa eri tyyppisten uutisten välillä. Julkisuuden henkilöt, poliitikot ja populaarikulttuurin ilmiöt saavat Imagessa yhtä paljon palstatilaa. Lehden ote on usein valtakulttuuria haastava ja jopa hännälvä. Tällainen ilmapiiri on otollinen myös ironian käytölle.

Pasi Kivioja (2008, 85–86) vertaa iltapäivälehtiä viihteellisiin aikakauslehtiin ja toteaa, että Suomessa iltapäivälehtien asemaa markkinoilla ovat heikentäneet viihteellistyvät aikakauslehdet, jotka lainailevat iltapäivälehdille tyypillisiä esitystapoja ja käsittelevät samoja aihepiirejä. Kivioja

viittaa erityisesti 7 päivää -lehteen. Iltalehdellä ja Imagella on toki eroa tulkintaympäristöinä, mutta ne näyttävät kuitenkin olevan kiinnostuneita saman tyyppisistä aihepiireistä ja suosivan esimerkiksi subjektiivista kerrontaa, viihteellisyyttä, huomionhakuisuutta ja skandaalinkäryisyyttä esitystekniikkoinaan. Tämä viittaisi siihen, että kummankin lehden aineistosta voi odottaa löytävänsä ironiaa.

6. Analyysi

Tämän tutkimuksen analyysi on edennyt seuraavasti. Ensin luin Kaarina Hazardin kolumnin Ludvig Borga (IL 13.1.2010). Kolumni herätti kiinnostukseni ja sai minut pohtimaan, mikä tarkalleen ottaen tekstissä suututti niin suuren osan yleisöstä, että siitä kanneltiin JSN:lle (JSN.fi 2010). Havaitsin, että JSN:n päätöksessä puhutaan kaunokirjallisuudesta, kolumnin erityispiirteistä ja mediakritiikistä. Palasin kolumniin ja pyysin ystäviäni sekä myöhemmin myös seminaariryhmäni jäseniä lukemaan tekstin ja kertomaan siitä oman tulkintansa. Huomasin, että samasta kolumnista pystyi tekemään useita eri tulkintoja. Kolumnin kerronta ja monitulkintainen kielenkäyttö viittasivat mielestäni ironiaan. Tarkastelin myös Hazardin muita samana ja edellisenä vuonna ilmestyneitä kolumneja ja perehdyin kirjoittajan tyyliin. Valitsin analysoitavakseni Hazardin kymmenen peräkkäistä Iltalehdessä ilmestynyttä kolumnia vuosilta 2009–2010. Kopioin tekstit omaksi tiedostokseen koneelleni.

Aloin etsiä Hazardin rinnalle toista vahvan brändin omaavaa kolumnistia, joka käyttäisi ironiaa teksteissään, sillä halusin laajentaa aineistoani kattavammaksi. Suuntasin katseeni mieskolumnistien tuotantoon, sillä vaikka en tässä tutkimuksessa keskity varsinaisesti sukupuolentutkimuksen kysymyksiin, koin että aineistostani saattaisi näin tulla kiinnostavampi. Perehdyin muun muassa Jyrki Lehtolan ja Mattiesko Hytösen tuotantoon, mutta loppujen lopuksi valinta oli helppo. Suomessa on loistavia kolumnisteja, mutta varsinaisia ironikkoja vähän. Päädyin Ruben Stilleriin luettuani hänen kirjansa *Suomi – Finland* (Teos, 2006), johon on koottu hänen kolumnejaan eri lehdistä. Stillerissä oli samanlaista räväkkyyttä kuin Hazardissakin. Hänen vinoutunut ja rääväsuinen kirjoitustyylinsä herätti mielenkiintoni ja pani ajatukseni liikkeelle.

Omistin muutamia päiviä sille, että kävin läpi Stillerin tuoreempia kolumneja kirjastossa. Halusin kerätä Stillerin kolumnit suunnilleen samalta ajalta kuin Hazardin kolumnitkin ovat. Tämän valinnan tein yksinkertaisesti siksi, että ironinen tulkinta on vahvasti sidoksissa kontekstiin ja tulkitsija tulkinnallisiin valmiuksiin (kts. esim. Lehtonen 2000, 141). Minun piti siis tietää, edes suunnilleen, millaisia keskusteluita oli julkisuudessa käyty kolumnien ilmestymisajankohtana, etteivät kerronnan ironiset vihjeet menisi minulta niin sanotusti ohi. Jos en olisi tuntenut esimerkiksi julkisuuden henkilöitä tai historian tapahtumia, joista kolumneissa kirjoitetaan, ei tekstien ironia olisi luultavasti auennut minulle.

Lopulta valitsin Stilleriltä yhdeksän kolumnia Image-lehdestä vuosilta 2010 ja 2011. Kopioin tekstit omaksi tiedostokseen kotikoneelleni. Image ja Iltalehti ovat lehtinä hyvin erilaisia, joten oli kiinnostavaa nähdä, millaista journalistista ironiaa niissä julkaistuissa kolumneissa löytyisi. En kuitenkaan keskittynyt analyysissäni vertailemaan eri lehtiä keskenään, sillä koin aineistoni tätä varten liian suppeaksi. Lisäksi kolumni ei välttämättä kerro lehden linjasta, sillä usein kolumnistin esittämiä mielipiteitä ja näkökulmia voidaan pitää hänen ominaan (J. Pietilä 2008, 82–83).

Kun aineistoni oli kasassa, perehdyin erilaiseen ironiaa käsittelevään aiempaan tutkimukseen ja sitä sivuvaan teoriaan ja tarkastelin, soveltuiko se aineistoni analyysiin. Tutkimusotteeni on koko matkan ollut hermeneuttinen: ironia on ilmiönä niin moniulotteinen, että valmiita vastauksia on ollut turha odottaa. Siksi aloitin tutkimukseni teoriaosuuden kirjoittamisen jo varhaisessa vaiheessa, koska teorian tunteminen helpotti minua muodostamaan tutkimuskysymykseni. En varsinaisesti omistanut analyysille mitään tiettyä aikaa, vaan aina uuden teoreettisen käsitteen omaksuttuani palasin aineistooni ja pohdin, olisiko siitä minulle hyötyä.

Analyysin ensimmäisessä osassa keskitin huomioni kolumnien kertojanaänen sävyyn, kertojan merkitseviin taukoihin kerronnassa, ironisiin metaforiin sekä kertojan tapaan dramatisoida todellisia tapahtumia ja erittelin tämän perusteella eri keinoja, joilla kolumnien kerronnassa luodaan ironiaa. Kun kirjoitin analyysiani, palasin vielä jokaiseen kolumniin ja tarkistin, ilmeneekö kerronnassa varmasti määrittelemäni ironian keino. Vaikka ironia on monitulkintaista, pyrkii tulkitsija aina tekemään viestin koherentiksi eli järkeväksi (Rahtu 2006, 25). Siksi kerronta kokonaisuutena oli se avain, jolla yritin löytää teksteistä ironiaa. Kiinnitin kuitenkin myös huomiota ironisiin metaforiin tekstissä, sillä katsoin niiden kuuluvan kiinteäksi osaksi ironista kerrontaa. Olen pelkistänyt havaintojani ironian keinoista kolumnien kerronnassa seuraavaan lukuun (TAULUKOT 1 ja 2). Avaan analyysini ensimmäisessä osassa havaintojani tarkemmin ja esitän esimerkin jokaisesta ironisen kerronnan keinosta kummaltakin kirjoittajalta, mikäli se ilmenee aineistossa.

Analyysin toisessa osuudessa pohdiskelen aiemmin esitellyn teorian ja osittain myös tutkimusaineistoni pohjalta, millaisia funktioita ironia voi kolumneissa saada. Funktioiden analyysissä käytän apuna etenkin Linda Hutcheonin kehittämää (1995, 47) ironian funktioiden määritelmää tulkitsijan kannalta.

6.1. Ironian keinot kolumnien kerronnassa

Kuvaan aineistoani ja siitä esiin nostamiani ja pelkistämiäni ironisen kerronnan ja sisällön esittämisen keinoja kahdessa taulukossa (TAULUKOT 1 ja 2). Keinot pohjaavat epäluotettavan kertojan ja sisäistekijän käsitteisiin. Tulkitsen kertojan epäluotettavaksi eli tässä tutkimuksessa ironiseksi, mikäli kertojanäänen esittämä kommentointi ei tunnu olevan linjassa tekstin sisäistekijän kanssa ja kerronnan kommunikaatio tuntuu tapahtuvan usealla tasolla yhtä aikaa (Tammi 1992, 124). Ironinen toimittaja-kertoja on kolumneissa tyypillisesti joko asenteeltaan *röyhkeä* tai *naiivi* tai hän käyttää *itseironiaa*. Näen ironisen toimittaja-kertojan keinoiksi myös *merkitsevät tauot kerronnassa*, *ironiset metaforat* sekä tavan hyödyntää *draamallista ironiaa*, eli ironisoida tai de-ironisoida todellisia tapahtumia. Seuraavana esitän lyhyet kuvaukset nimeämistäni keinoista.

1. Röyhkeä kertojan asenne

Kiinnitän analyysissäni huomiota epäluotettavan kertojaan eli tässä tutkimuksessa ironiseen kertojaan, jonka tunnusmerkkejä ovat, että kerronta on tiedoiltaan rajoittunutta, kertoja yleistää asioita turhan yksisilmäisesti tai hänen arvomaailmansa vaikuttaa muuten omituiselta (Kantokorpi 2003, 157). Kuten totesin luvussa 4.2.1. *Journalistinen kerronta*, erityisesti uutisjournalismi suosii neutraalia kerronnan sävyä. Kertoja ei esitä tulkintoja ihmisistä ja pysyttäytyy etäällä (Lassila-Merisalo 2009, 109). Kaunokirjallisen journalismin toimittaja-kertojalla voi kuitenkin selkeästi olla asenne, joka välittyy rivien välistä. Maria Lassila-Merisalo (emt.) on nimennyt seitsemän kertojan asennetta, joita hän on havainnut kaunokirjallisen journalismin käyttävän. Näitä ovat neutraali, analyttinen, empaattinen, ”buddy”, kunnioittava, röyhkeä ja autoritääriäinen. Hän huomauttaa, että eri asenteet menevät kerronnassa usein päällekkäin, mutta yksi asenteista on yleensä vahvin.

Röyhkeä kertoja kertoo oman kriittisen tulkintansa päähenkilöistä, kommentoi puhetta ja antaa myös ei niin imartelevia kuvauksia kerronnan kohteista. Röyhkeän asenteen omaava kertoja voi myös käyttää ironiaa tekniikkanaan ja olla siten epäluotettava. (Lassila-Merisalo 2009, 114.) Olen nimennyt yhdeksi ironisen kertojan tunnusmerkiksi kolumneissa röyhkeän kertojan asenteen, sillä näen, että useissa teksteissä röyhkeä asenne tekee kertojasta epäluotettavan. Ironia on myös aina monitulkintaista ja moniäänistä ja ilmenee siksi usein juuri asenteena. Pelkkä kriittisyys ei vielä täytä ironian tunnusmerkkejä. (Rahtu 2006, 47.)

Röyhkeää kertojan asennetta käytetään kolumneissa ironisessa tarkoituksessa. Yllättävällä kerronnan sävyllä halutaan ironisoida käsiteltävää asiaa, havainnollistaa eri näkökulmia ja luoda

siihen myös koomisia ulottuvuuksia. Huumorin inkongruenssiteorian, eli yhteensopimattomuutta painottavan teorian mukaan huumori perustuu usein juuri yllätyksellisyyteen (Kolehmainen 2015, 64 ja Zareff 2012, 24). Jos esimerkiksi vakavaksi koetusta uutisaiheesta puhutaankin röyhkeään sävyyn, asettuu se ironiseen kontekstiin ja herättää tulkitsijassa paitsi ihmetystä, usein myös huvittuneisuutta.

2. Naiivi kertojan asenne

Kolumnin toimittaja-kertoja voi myös tekeytyä naiiviksi ja hölmömmäksi kuin onkaan ironisoidessaan asioita. Naiivi kertojan asenne on myös yksi epäluotettavan kertojan tunnusmerkki (Lassila-Merisalo, 2009, 82) ja voi välittää ironiaa rivien välissä. Myös naiivi kertoja voi olla huvittava, kuten röyhkeäkin kertoja. Kun kerronnan sinisilmäinen asenne on ristiriidassa kerronnan kohteen kanssa, kerronnasta tulee hauskaa.

3. Itseironinen kertoja

Aineistoista löytyy esimerkkejä myös sellaisesta toimittaja-kertojan esittämästä kommentoinnista, jossa ironia kohdistuukin toimittaja-kertojaan itseensä eli kerronta sisältää itseironiaa. Tässä tutkimuksessa itseironia nähdään ironian alalajina. Itseironiaan voidaan soveltaa aiemmin esittelemääni Toini Rahdun ironian komponenttimääritelmää, mutta itseironiassa ironian tuottaja ja uhri ovat sama komponentti (Rahtu 2006, 62). Marjo Kolehmainen (2015, 237) on todennut omassa tutkimuksessaan, että etenkin miehet voivat käyttää ironiaa joko oman maskuliinisuutensa säätelemiseen tai muiden miesten maskuliinisuuden kontrolloimiseen. Mies voi esimerkiksi suojautua muiden kritiikiltä ironisoimalla itseään.

4. Merkitsevät tauot kerronnassa

Noora Mattila (2011, 80) on omassa tutkimuksessaan nimennyt yhdeksi ironisen kertojan käyttämäksi keinoksi merkitsevät tauot kerronnassa. Totesin aiemmin, että ironia on kolumneissa implisiittistä kommentointia. Ironiassa huomio kiinnittyy joko siihen, mitä ilmaistaan monitulkintaisesti tai siihen, mitä ei ilmaista lainkaan. Myös Toini Rahtu (2006, 192) puhuu samasta asiasta ja liittää sen ironian intentionaalisuuteen. Kun toimittaja-kertoja pysyttelee merkitsevästi hiljaa, hän asettuu tilanteen ulkopuolelle ja ottaa etäisyyttä kerronnan kohteeseen. Näin toimittaja-kertoja hiljaisuudellaan herättää tulkitsijan huomion. Hiljaisuus on siis kerronnan ironinen vihje.

5. Ironiset metaforat kerronnassa

Analysoimani kolumnit sisältävät myös yllättäviä vertauksia ja kielikuvia. Metafora on kielikuva, jotka tuottaa merkityksiä verrattavuuden tai samankaltaisuuden avulla, eli se ikään kuin selittää maailmaa vanhan kautta, mutta uusin silmin. Metaforat kerronnassa sopivatkin hyvin ironian tutkimiseen, sillä metafora paitsi yhdistelee yllättäviä ilmiöitä ja asioita, myös luo niiden välille suhteita (Viikari 2003, 82). Ironia saattaa piileskellä kerronnan yllättävässä metaforassa, sillä aivan kuin metaforakin, ironinen viesti on monitulkintainen (Rahtu 2006, 58).

6. Draamallinen ironia kerronnassa

Fiktiivisissä teksteissä draamallinen ironia tarkoittaa tiivistäen sitä, että lukija tietää enemmän kuin päähenkilö. Tekstin jännite syntyy siitä, että lukija on askeleen edellä päähenkilöä tarinan tapahtumista ja odottaa jännittyneenä, koska päähenkilölle selviää asioiden todellinen laita. Muun muassa tragediassa tai komediassa voidaan näin rakentaa jännitettä draamallisen ironian avulla. (Kinnunen 1994, 140.) Draamallinen ironia journalistisessa kerronnassa taas tarkoittaa ironisten tai huvittavien tosielämän tilanteiden esittämistä uudestaan journalistisessa muodossa. Koska lähes kaikissa tosielämän tapahtumissa on ironista potentiaalia, toimittaja-kertoja voi korostaa sitä ja asettaa asian ironiseen kontekstiin. (Renvall & Reunanen 1998, 6.)

Draamallista ironiaa hyödynnetään usein esimerkiksi reportaaseissa niin, että toimittaja-kertoja kuvailee jutun syntyprosessia ja haastateltavan käytöstä ja asettaa henkilön näin ironiseen kontekstiin (Mattila 2011, 62). Analysoimissani kolumneissa ei ole kuvauksia varsinaisista haastattelutilanteista, ovathan tekstit mielipidekirjoituksia, mutta draamallista ironiaa hyödynnetään esimerkiksi todellisten henkilöiden ja tapahtumien kuvailussa. Draamallinen ironia luo kolumneihin myös koomisia ulottuvuuksia. Usein hyvä tosielämän vitsi perustuukin juuri todellisten tilanteiden kärjistämiseen (Zareff 2012, 29).

Nimeämäni ironian keinot kerronnassa ovat usein päällekkäisiä ja lomittaisia, esimerkiksi draamallisen ironian hyödyntäminen kerronnassa voi merkitä myös ironisten metaforien käyttöä, tai röyhkeää tai naiivia kertojan asennetta. Vaikka en juuri vertaile kirjoittajia toisiinsa, tuon esille myös keinojen esiintymistiheyden kummallakin kolumnistilla. Näin havainnollistan, että ironia kolumneissa perustuu usein ei vain yhteen, vaan moniin eri kerronnan keinoihin. Pidän taulukot myös erillään, koska näin lukija saa paremman käsityksen kirjoittajien tyylistä. Myöhemmässä analyysissäni kiinnitän huomiota ironian funktioihin kolumneissa ja pohdiskelen, onko kolumnien kerronnalla jotain tekemistä sen kanssa, millaisia funktioita ironia kolumneissa saa.

TAULUKKO 1. Ironian keinot kerronnassa Hazardin kolumneissa

Kolumnin nimi	Röyhkeä kertojan asenne	Naiivi kertojan asenne	Itseironinen toimittaja-kertoja	Merkitsevät tauot kerronnassa	Sis..ironisia metaforia	Kerronta hyödyntää draamallista ironiaa
Hyvää itsenäisyyspäivää	X				X	X
Tiikeri	X			X		X
Joulufinaali		X		X	X	
Moottoritie on kuuma		X		X		X
Ludvig Borga	X				X	X
Punikkihuora			X		X	
Love-Rat		X		X		X
Villa Vanilla	X				X	X
Summa Summarum		X		X		X
Reindeer Jerky		X		X		X
Juttuja yhteensä 10	4/10	5/10	1/10	6/10	5/10	8/10

TAULUKKO 2. Ironian keinot kerronnassa Stillerin kolumneissa

Kolumnin nimi	Röyhkeä kertojan asenne	Naiivi kertojan asenne	Itseironinen toimittaja-kertoja	Merkitsevät tauot kerronnassa	Sis. ironisia metaforia	Kerronta hyödyntää draamallista ironiaa
Virpin ja Jarin kisat		X		X	X	X
Plaseboa kansalle	X		X	X	X	X
Ne		X				
Epä-älyllisesti sinun		X		X	X	X
Halaa keputaista		X		X	X	X
Läskeille burkha	X			X		
Puolijuutalainen muistelee			X			X
Irti heteronormatiivisesta fasismista!	X			X		X
Häpäiskää itsenne			X	X	X	
Juttuja yhteensä /9	3/9	4/9	3/9	7/9	5/9	6/9

6.1.1. Röyhkeä kertojan asenne

Kaarina Hazardin kolumnissa Reindeer Jerky (IL 24.2.2010) hyödynnetään mielestäni nerokkaasti röyhkeää kertojan asennetta ironisoivassa tarkoituksessa. Kolumnissa käsitellään Helsingin päätöstä keväällä 2010 tarjoilla kouluissa kerran viikossa kasvisruokaa (Yle.fi 2010). Toimittaja-kertoja ottaa kolumnissa kantaa keskusteluun:

Tämä on nyt pakko sanoa ääneen näille viherpiipertäjille, kanihipeille ja muille terroristeille: ihminen on sekasyöjä. Jumala on sillä tavalla ihmisen aineenvaihdunnan laatinut, että ihminen voi syödä sekaisin kaikenlaista lihaa, sorkka- ja kavioläintä, mutta yhtä hyvin alligaattoria, kengurua ja sammakkoa, jos niitten äärelle on sattunut syntymään. Ja sitä tarkoittaa sekasyöjä kanssa, että jauhoja ja lihaa voi syödä sekaisin, ja sehän on nakki. (IL 24.2.2010.)

Röyhkeä kerronnan asenne on tekstissä ilmeinen. Toimittaja-kertoja esittää useita yleistyksiä ja kutsuu kasvisruokapäivän kannattajia ”viherpiipertäjiksi”, ”kanihipeiksi” ja ”terroristeiksi”. Silmiinpistävän kiukkuinen kerronnan sävy saa kuitenkin epäilemään kertojan luotettavuutta. Onko kasvisruokapäivä muka niin vakava asia, että argumentoinnissa on vedottava jopa jumalaan? Röyhkeän asenteen omaava toimittaja-kertoja asettaa lopulta jopa kasvisruokapäivän ja suomalaisuuden määrittelyyn vastakkain:

Kasvis. Eikö koko sana jo ole jotenkin vastenmielinen? Niinku joku kuskus, semmoinen ulkomailta tullut, inhottavasti ässään päätyy, vaikka kyllä suomalaisessa sanassa kuuluu olla pehmeä kirjain peräseinänä. Kasvisi. Se olis jo jotakin muuta, vähän niin kuin Marttiinin puukko. Vihannesi. Juuresi. Näissähän heti olis jotakin kajetta, semmoista ikaikaista kumahtelua, joka kokonaan noista sanoista nykyään puuttuu. Tuskinpa se on sattumaa. (IL 24.2.2010.)

Jotta kerronnan ironia aukeaa, on kurkistettava hetkeksi tapahtumien uutiskontekstiin.

Kasvisruokapäivä herätti vuonna 2010 suurta vastustusta niin kansalaisissa kuin päättäjissäkkin (Yle.fi 2010). Kasvisruokapäivän vastustajien yksisilmäinen argumentointi löi julkisuudessa yli niin, että laineet loiskuivat. Vastustajat vetosivat argumentaatioissaan luonnonjärjestykseen ja jumalaan ja jotkut pelkäsivät jopa koko suomalaisen kouluruokainstituution romuttuvan, mikäli kouluissa tarjoiltaisiin yksi kasvisateria viikossa.

Röyhkeä toimittaja-kertoja ei siis tässä kontekstissa paheksukaan kasvisruokapäivää, vaan itse asiassa ironisoi sen vastustajia käyttämällä näiden esittämiä hulluimpia argumentteja omassa kolumnissaan ja osoittamalla ironiallaan, miten naurettavia ne ovat. Tekstin sisäistekijä on siis eri mieltä, kuin mitä tekstissä itse asiassa sanotaan ja toimittaja-kertojan röyhkeä asenne paljastaa ironian. Teksti sisältää myös diskurssin eli näkökulman vaihdoksia, joista kirjoitan enemmän analyysini toisessa osassa. Kun diskurssi vaihtuu, kertoja esittää asiat jonkun toisen diskurssin läpi ja tuottaa näin asiaan ironista etäisyyttä. (Rahtu 2006, 179).

Vastaava esimerkki röyhkeästä kerronnan asenteen ja aiheen yhteensopimattomuudesta löytyy myös Stillerin kolumnista Läskeille burkha (Image 6-7/2010):

Suvaitsevaisuudella on rajansa. Seuraavat ihmisryhmät eivät ansaitse suvaitsevaisuuttani.

Perulaiset katumuusikot. Mitä pahaa Suomi on tehnyt Perulle? Stockan edessä musisoi kesäisin saatanallinen joukko 160-senttisiä perulaisia, jotka teeskentelevät intiaania. Ryhmä leimaa kaikki perulaiset intiaanit huonolla soitollaan. Miksi Amnesty ei ota kantaa asiaan? Guantanamon vankileirillä islamisteille soitettiin mukiinmenevää heviä, mutta Helsingin keskustassa valkoista heteroa kidutetaan Andien vingutuksella.

Monikulttuurisesta taustastaan tuttu toimittaja-kertoja puhuu tärkeästä asiasta, eli suvaitsevaisuudesta ja ihmisoikeuksista. Asenne on kuitenkin hämmentävän röyhkeä ja suorastaan rasistinen. Hän nimittää katumuusikoita ”saatanalliseksi joukoksi 160-senttisiä perulaisia” eli tekee karkean yleistyksen ja vertaa katumuusikoiden soittoa Guantanamon vankileirin kidutukseen. Kolumni päättyy kolmeen seuraavaan virkkeeseen:

Mikäänhän ei enää saa olla outoa. Joten kertokaa ihan kaikki, sukkafetisistit. Haluamme ehdottomasti kuulla, miten teitä on sorrettu (emt.).

Tulkitsen, että juuri tekemällä näitä hölmöjä yleistyksiä, röyhkeä toimittaja-kertoja ironisoi suvaitsevaisuuskeskustelua ja siihen liittyvää yksisilmäisyyttä. Ylilyönteihin sortuvat usein niin rasismien vastustajat kuin rasistitkin. Röyhkeä toimittaja-kertoja osoittaa keskustelun triviaaliuden tekemällä hölmöjä yleistyksiä, sillä juuri hölmöihin yleistyksiinhän rasismi usein perustuu. Ironia kolumnissa perustuu siis toimittaja-kertojan röyhkeän asenteen ja aiheen vakavuuden ristiriitaisuuteen.

6.1.2. Naiivi kertojan asenne

Esimerkkinä kolumnista, jossa ironinen toimittaja-kertoja hyödyntää naiivia kertojan asennetta, on Hazardin kolumni *Moottoritie on kuuma*, (IL 30.12.2009). Kolumni käsittelee Helsingin Sanomissa ilmestynyttä juttua, jossa teini-ikäiset lapset kertoivat käsityksiään suosioista.

Helsingin Sanomat julkaisi joulun alla sunnuntaisivuillaan pirteän jutun ysluokkalaisten mietteistä. Luokalliselta lapsia oli kysytty, minkälainen ei saa olla, jos haluaa pysyä muiden suosiossa. Ja lapsethan vastasivat. Vaate-, musiikki-, harrastus- ja aatevastauksista keski-ikäiset lukijat saivat kosolti uutta tietoa nuorisolaisista, joihin heillä arjessaan on muutoin niin luonteva välimatka.

Jaahas, vai että skeittarilla pitää olla Osirista päällä. Ja sitten tämmöinenkin vaatehtimo kuin Karl Kan. Vai olisko se Kani. Mahtaako fruttari mitenkään liittyä hedelmiin? Vai onko se jokin uusi ruokavalio kenties? Ja mitä musiikkiin tulee, mahtaneeko olla Cheek artisti vai peräti yhtye? Kas, larppaus näyttää olevan poissa muodista, harmi, sana kun alkoi juuri änkyttämättä luontua. Jahas, laskussa ovat myös tietokonepelit ja sotamyönteisyys, oi miten somaa.

Ja kas näin sujui keski-ikäinen aamuhetki, nuorisosta oppiessa. Kiva että kertovat, sekä nuoriso että lehti, että terveisiä vaan sinnekin päin! (IL 30.12.2009.)

Periaatteessa jutun aloitus antaa sen käsityksen, että toimittaja-kertoja on pitänyt juttua onnistuneena ja hänen aamuhetkensä jutun parissa on sujunut mukavasti. Jokin tekstissä pistää kuitenkin epäilemään kertojan luotettavuutta. Epäluotettava kertoja heittelee rivien väleihin vihjeitä siitä, että hän kertoo asioita kyseenalaisesta näkökulmasta (Kantokorpi 2003, 157). Kertojanäänen ylipirteys ja tapa yksinkertaistaa, kommentoida ja referoida HS:n juttua herättävät miettimään, onko toimittaja-kertoja kuitenkaan pitänyt juttua kovin onnistuneena.

Toimittaja-kertoja muun muassa kuvailee HS:n juttua ”pirteäksi” ja mainitsee, että keski-ikäiset ovat saaneet jutusta ”kosolti uutta tietoa”. Toimittaja-kertoja myös luonnehtii, että on ollut ”kiva”, että aiheesta on kerrottu keski-ikäisille, sillä arjessa näillä säilyy nuorisoon ”niin luonteva välimatka”. Kolumnissa viritetään implisiittisellä eli ironisella kommentoinnilla epäluottamusta ja lukija alkaa pohtia, mihin sillä pyritään. Äänessä on tekstin sisäistekijä, joka kerronnan ylemmällä tasolla kommentoi tekstiä ironisesti.

Kolumnin edetessä tekstissä referoidaan HS:n uutisesta kumuloitunutta verkkokeskustelua. Moni HS:n lukija on toimittaja-kertojan mukaan pitänyt juttua mauttomana ja haukkunut jutussa esiteltyjä nuoria pinnallisiksi ja suvaitsemattomiksi.

Ja mitä tapahtuu seuraavana sunnuntaina: Helsingin Sanomat pyytää anteeksi! Siis mitä? Pyytää anteeksi tätä viatonta, jos toki informatiivista pikku potpuriaan? Mistä syystä? Koska verkossa oli jutusta noussut poru. Anteeksipyynnöstä sai sen käsityksen, että nimettömät nettikeskustelijat olivat ryhtyneet haukkumaan haastateltuja lapsia suvaitsemattomiksi, kun moisin ulkosyin kaihtavat ikäisiään. Täh? Sitä ei olisi saanut sanoa, että nuoriso käyttää vaatteita, musiikkia ja harrastuksia keskinäisen erottautumisen välineenä? Sen sijaan, että HS olisi ottanut nimettömän verkkohaukkumisen oivaksi esimerkiksi suvaitsemattomuuden lisääntymisestä, se nöyryty näiden vöyhkien edessä pyytämään julkisesti anteeksi journalismiaan. Herranjestas sentään. Pyytää anteeksi mitä? (IL 30.12.2009.)

Juttua kuvaillaan jälleen naiiviin innostuneilla sanoilla ”viattomaksi” ja ”informatiiviseksi pikku potpuriksi”. Katkelman lopussa toimittaja-kertoja paljastaa todellisen karvansa ja esittää eksplisiittisen eli suoran kannanoton. Hän pitää HS:n tapaa toimia ”nöyrytymisenä” ja huonona journalismina. HS:n olisi pitänyt toimittaja-kertojan mielestä seistä oman juttunsa takana. Teksti ei kuitenkaan missään vaiheessa suoraan pajasta, mitä mieltä toimittaja-kertoja on ollut alkuperäisestä jutusta. Toimittaja-kertojan korostetun naiivi asenne kuitenkin vihjaa, ettei hän arvosta alkuperäistä juttua kovin korkealle, joten kerronnan ironinen piikki lienee suunnattu Iltalehden kanssa kilpailevalle Helsingin Sanomille.

Stillerin kolumni *Halaa kepulaista* (Image 5/2010) tarjoaa myös hyvän esimerkin naiivista kertojan asenteesta. Toimittaja-kertoja ottaa kolumnin alussa kantaa kokoomuslaisten lanseeraamaan termiin ”viherporvarit”.

Kokoomus on aivan oikeassa: nuoret ja urbaanit kokoomuslaiset ja vihreät ovat samaa jengiä, viherporvareita (emt.).

Kolumni jatkuu vertailemalla ”kepulaisia” ja ”viherporvareita”. Toimittaja-kertoja mainitsee muun muassa, että viherporvareiden ”maailmassa maailma pelastuu, jos hana suljetaan, kun ollaan harjaamassa hampaita”. Seuraava katkelma on kolumnin toiseksi viimeisestä kappaleesta:

Ja todellakin: kaikki on kivutonta viherporvareiden myönteisessä ja keveässä maailmassa.

Maailmanloppu tarjoaa mahdollisuuksien ikkunan, johon voi nojailla statusta päivittäessä. (Emt.)

Jos tekstin lukee ilmimerkityksiltään, syntyy kuva, että toimittaja-kertoja on todella innoissaan tästä viherporvareiden maailmankuvasta, jossa ”maailmanloppukin tarjoaa mahdollisuuksien ikkunan”. Juuri innostuneet ylisanat kuitenkin herättävät tulkitsijan epäluulon. Onko kaikki muka sittenkään niin ”kivutonta”, ”kepeää” ja ”myönteistä” toimittaja-kertojan näkökulmasta katsottuna kuin hän antaa ymmärtää? Kolumnin seuraavat virkkeet vihjaavat muuta:

Puolivirallinen viherporvarillinen optimismi tuo mieleen orwellilaisen uudiskielen: Orwellin autoritäärisessä Oseaniassa sana ”huono” oli poistettu käytössä ja kaikki oli hyvää, plushyvää ja tuplaplushyvää. Tässä tuplaplushyvä idea kaikille, jotka haluavat olla todella omaperäisiä urbaaneja kulkijoita: ottakaa riski ja rakastukaa kepulaiseen. Juntit tuntevat vielä painovoiman. Se on näinä aikoina harvinaista – ainakin viherporvareiden sietämättömän siistissä maailmassa. (Image 5/2010.)

Toimittaja-kertoja näyttää todellisen karvansa, kun vertaa viherporvarillista maailmankuvaa Orwellin kehittelemään Oseaniaan, jossa Isoveli valvoo diktaattorina kaikkia kansalaisten tekemisiä. Oseania on tunnettu totalitaarisen yhteiskunnan vertauskuva. Toimittaja-kertoja ei suinkaan ole innostunut viherporvarillisesta maailmankuvasta, vaan vihjaa ensin implisiittisesti (ironisesti), että se vaikuttaa teennäisen ja näennäisen suvaitsevaiselta. Myöhemmin esitetty eksplisiittinen (suora) kommentointi yleistää, että ”viherporvareiden maailma on sietämättömän siisti” ja paljastaa lopullisesti tekstin sisäistekijän arvomaailman. Yli-innostunut sävy on alusta asti ollut yksi ironisen kerronnan tehokeino.

6.1.3. Itseironinen kertoja

Itseironisessa kerronnassa ironia kohdistuu toimittaja-kertojaan itseensä. Etenkin Stillerin kolumneissa itseironian käyttö kerronnan keinona tuntuu olevan enemmän sääntö kuin poikkeus. Kolumnissa Häpäiskää itsenne (Image 1/2011) kritisoidaan nykynuorison kenkämuotia pukeutua ”semi-ironisesti tai ”meta-ironisesti”. Kolumnissa väitetään, että minkä tahansa tyylimokan voi perustella sillä, että asua ei olekaan puettu tositaroituksella, vaan se on vain ironinen kannanotto. Toimittaja-kertoja pohtii seuraavassa kolumnin katkelmassa, mihin nuoriso tarvitsee ironiaa. Lihavoinnit tekstissä minun:

Semi- ja metaironiset kengät herättävät kysymyksen ajan hengestä: mihin tätä loputonta ironiaa tarvitaan? Antakaahan kun setä kertoo. **Sedällä on nimittäin teoria.**

Ruben-sedän nuoruudessa elämä oli helppoa: piti vain päättää, olitko punkkari, diinari vai pitkästyttävä nipottaja, koska suhtautui tukan rasvaamiseen ja värjäämiseen kielteisesti.

Nykyään elämä on paljon vaikeampaa kuin Ruben-sedän nuoruuden kukkeilla kunnalla. Urbaanin tyyliniekan elämä on yhtä helvettiä. Hän saattaa paljastua koska tahansa, koska kukaan ei tiedä, miten pitäisi erottautua tai olla erottautumatta. Trendejä tulee ja menee jatkuvalla syötöllä ja samaan aikaan pitäisi olla trendikkäästi epämuodikas sortumatta kuitenkaan kaavamaiseen vaihtoehtoisuuteen.

Toimittaja-kertoja lienee varsin tietoinen siitä, että tällainen nuorison tapojen paheksuminen voi herättää Image-lehden nuorissa ja trenditietoisissa lukijoissa hilpeyttä. Joku saattaa kysyä, mitä 1960-luvulla syntynyt Stiller tietää nykynuorison käyttäytymisestä? Toimittaja-kertoja kuitenkin väistää kritiikin kutsumalla jo itse itseään ”Ruben-sedäksi” ja kertomalla, että ”sedällä on teoria”. Kun toimittaja-kertoja pilkkaa itseään paheksuvaksi vanhaksi tiukkapipoksi, hän suojautuu samalla muiden ironialta. Hän on jo sanonut ääneen sen, mitä muut ajattelevat, joten toisten ironisoinnilta on viety pohja. Ironian suojautuva käyttö on myös yksi ironian funktioista (Hutcheon 1995, 50).

Itseironia ei näytä kuuluvan kuitenkaan vain mieskolumnistin etuoikeuksiin. Erittäin mielenkiintoinen esimerkki itseironian käytöstä löytyy myös Hazardin tuotannosta. Ludvig Borga -kolumnin (IL 13.1.2010) nostattaneen kohun jälkeen Hazard kirjoitti seuraavaksi kolumnin otsikolla Punikkihuora (IL 20.1.2010.) Kolumnin alku sisältää anteeksipyyntöä mielensä Ludvig Borgasta pahoittaneille lukijoille:

Omassa asiassaan esiintyminen on noloa, mutta tällä kertaa tällainen poikkeus suotakoon. Ihan tähän kärkeen pyydän anteeksi kaikilta sellaisilta, joita viime viikolla julkaistu kolumnini loukkasi.
(Emt.)

Anteeksipyyntö vaikuttaa vilpittömältä, mutta kolumnin nimi herättää kiinnostukseni. Hazard on poiminut nimityksen Hommaforumin nettikeskustelupalstalta, jolla solvattiin häntä mitä mielikuvituksellisimmin sanankääntein Ludvig Borgan ilmestymisen jälkeen (Hommaforum.org 2010). Otsikon voi toki lukea niin, että Hazard tunnustaa olevansa punikkihuora, joka ansaitsee julkisen kurinpalautuksen loukattuaan suurta ihmisjoukkoa. Kolumnin loppu sisältää kuitenkin pohdintaa myös siitä, millaiseksi ihmisten välinen kommunikointi on muuttunut netin mahdollistaman kasvottomuuden aikana. Lihavointi tekstissä minun:

Lisääntyykö viha, jos ollaan tekemisissä ihmisten kanssa vain kirjaimin? Onko kehoa vailla oleminen jokin sellainen seikka, jonka tähden mikä tahansa tunne muuttuu kuin itsestään ärtymyksestä raivoksi? Kehottomuuden takiako netti on täynnä juuri pornoa? Kehottomuuden takiako solvaukset liittyvät niin usein juuri kehoon?

Ja entä mitä tämän kohun kohdalla pitäisi ajatella siitä, että esiin on manattu punikkihuoran hahmo?
Onko se käyttökelpoinen edelleen vai taas? (IL 20.1.2010.)

Yksi suuri huoli journalismissa on ollut se, että verkon vihapuhe rajoittaa toimittajien sananvapautta (Haara & Pöyhtäri & Raittila, 2013). Tulkitsen, että toimittaja-kertoja pohdiskelee kolumnissa samaa asiaa esittämillään kysymyksillä. Kolumnin otsikointi saattaakin näin olla itseironinen. Itseironia toimii journalistisissa teksteissä hämmentävästi. Kun toimittaja-kertoja ironisoi itseään,

hän samalla korottaa itsensä muiden lähteiden yläpuolelle (Zareff 2012, 119). Kun toimittaja-kertoja nimittää itse itseään punikkihuoraksi julkisesti, hän vie muiden ironialta pahimman tehon. Solvaus on jo esitetty, joten sen uudelleen sanominen ei tuota nimittelijöille enää yhtä suurta tyydytystä. Ironisoimalla itseään toimittaja-kertoja siis suojautuu samalla muiden ironialta. Kirjoitan lisää ironian suojautuvasta käytöstä vielä toisessa osassa analyysiani, jossa keskityn ironian funktioihin.

6.1.4. Merkitsevät tauot kerronnassa

Yhtenä esimerkkinä toimittaja-kertojan ironisesta kerronnasta voidaan pitää taukoja kerronnan lomassa. Käytän esimerkkinä Hazardin kolumnista Tiikeri (IL 16.12.2009) leikattua katkelmaa. Kolumnissa käsitellään golftähti Tiger Woodsin aiheuttamaa kohua, kun mies jäi kiinni aviorikoksesta syksyllä 2009 (Iltasanomat.fi a 2010). Kolumnisti ottaa kantaa siihen, miten Tiger Woodsia kohdeltiin sekä median että sponsoreiden taholta:

Onhan tämä tietenkin kiinnostavaa: siinä se koheltaa, kaikkien silmien alla kuin kärttäen kiinni jääntä, kuin pyytäen, että tehkää minusta ihminen taas, täällä on yksinäistä täällä jumalten laaksossa. Ja näinhän siinä sitten kävi. Ihan tavallisesti. Missä ovat eksoottiset mieltymykset, oudot tottumukset ja yli-ihmisen kyltymättömyydet? Eivät missään. Kaikki on ollut niin tavallista ettei ole tottakaan. "Hei mitä sul on päällä mee vessaan ota kuva lähetä mulle hei nyt täytyy lopettaa vaimo kuulee." Voi että. Tuohan on jokatyön pertsä, mejän Make! Ja kuka sitä Maken pärställä mitään myy, ei ainakaan urheilujuomaa ja miestenhoitotuotteita.

Aivan.

Vaikka Tiger Woods onnistui yhdellä vesipostiin parkkeeraamisella pyyhkäisemään mielistämme kokonaisen kavalkadin kuvia ukoista, jotka spede-shortseissaan köpöttelevät hassujen autojensa ympärillä, ja siirtämään tämän sijalle silkan mailojen ja reikien riettaan ikimielteen, laji tuskin myöntää hänelle vuoden markkinointiteon palkintoa. Päinvastoin. Närkästyneimpiä tästä kaikesta ovat olleet sponsorit ja mainostajat. Nehän ne ovat heti ja enempiä harkitsematta vetäneet tukensa pois, sutanneet ukon naaman piiloon oman nimensä vierestä. (IL, 16.12.2009.)

Ensimmäinen kappale sisältää merkkejä epäluotettavasta kertojasta, joten se kiinnittää välittömästi huomioni. Kerronta tuntuu olevan yli-innostunutta ja naiivia. Saan vaikutelman, että toimittaja-kertoja on pettynyt, sillä Woodsista ei ole paljastunut enempää törkyä muiden paheksuttavaksi. Toimittaja-kertoja kaipaa ”eksoottisia mieltymyksiä” ja ”yli-ihmisen kyltymättömyyttä” ja on harmissaan, kun Woods onkin vain ”jokatyön pertsä”. Hän myös pohtii, miten tällaisella taviksella muka saadaan myytyä ”urheilujuomaa ja miestenhoitotuotteita”. Jokin kerronnassa ei kuitenkaan tunnu täsmäävän. Tuntuu, ettei toimittaja-kertoja puhu asioista omalla suullaan, vaan ikään kuin imitoiden jonkun toisen näkökulmaa. Kyseessä on jälleen diskurssin vaihdos. Tulkitsija ei voi olla varma, onko tekstin diskurssi toimittaja-kertojan vai kenties jonkun muun.

Kappaleiden välissä oleva yhdestä sanasta koostuva virke, ”Aivan”, ja sitä seuraava tauko tekstissä tekevät tekstistä inkoherentin ja ovat ristiriidassa aiemman kerronnan kanssa. Lyhyellä toteamuksella ja tauotuksella kerronnassa otetaan etäisyyttä juuri esitettyyn asiaan ja sen sisältämään näkökulmaan. Lukija alkaa aavistaa, että tekstin sisäistekijä on eri mieltä, kuin mitä tekstissä tuodaan ilmimerkitysten tasolla esille. Tekstin sisäistekijä paljastaa itsensä, sanomalla, että ”närkästyneimpiä tästä kaikesta ovat olleet sponsorit ja mainostajat”. Kolumnin viimeinen katkelma on linjassa esittämäni tulkinnan kanssa:

Niin, kaikki paljastunut on järkyttänyt ennen muuta tavaroita, tuotteita ja palveluja. Ihmisille tämä on ihan tavallista asiaa. Mutta kun juomat ja partakoneet loukkaantuvat niin herkästi. Ei Tiger Woods elävien ihmisten tunteita ole satuttanut, vaan tuotemerkkien arkaa kunniaa. Tuolla porukka pitkin nettiä iloittelee, tekee toinen toistaan hausempaa satiirista variaatiota teemasta, sillä aikaa kun esineet ja merkit mököttävät. (IL 16.12.2009.)

Toimittaja-kertoja ei olekaan pettynyt Tiger Woodsin tavallisuuteen, vaan ennemminkin muiden, lähinnä sponsoreiden, reaktioihin asiasta. Ironinen tauko kerronnassa on siis tehokeino, jolla kiinnitetään lukijan huomio juuri esitettyyn näkökulmaan ja ohjataan kyseenalaistamaan se.

Merkitsevä tauko tekstissä voi olla myös näennäisen viaton kysymys, joka samoin kuin äskeinen esimerkki lyhyestä tokaisusta, herättää tulkitsijan huomion. Kävin luvussa 4.1.2. *Journalistinen kerronta* läpi kolumnien kerrontaa ja käytin esimerkkinä Stillerin kolumnin *Plaseboa kansalle* (Image 2/2010) aloitusta. Kyseinen katkelma kolumnista sisältää myös esimerkin toimittaja-kertojan merkitsevästä tauosta kerronnassa:

Ensin meillä oli valelääkäri. Nyt meitä lyödään plasebolla. Amerikkalainen Newsweek-lehti kertoi puolelle miljoonalle masennuslääkkeitä käyttävälle suomalaiselle ilouutisen: lääkkeiden teho ei ole merkittävästi suurempi kuin plasebojen eli lumelääkkeiden vaikutus. Lääkkeitä suositellaan edelleen syvän masennuksen hoitoon, mutta lievästi tai keskivaikeasti masentuneelle potilaalle niiden hyöty on kyseenalainen. Pitikö tämä kertoa meille? Plasebo menettää tehonsa, kun potilas ei enää usko lääkkeeseen. Ottaako Newsweek vastuun, kun puolimiljoonaa suomalaista heittää pillerit pois ja masentuu uskonsa raunioilla? Syytän Newsweekiä henkisestä väkivallasta. Totuuden kertominen plasebosta on rikos toimivaa illuusiota vastaan. Newsweekissä ei tajuta, mitä meille tapahtuu, kun viimeinen plasebo on viety käsistämme. Miten käy esimerkiksi jumalan? (Image 2/2010.)

Kuten totesin aiemmin, toimittaja-kertoja näyttää aluksi käsittelevän kriittisesti Newsweekin tekemää paljastusta masennuslääkkeistä. Toimittaja-kertoja kysyy, miksi maailmalle piti kertoa, että masennuslääkkeet eivät aina tehoakaan, sillä näin plasebo menettää tehonsa. Katkelman viimeinen virke, eli kysymys ”Miten käy esimerkiksi jumalan?” ja sitä seuraava tauko kerronnassa tarjoavat kuitenkin täysin yllättävän näkökulman koko tekstiin ja saavat epäilemään kertojan luotettavuutta. Kysymys tekee tekstistä hämmentävän, sillä jumalalla ei tunnu olevan paljoakaan tekemistä

masennuslääkkeiden kanssa. Viatonta kysymystä seuraava katkelma tarjoaa puuttuvat palaset ironiseen tulkintaan:

Jumala on maailman yleisin plasebo. Sopivina annoksina se aiheuttaa lähimmäisenrakkautta ja tuottaa mielekkyyttä elämään. Väärin annosteltuna Jumala-plasebo johtaa pakkomielteisiin kondomeista, selibaattiin ja itsensä räjäyttämiseen. (Image 2/2010.)

Viattomalla kysymyksellään toimittaja-kertoja siis vertaa masennuslääkkeiden plasebo-vaikutusta uskontoon. Ironiaa käytetään kolumnissa lähes Sokrateen tapaan retorisena keinona, jolla herätetään lukijan mielenkiinto ja toisaalta tarjotaan kriittinen näkökulma asiaan (Winokur 2007, 38).

Toimittaja-kertoja ei otakaan kolumnissa kantaa masennuslääkkeisiin, vaan piikittelee rivien välissä uskovaisia. Tauko kysymyksen perässä on ironinen tehokeino kerronnassa, joka vie tulkitsijan huomion näennäisen viattoman kysymyksen taa.

6.1.5. Ironiset metaforat kerronnassa

Toisinaan kolumnien kerronnassa ironia kiinnittyy myös vertauksiin ja sanavalintoihin. Kaarina Hazardin edesmennyttä Tony Halmetta käsittelevä kolumni Ludvig Borge (IL 13.1.2010) sisältää hyviä esimerkkejä ironisista metaforista kerronnassa. Lihavoinnit tekstissä minun:

Mies oli **vitsi**, **vaaraton möhkäleen muotoinen kotieläin** ja hyvin sopi sinne muiden viihdetaiteilijoiden sekaan. Ei mutta sehän oli **unohdetun kansan ääni**! Paskat se mikään ääni ollut. Itse asiassa Halme teki kansanedustajana hallaa äänestäjilleen: kun tuommoinen **niskamakkara** siellä orpona istui, kaikki voivat osoittaa häntä ja sanoa että kattokaa, on täällä niillä toisillakin edustus, ei vain meillä keskipullealla väestöllä, vaikka se oli silkka valhe. Halme oli **etninen maskotti**; **merkki**, **ei mies**. (IL 13.1.2010.)

Toimittaja-kertoja nimittää Halmetta ”vitsiksi”, ”vaarattomaksi möhkäleen muotoiseksi kotieläimeksi”, ”niskamakkaraksi” ja ”etniseksi maskotiksi”. Maskotti ja kotieläin tekevät Halmeesta sympaattisen ja haavoittuvaisen ressukan, jonka työtä kansanedustajana ei ole voinut ottaa vakavasti. Toimittaja-kertojan käyttämät nimitykset ovatkin ristiriidassa sen kanssa, miten Tony Halmetta oli käsitelty ennen kuolemaansa mediassa. Halme tuli tunnetuksi muun muassa ammattinyrkkeilijänä, perussuomalaisten kansanedustajana, tv-tähtenä ja showpainijana, joka esiintyi muun muassa nimillä Viikinki ja Ludvig Borge. Hänen elämänsä sisältyi niin ampumavälikohtauksia kuin muitakin skandaaleja. (Mtv.fi 2015.) Kaiken kaikkiaan voidaan ajatella, että Halme tunnettiin julkisuudessa ennen kuolemaansa niin sanottuna kovana jätjänä.

Oman tulkintani mukaan ne tahot, jotka pahoittivat mielensä kyseisestä kolumnista, tulkitsevat Ludvig Borgan kerronnan metaforat juuri niiden ilmimerkitysten mukaan, joilla kumotaan Halmeen julkisuuskuva pahana poikana. Halmetta kutsutaan kolumnissa kuitenkin myös ”merkiksi” ja ”ei mieheksi”. Merkki vertautuu johonkin ei-inhimilliseen, ei-aktiiviseen, kuin tyhjään tauluun, jonka

merkitykset muut määrittelevät ja rakentavat. Merkki on ennemminkin objekti kuin subjekti.

Kolumni päättyy seuraavaan katkelmaan, lihavointi tekstissä jälleen minun:

Meni oikealla hetkellä. Ymmärsi mennä. Kuten Elvis oksennukseensa tai Marilyn lääkkeisiin. Tahdomme loppuun dramaattisen käänteen, emme kiusallista hiipumista, joka on kaikkien osa. Ja tämän testosteronilla, anabolisilla steroideilla, eläintaljoilla ja leijonariipuksilla **itsensä mieheksi rakentaneen olennon** kylmenevän kalmon ääressä salaa ihmettelemme, miksi tämä Matti Nykänenkin täällä vielä heiluu, sehän on jo nähty. (IL 13.1.2010.)

Ironisen tulkinnan mukaan Halmeen nimittäminen merkiksi ja ”itsensä mieheksi rakentaneeksi olennoksi” viittaavatkin siihen, ettei Halmeella suinkaan ollut valtaa itse määritellä julkisuuskuvansa, vaikka hän sitä yrittikin, vaan Halmeen merkityksen loivat muut, ulkopuoliset tahot. Kolumnissa ei sanota suoraan, mitkä nämä tahot ovat, mutta Hazard itse on todennut kolumnin olleen mediakriittinen (Sommar 2010), joten tulkitsemme tekstin esittävän kritiikkiä sekä viestimiä että kansalaisia kohtaan. Jokainen Halmeesta kiinnostunut on ollut jollain lailla luomassa miehen merkitystä maailmalle. Kerronnan ironiset metaforat rakentavat etäisyyttä kertojan ja lukijan välille, sillä harva samaistuu merkkiin, tai niskamakkaraan. Metaforat toimivat kuitenkin niin, että ne etäännyttävät aiheesta ja tarjoavat siihen uuden näkökulman.

Mielenkiintoista ironista metaforisuutta sisältää myös Stillerin kolumni Virpin ja Jarin kisat (Image 1/2010), joissa käsitellään löyhästi Vancouverin talviolympialaisia 2010. Hiihtäjä Virpi Kuitunen, nykyinen Sarasvuon, ilmoitti ennen kisoja päättävänsä ammattilaisuransa urheilijana (Iltasanomat.fi 1/2010). Myös hänen suhdettaan liikemies ja mediapersoonan Jari Sarasvuohon oli käsitelty tuolloin laajasti mediassa (esim. IL 10.2.2010). Stillerin kolumnin metaforissa rinnastetaan Kuitusen ja Sarasvuon suhteen käsittely julkisuudessa suomalaiseen luontoon, lihavoinnit tekstissä minun:

Mutta onhan meillä jotain puhdasta. **Rakkaus on lumivalkoinen**. Näissä olympialaisissa on aivan yhdentekevää, miten Harri Olli, Janne Ahonen ja Aino-Kaisa Saarinen pärjäävät. Pääosassa on Virpin ja Jarin rakkaus, joka **virtaa** pakonomaisten urheilusuoritusten keskellä **vuolaana kuin kirkas tunturipuro**. (Image 1/2010.)

Ironia kiinnittyy metaforiin. Virpin ja Jarin rakkaus näyttäytyy kolumnissa naiivina ja lapsellisena. Pariskunnan haavemaailmassa rakkaus on lumivalkoista ja kirkasta, eikä sisällä minkäänlaisia säröjä tai harmaan sävyjä. Kolumnissa nauretaan myös sille, miten Virpin ja Jarin ”puhdas” rakkaustarina saa viestimissä jopa enemmän huomiota kuin muiden urheilijoiden oikeat urheilusuositukset, sillä viestimet toistavat tätä lumivalkoista rakkaustarinaa sokeina kaikelle muulle. Kolumni piilottaa siis metaforiin myös pientä piikittelyä siitä, kuinka paljon kaksikko on antanut sokerisia yhteishaastatteluja lehdistölle ja kuinka paljon lehdet ovat toisaalta rakkaustarinasta kirjoittaneet.

Hazardin kolumni *Villa Vanilla* (IL 10.2.2010) käsittelee samoja olympialaisia ja sisältää myös kommentteja Kuitusen ja Sarasvuon mediasuhteesta. Kolumnin kerronnassa esitetään yksi vielä Stillerin kolumniakin suurempi metafora Virpi Kuitusesta, lihavointi tekstissä minun:

On se onni, ettei **Virpi Kuitunen ole lehmä. Olisivat jo utareet rakoilla.** Ylen blogissa Kuitunen kirjoitti arvostavasti ja kauniisti valmentajastaan Jarmo Riskistä. Mutta eihän se mihinkään riittänyt. Tottakai Jari Sarasvuon oli kirjoitettava aiheesta oma kolumninsa Veikkaajan Vancouver-liitteeseen, jotta kävisi selväksi, että hän tietää kihlatustaan, huippu-urheilusta ja valmentamisesta aivan kaiken, kun on katsonut touhua vuoden vierestä. (IL 10.2.2010.)

Kuitunen rinnastuu kolumnissa siis lehmään, avuttomaan eläimeen, josta media pumppaa otsikoita kuin karjakko maitoa ämpäri toisensa jälkeen. Vaikka Kuitunen näyttäytyy myös median hyödyntäjänä, tekee ironinen metafora hänestä ennemminkin median uhrin.

6.1.6. Draamallinen ironia kerronnassa

Lähes kaikkien kolumnien kerronnassa hyödynnetään myös tosielämän tilanteiden ironista potentiaalia. Mielenkiintoinen esimerkki draamallisen ironian hyödyntämisestä, ja jopa lähelle fiktiota liukuvasta kolumnista, on Hazardin kolumni Hyvää itsenäisyyspäivää (IL 9.12.2009). Pakinanomainen kolumni on kerrottu minämuodossa, mutta nopeasti käy selville, ettei toimittaja-kertoja puhu tekstissä niin sanotusti omalla suullaan vaan esiintyy eräänä ”kansanedustajana”:

Siellä se Linnan juhliin jonotti naama vahana sen näköisenä, että ei ole totta, nyt ne kehtaavat jo jonossa tulla kyselemään. Tässä minä olen, yksityishenkilönä yksityisiin pirskeisiin matkalla, iloisena ja nöyränä, veteraani mielessä, ja silti ne kehtaavat. Siinä se ykkösissään irvisteli ihan kuin ei olisi ollenkaan ymmärtänyt, että jos kansanedustaja joskus yksityinen onkin, niin ei ehkä kuitenkaan 6.12. Mariankadun portailla. (emt.)

Toimittaja-kertoja on siis olevinaan kansanedustaja, jonka yksityisyyttä on loukattu Linnan juhlissa. Kyseessä on kertojan tahallinen diskurssin vaihdos, josta kirjoitan lisää seuraavassa osassa analyysiani. Kolumni jatkuu kuvauksella siitä, miten ”Iltalehden paska kyyli” on yllättänyt kyseisen kansanedustajan myös ylöjärveläisessä kauppakeskuksessa ja yrittänyt saada tästä kuvia ja lypsää kommentteja. Seuraava kappale paljastaa, kuka on tämä kyseinen kansanedustaja, jonka näkökulmasta kolumni on kerrottu:

Ja jos nyt joku ei tätä kekkulointia niin ole arvostanutkaan, niin johan tämä nyt on aivan kohtuutonta tämmöinen ajojahti! Ja että jos olenkin Maskusta ostamani sohvan irtopäälliset käynyt pesemässä annatapiolaisessa pesukoneessa ja sitten onnistunut tunkemaan ne vielä Merisalon puun ja Sukarin kuoren väliin, niin eikö silti rupeais jo riittämään! Tämänhän näkee jo pläkkiselvällä silmälläkin, että nämä asiat on pikkujuttuja! Jotakin lillukanvarsia tässä nyt yritetään minun kaulaani hirttosilmukaksi sommitella, eikä omien pussien jauhoja ollenkaan haluta näyttää, että mitkä ovat motiivit Marja Tiuran kaatamisyritykselle! (emt.)

Kertoja paljastuu siis, mukamas, Marja Tiuraksi, joka oli talvella 2009 runsaasti esillä julkisuudessa lahjusepäilyjen vuoksi (Mäkinen 2009). Kun kerronnassa todetaan, että Tiura on ”pessyt Maskusta ostamansa sohvan irtopäälliset annatapiolaisessa pesukoneessa” ja ”onnistunut tunkemaan ne vielä Merisalon puun ja Sukarin kuoren väliin”, puhe ei suinkaan ole pyykinpesusta, vaan toimittaja-kertoja viittaa Tiuran edustamaan Anna Tapion kouluun, joka sai Tiuraan kytkeytyvän kyseenalaisen pesukonelahjoituksen sekä vaalirahatukeen, jota Tiuran epäiltiin saaneen Arto Merisalon tuolloin hallinnoimalta Nova Groupilta samoihin aikoihin (emt.).

Toimittaja-kertoja siis esiintyy tosielämän henkilönä ja poimii joukon tähän liittyviä, ironista potentiaalia sisältäviä tosielämän tilanteita, liioittelee niitä ja asettaa ne ironiseen kontekstiin. Asiaan perehtynyt lukija tietää, mistä todellisista tapahtumista puhutaan eli mikä on asian todellinen tola. Ironia syntyy juuri tästä tosielämän draamallisesta ulottuvuudesta. Kerronta on paitsi hämmentävää, myös liioittelevuudessaan huvittavaa.

Yksi esimerkki todellisten tilanteiden ironisen potentiaalin hyödyntämisestä on myös Stillerin talviolympialaisia 2010 sivuavassa kolumnissa Virpin ja Jarin kisat (Image 1/2010). Käsittelin kolumnia jo ironisten metaforien yhteydessä. Seuraava tekstikatkelma on kolumnin alusta:

Onneksi olympialaiset alkavat ja palauttavat perusarvot elämäämme edes reilun kahden viikon ajaksi. Rukoilen jo nyt iltaisin suomalaisten hiihtävien neulatyynyjen puolesta. Jossain takaraivossa hämmöttää kuva karpaasi Paavo M. Petäjän punakoista kasvoista Lahden kisoissa 2001. En halua enää koskaan kokea vastaavaa moraalista alennustilaa: ruiskulaukku jätettiin huoltoasemalle, jälkiä ei osattu peittää, jäätiin surkeasti rysän päältä kiinni. Mitä muuta puhdas urheilu on kuin kiinnijäämisen riskin minimoimista? Onko liikaa pyydetty, että puhdas urheilija pitäisi itse letkuistaan huolen? (Emt.)

Kolumniin on siis poimittu tosielämän tilanne, eli Lahden MM-kisoissa sattunut kohtalokas doping-skandaali 2001 sekä sitä seurannut kohu Hiihtoliiton lääkärinlaukusta, joka löytyi helsinkiläiseltä huoltoasemalta ja sisälsi muun muassa kiellettyjä verenohennuslääkkeitä (Lahti & Pusa & Rantala 2001). Toimittaja-kertoja kuitenkin esittää tapahtumista version, jossa koko selkkaus johtui vain siitä, ettei ”jälkiä osattu peittää”, sillä ”puhdas urheilija ei osannut pitää itse letkuistaan huolta”. Toimittaja-kertoja siis käyttää hyväkseen moraalista pahennusta, jota kohu aiheutti ja näkee siinä ironista potentiaalia. Liioittelemalla ja asettamalla tapahtumat ironiseen kontekstiin, toimittaja-kertoja luo tekstiin draamallista ironiaa.

6.2. Ironian funktiot kolumneissa

Tässä luvussa esitän joitakin mahdollisia tulkintoja siitä, miksi näissä kolumneissa käytetään ironiaa ja millaisia funktioita ironia voi ironisissa kolumneissa saada. Ironinen tulkintani kolumneista pohjaa edellisessä luvussa esiteltyihin kerronnan keinoihin. Journalistista ironiaa analysoidessani käytän apuna aiemmissa luvuissa esiteltyä teoriaa, kuten Linda Hutcheonin (1995, 47) jaottelua ironian funktioista, jonka esittelin luvussa 2.1.2. *Ironian funktiot*. Myös Hutcheon lähestyy ironian käyttötarkoitusta tulkitsijan kannalta, joten hänen jaottelunsa sopii tutkimusasetelmaani hyvin. Nostan Hutcheonin nimeämistä funktioista esille analyysissä muutamia, jotka nousevan aineistostani esiin selkeimmin.

Olen määritellyt aiemmin, että näen ironian tässä tutkimuksessa intentionaalisena, vaikka lähestyn ironian funktioita tulkitsijan näkökulmasta. Kuten Rahtu (2006, 19) toteaa, tuottajan intentio ja tulkinta eivät ole toisilleen vastakkaisia asioita, vaan pikemminkin toisiinsa lomittuvia. Tulkinnan tutkiminen kertoo viime kädessä myös tuottajan intentiosta, sillä kun tulkitsen tekstejä, jouduin samastumaan tuottajan asemaan. Jakamamme kieli on yhteistä ja tulkintani teksteistä nostaa niistä esiin monia yhteisiä merkityksiä, joista tuottajan intentio on yksi.

Hutcheonin esittämä ironian funktioiden jaottelu ei ole aivan yksiselitteinen ja monet hänen nimeämänsä funktiot saattavat olla vaikeita erottaa toisistaan (Renvall & Reunanen 1998, 16). Analyysiäni saattaa hankaloittaa myös se, että suuri osa apuna käyttämästäni aiemmasta tutkimuksesta on keskittynyt lähinnä uutisten tai reportaasien tutkimukseen (vrt. Renvall & Reunanen 1998; Lassila-Merisalo 2009; Mattila 2011). Kolumni on mielipideteksti, joten se eroaa kerronnaltaan, mutta saattaa erota myös journalistisilta funktioiltaan esimerkiksi perusuutisesta. Pyrin pitämään tämän mielessäni analyysissäni.

6.2.1. Monimutkaistava ironia ja kertomus objektiivisesta journalismista

Linda Hutcheon (1995, 48) näkee yhtenä ironian affektiiviselta lataukseltaan miedoimmista funktioista monimutkaistamisen, jolloin ironia luo tekstiin tai puheeseen monitulkintaisuutta. Positiivisesti ajatellen monimutkaistava ironia journalismissa herättää ajatuksia eli saa näkemään asiat uusin silmin ja tuottaa tulkitsijalleen mielihyvää. Negatiivisesti nähtynä monimutkaistaminen voi vaikeuttaa tekstin ymmärtämistä ja lisätä siten väärinkäsitysten mahdollisuutta.

Otan ensimmäisenä käsittelyyn näkemyksen, jonka mukaan monimutkaistava ironia soveltuu huonosti journalismiin. Jos journalismin ihanteena pidetään objektiivista uutiskerrontaa, jossa toimittaja-kertojan oma ääni on häivytetty taustalle ja tekstissä puhuvat niin sanotut faktat, Stillerin ja Hazardin kolumnit jäävät tästä tavoitteesta kauas (Kunelius 1993, 39). Toki kolumni on mielipideteksti, joten kerronta on jo lähtökohtaisesti subjektiivista. Ironian käyttö subjektiivisessa tekstissä tuntuu siten entistäkin mielivaltaisemmalta, voisihan toimittaja-kertoja vain yksinkertaisesti sanoa suoraan, mitä ajattelee. Mitä virkaa siis kolumnien ironisella kerronnalla on journalismissa, jos ironia vain hankaloittaa tekstien tulkintaa?

Ruben Stillerin kolumnista Häpäiskää itsenne (Image 1/2011) löytyy seuraava pätkä, jossa käsitellään ironista esitystapaa muoti-ilmiönä ja sivutaan tekstien objektiivisuutta:

Ironia on naamio näissä jatkuvissa naamiaisissa, joissa saatamme koska tahansa jäädä kiinni huonosta maustamme, tavanomaisuudestamme tai tyhmyydestämme. __ __ Teidän on muutettava tapanne kirjoittaa Facebookkiin. Tähän asti olette yrittäneet mainostaa pitkästyttävää elämääne suunnattoman dynaamisena ja jännittävänä draamana. Nyt teidän on kirjoitettava totuus listaamalla elämän tyhjäkäynti realistisesti. Annan esimerkin omasta elämästäni:

Tänään: 1. Söin aamulla omeletin ja join kahvia. 2. En käynyt aamulla suihkussa. 3. Keskustelin vaimon kanssa amerikkalaisesta ampumistapauksesta, jonka tuomitsimme. 4. Kirjoitin tätä juttua stressaantuneena. 5. Katselin brittiläistä dekkarisarjaa vaimon kanssa. Vaimo kutoi kaulaliinaa. Tämä on totuus autenttisesta elämästä, jota semi-ironinen kenkä ei enää varjosta. Olen vapaa ja onnellinen.

Toimittaja-kertoja näkee, että ironia tekee meistä vankeja, jotka voisivat nauttia elämästään vapaampina ja onnellisempina, mikäli listaisimme esimerkiksi Facebookkiin elämäntapahtumamme ”autenttisesti” ja ”realistisesti”. Samansuuntaisia ajatuksia on esitetty journalismissakin, jolloin on ajateltu, että tiedostavan ja faktoja kunnioittavan toimittajan on mahdollista olla erilaisista ideologioista vapaa ja objektiivinen (vrt. Hemánus & K. Pietilä 1982, 28–29).

Ironia, kuten journalismikin, ovat kuitenkin aina paitsi sosiaalisia, myös poliittisia ilmiöitä, olipa poliittisuus sitten näkyvää tai ei (Zareff 2012, 84; Hutcheon 1995, 4). Poliittisuudella en tarkoita tässä tutkimuksessa vain politiikan journalismia, vaan lukuisia valintoja ja tarinoita uutisten takana. Yksinkertaisimmillaan journalismi politisoi asioita, kun se antaa tai ei anna niille tilaa julkisuudessa. On poliittinen valinta nostaa ilmiö, asia tai henkilö julkisuuteen ja päättää, missä kontekstissa se esitetään. Tyypillisesti journalisti ottaa haltuun muiden diskursseja ja yhdistelee ne kokonaisuudeksi, joka voidaan omaksua mahdollisimman vaivattomasti (Zareff 2012, 85). Vaivattomasti omaksuttava teksti ei kuitenkaan tee jutusta sen objektiivisempaa tai totuudellisempaa kuin monimutkaisempi tekstikään. Jokainen juttu sisältää lukemattoman määrän sanoja, haastateltavia ja kuvia, jotka pääsevät tai eivät pääse esille. Jopa analysoimieni kolumnien

aiheen valinta on aina myös poliittinen valinta – kaikki aiheet eivät koskaan läpäise toimituksen seula. Journalistinen teksti kuitenkin esittää herkästi, että muita tarinoita tai diskursseja ei ole.

Mietitään seuraavaksi ironian monimutkaistavaa funktiota kolumneissa positiivisesta näkökulmasta katsottuna. Subjektiivista ja objektiivista kerrontaa pidetään journalismissa usein toisilleen vastakkaisina (Lassila-Merisalo 2009, 18). Yhden näkemyksen mukaan todellista objektiivisuutta journalismissa olisi kuitenkin pyrkimys pois uutiskerronnan ihanteesta, jolloin journalismista tulisi entistä dialogisempaa (Zareff 2012, 85). Maria Lassila-Merisalo (emt.) muistuttaa, että kaikesta uutiskritiikistä huolimatta esimerkiksi kaunokirjallisia tekniikoita suosiva toimittaja saattaa jopa pyrkiä niin sanotulla totuudellisuuden tasolla korkeammalle kuin uutistoimittaja kertomalla näkyvästi esimerkiksi haastattelun taustoista ja omista havainnoistaan. Tällaiset seikat kun on perusuutisesta usein häivytetty näkymättömiin. Kolumneista tosin harvoin löytyy kuvauksia haastatteluista, useinhan mielipideteksti syntyy vailla ensimmäistäkään haastattelua. Tällaista totuudellisuuteen pyrkimistä ei myöskään analysoimissani kolumneissa ilmene.

Monimutkaistaminen ilmenee ironisissa kolumneissa kuitenkin juuri tavalla, jota Hutcheon (1995, 48) nimittää tyypilliseksi esimerkiksi taiteen rikkaudelle. Ironian suola on sen monitulkintaisuus. Eri tulkitsijat lukevat ironiset tekstit eri tavoin ja löytävät niistä erilaisia merkityksiä. Ironinen kolumni kestää monta lukukertaa, ja parhaimpia tekstejä säästetään tai kootaan jopa kirjoiksi. Samaa tuskin voi sanoa yhdestäkään sähköuutisista.

6.2.2. Huvittava ironia karnevalisoi, muttei dialogisoi

Linda Hutcheon (1995, 47) näkee ironian funktioina myös huvittamisen ja etäännyttämisen. Ironinen ilmaisu paitsi tuottaa tajuajalleen mielihyvää, se voi myös naurattaa. Useampi analysoimani kolumni hyödyntääkin sekä ironiaa että komiikkaa esitystekniikkanaan. Seuraava katkelma on Ruben Stillerin kolumnista Ne (Image 3/2010).

Oletteko muuten huomanneet, että ne tunnistaa helposti? Niillä on usein sellainen tympeä, iloton ilme ja jäykkä käytös. Niiden miehet eivät saa yleensä koskaan naisia ulkomailta, ja siksi ne käyvät huorissa. Thaimaasta tai Tallinnasta saa halvan orjan, kun itsetunto ei kestä tasa-arvoisuutta. Monokulttuuri-intoilijat haluavat vaieta näistä ongelmista, mutta nyt on tullut aika puhua asioista niiden oikeilla nimillä. Suomi ei tarvitse enää yhtään lisää suomalaisia. Pidetään huolta näistä suomalaisista, joita meillä jo on, mutta ei olla sinisilmäisiä. Kotouttaminen on epäonnistunut, nämä suomalaiset eivät ole kerta kaikkiaan oppineet länsieurooppalaisille tavoille. Viina vie ja puukko tappaa edelleen, vaikka kouluissa on yritetty opettaa niitä tavoille. (Ne, Image 3/2010.)

Minua naurattaa, kun kolumnissa ironisoidaan vallitsevaa maahanmuuttokeskustelua ja todetaan, että itse asiassa kantasuomalaiset eivät ole sopeutuneet Suomeen, vaan heidän kotouttamisensa on epäonnistunut. Näin koko maahanmuuttokeskustelu käännetään kolumnissa pääläelle. Teksti tuntuu lainaavan jonkun toisen näkökulmia ja puhetapoja. Tuntuu, että kertoja puhuu siis jollakin toisella diskurssilla kuin omallaan. Kertoja käyttäytyy oudosti myös muutamassa Hazardin kolumnissa ja esiintyy ikään kuin jonain toisena. Näinhän tapahtuu esimerkiksi Hazardin kolumnissa Reindeer Jerky (IL 24.2.2010), jossa toimittaja-kertoja puhuu kärtyisenä ja konservatiivisena kasvisruokapäivän vastustajana sekä kolumnissa Hyvää itsenäisyyspäivää (IL 9.12.2009), jossa kertoja esiintyy kansanedustaja Marja Tiurana. Näissä teksteissä on kyse kertojan diskurssin vaihdoksesta.

Kuten totesin luvussa 4.2. *Käsitys kielestä tässä tutkimuksessa*, tekstissä esiintyvät yleensä kertojan diskurssi (KD), henkilön diskurssi (HD) ja kertojan ja henkilön yhteinen diskurssi (Rahtu 2006, 179). Yksi diskursseista on yleensä ylimpänä ja muut diskurssit sille alisteisia. Kun kertoja esittää HD:n diskurssin ironisessa valossa, hän tekee tämän diskurssista naurettavan, eli sellaisen, johon on vaikea samaistua. Näin tapahtuu esimerkiksi ”Marja Tiuralle” kolumnissa Hyvää itsenäisyyspäivää, kasvisruokapäivän vastustajille kolumnissa Reideer Jerky ja ”monokulttuuri-intoilijoille kolumnissa Ne. Huvittaminen tuottaa teksteihin ironista etäisyyttä (Rahtu 2006, 56). Kerronnan kohde ei toisin sanoen saa lukijalta sympatiaa. Näenkin analysoimissani kolumneissa etäännyttämisen ja koomisen toisilleen läheisinä ironian funktioina.

Kriitikoiden mielestä asioille naureskelu journalismissa voi kuitenkin etäännyttää liiaksikin ja tehdä lukijoista välinpitämättömiä (Hutcheon 1995, 48 ja Renvall & Reunanen 1998, 15). Entä jos lukija ohittaa isotkin asiat, kuten rasismien tai ilmastonmuutoksen vain olankohautuksella, jos ne eivät tunnu koskettavan omaa maailmaa riittävästi tai niistä tehdään ironian avulla naurettavia? Janne Zareff (2012, 114–115) lainaa Bahtinia (2002, 9–11) ja näkee, että komiikalla on aina jokin karnevalisoiva elementti. Journalismissa komiikka voidaan nähdä karnevalistisena tilana, jonka aikana totutut lait ja säännöt eivät päde ja mikä tahansa on mahdollista. Huumorin keinoin pyritään siis osoittamaan erilaisia epäkohtia kulttuurisissa konventioissa ja uudistamaan näkemyksiä. Huumori käsitetään näin valtakulttuuria vastustavana voimana. Tämä on myös karnevalistisen vapauden perusajatus. Tärkeillekin asioille pitää uskaltaa nauraa, jotta julkinen keskustelu ei kuihdu. Näin ollen ironia ja karnevalisointi ovat tärkeitä elementtejä myös journalismille, sillä ne ylläpitävät yhteiskunnallista dialogia.

On kuitenkin hankalaa puolustaa ironista kolumnia sillä, että teksti purkaisi perinteisesti hyvin monologista journalismia ja tekisi valta-asetelmia näkyvimmiksi, sillä kuten Zareff (2012, 119) toteaa, nimenomaan ironia on erinomainen retorinen keino, jolla voi tehdä vastapuolen puheenvuoron tyhjäksi jo etukäteen. Ironikko asettautuu aina kolumnin ylimmäksi ääneksi ja tekee muiden argumentoinnista merkityksetöntä. Näin tapahtuu esimerkiksi Hazardin ja Stillerin kolumneissa, kun he käyttävät kerronnassaan itseironiaa. Kirjoitan kuitenkin seuraavassa luvussa itseironiasta suojautumiskeinona vielä tarkemmin.

6.2.3. Itseironia suojaa toimittajaa

Totesin jo aiemmin luvussa 6.1.3. *Itseironinen kertoja*, että ironian suojautuva käyttö analysoimissani kolumneissa näyttää liittyvän useimmiten itseironiaan. Itseironia voi olla joko vain kepeää sanoman vahvistamista tai vahvimmillaan toimia käyttäjänsä puolustusmekanismina (Hutcheon 1995, 48, 50). Kun heikommassa asemassa oleva vähättelee itseään jo valmiiksi, vahvempi ei voi sitä enää tehdä. Itseironia siis syö vastapuolen argumentit jo valmiiksi. Leikkiin kuuluu kuitenkin, että itsensä ironisointi on vain esitystä. Oikeasti toimittaja-kertoja ei tietenkään tarkoita sanomaansa. Helposti voisi ajatella, että toimittaja on se, joka käyttää julkista valtaa. Hän hän valitsee aiheet ja kirjoittaa niistä haluamastaan näkökulmasta. Miksi toimittaja-kertoja sitten käyttää kolumneissa itseironiaa, eli miltä hän toisin sanoen suojautuu?

Tutkimukseni eräänlaisena kiihdyttimenä on ollut Kaarina Hazardin Ludvig Borga -kolumnista (IL 13.1.2010) noussut kohu ja siitä tehdyt kantelut JSN:lle. Hazardin kolumnista kirjoitettiin muun muassa maahanmuuttovastaisella Hommaforumilla (Hommaforum.org 2010) ahkerasti. Kolumnia käsittelevä viestiketju Hommaforumilla on 18 sivua pitkä ja sen sisällön voi tiivistää yhtäältä joko ihmettelyyn siitä, mitä Hazardilla oli oikein hampaankolossa Halmetta vastaan ja toisaalta Hazardin silmittömään solvaamiseen. Tässä muutamia poimintoja keskusteluista:

Kaikki eivät näköjään jää kaipaamaan. Kaarina Hazard, vuodattaa (melkein jopa tulvittaa) sontaa Tonyn niskaan. Vaikka se olisikin totuuden mukaista, on mielestäni kohtuutonta kirjoittaa tällaista sontaa miehestä, joka ei enää pysty itseään puolustamaan. Nimimerkki Maltillinen, 13.1.2010.

Vaikka muitakin vainajan solvaajia esiintyy, saa Hazard Iltalehden keskusteluissa kuulla kunniansa. Tämä ei jää tähän. Nimimerkki Axel Cardan, 13.10.2010.

Minun on vaikea ymmärtää sitä vihan määrää, jonka Hazard lataa Halmetta kohtaan. Halme on kuitenkin tietyllä tavalla todella kliseinen hahmo. Suomessa on hemmetin paljon päihderiippuvaisia ihmisiä. Vihaako Hazard jokaista päihderiippuvaisista samalla vimmalla? Entäs muun riippuvuuden omaavat ihmiset? Vihaako Hazard heitäkin? Ulkomuodostaan päätelleen Hazard ei itsekään taida olla ihan vapaa riippuvuuksista. Nimimerkki Uuno, 13.10.2010. (Hommaforum.org 2010)

Keskustelupalstalta poimituista kommenteista välittyy viha ja kostonhimo. Kommenttien sävy on paikoin jopa uhkaava. ”Tämä ei jää tähän” -lausahdus voi toki viitata siihen, että kolumnista halutaan kannella JSN:lle, mutta maailmalta löytyy myös lukuisia surullisia esimerkkejä toimittajien vainoamisesta.

Ironiaa käsiteltäessä ei voi välttyä kytkemästä sitä tällä hetkellä erittäin ajankohtaiseen ilmiöön eli vihapuheeseen, josta on syntynyt yhä enemmän keskustelua internetin aikana. Tampereen yliopistossa valmistui pari vuotta sitten vihapuhetta käsittelevä tutkimus (Haara ym. 2013), jossa tarkastellaan, miten aggressiivinen puhe mediassa mahdollisesti muuttaa julkista keskustelukulttuuria sekä journalismin ja verkon toimintatapoja. Tutkimuksen kantavana teemana on huoli siitä, miten vihamielinen puhe voi vaikuttaa journalismin monipuolisuuteen ja toisaalta sananvapauteen. Tutkimuksen johdannossa todetaan, että sananvapauden näkökulmasta vihapuhe ja siitä syntyvä pelon ilmapiiri voi rajoittaa mielipiteitä ja niiden kirjoa (emt., 7). Kärjistettynä voidaan ajatella, että jos toimittaja pelkää julkista lynkkausta, hän saattaa jättää jonkin aiheen kokonaan käsittelemättä.

Useissa analysoimissani kolumneissa otetaan kantaa joko populistiseen politiikkaan tai maahanmuuttokeskusteluun (mm. Hazard: Ludvig Borga (IL 13.1.2010) ja Punikkihuora (IL 20.1.2010) sekä Stiller: Puolijuutalainen muistelee (Image 9/2010), Ne (Image 3/2010) ja Läskeille burkha (Image 6-7/2010). Aihevalintoja voi pitää jopa rohkeina, sillä Haaran, Pöyhtärin ja Raittilan (2013, 157) mukaan Suomessakin monikulttuurisuuden myönteisesti suhtautuvien näkemysten kannattajat joutuvat varomaan sanojaan julkisuudessa siinä pelossa, että joutuvat esimerkiksi verkossa hyökkäysten kohteiksi.

Kahdessa edellä mainituista kolumneista, Puolijuutalainen muistelee ja Punikkihuora, hyödynnetään myös itseironiaa kerronnassa. Näin suppean aineiston perusteella on vaikea tehdä kattavia johtopäätöksiä, mutta teoriassa itseironia saattaa olla journalistisissa teksteissä keino, jolla toimittaja-kertoja uskaltaa käsitellä tulenarkaakin aihetta, sillä hän asettuu näin kriitikoidensa yläpuolelle jo valmiiksi. Itseironia on näin määriteltynä toimittajalle sosiaalinen strategia, jolla hän osoittaa, ettei vastapuolen oletetusti osoittamilla puutteilla ole oikeastaan merkitystä (Zareff 2012, 119). Mikään keskustelupalstalla esitetty loukkaus ei voi satuttaa, jos toimittaja on esittänyt argumentin jo ensin itse.

6.2.4. Stillerin ja Hazardin pureva ironia

Linda Hutcheon (1995, 52) nimittää ironian hyökkäävää funktiota ironian jyrkimmäksi ”teräksi”, sillä hyökkäävä ironia on kytköksissä valtaan ja sen tarkoitus on horjuttaa kohdettaan. Näen, että useimmissa analysoimissani kolumneissa ironia on hyökkäävää, jopa purevaa. Journalistiselta tekstiltä tämä on toki odotettavaa, sillä ironia, kuten journalismikin, ovat sekä sosiaalisia että poliittisia ilmiöitä (Zareff 2012, 84 ja Hutcheon 1995, 4). Asioiden politisointi taas liittyy aina valtasuhteiden jakamiseen.

Tarkastelin aiemmassa narratologisessa analyysissäni Hazardin ja Stillerin kolumneja yhtenäisenä aineistona, josta en nostanut tarkemmin esiin esimerkiksi kirjoittajien tyylieroja tai yhtenevyyksiä, vaikka toin esille ironian kerronnallisten keinojen esiintymistiheyden kummallakin kirjoittajalla (TAULUKOT 1 & 2). Palataan kuitenkin hetkeksi narratologiseen analyysiini, sillä mielestäni se paljastaa jotain myös ironian funktioista. Kirjoittajilta nousee esille ikään kuin kaksi erilaista diskursiivista strategiaa, jotka tekevät heidän käyttämästään ironiasta hyökkäävää ja valtarakenteita horjuttavaa. Näen, että erilaisten diskursiivisten strategioiden avulla Stiller ja Hazard kyseenalaistavat vakaita näkökantoja ja tuovat julkiseen keskusteluun uusia ulottuvuuksia.

Avaan väitettä hieman tarkemmin. Hazardin kolumnien ironian terä perustuu usein siihen, että hän nostaa esille kolumneissaan vallitsevia yhteiskunnallisia diskursseja ja kiinnittää ironian niihin. Esimerkkeinä Hazardin tavasta poimia näitä diskursseja ja ironisoida niitä, voidaan pitää vaikkapa kolumnia Hyvää itsenäisyyspäivää (IL 9.12.2009), jossa ironisoidaan Marja Tiuraan kohdistunutta vaalirahakohua, Ludvig Borgaa (IL 13.1.2010), jossa ironia kumpuaa Tony Halmeen mediakuvasta, tai Reindeer Jerky -kolumnia (IL 24.2.2010), jossa piikitellään kasvisruokapäivän vastustajia. Hazard poimii kolumneissaan näppärästi jonkin vallitsevan diskurssin yhteiskunnassa ja ironisoi sitä. Kolumnien ironia on purevaa ja sen tarkoituksena on horjuttaa ironian kohdetta.

Stiller taas suosii usein kolumniensa kerronnassa itseironiaa ja operoi henkilökohtaisemmalla ironian tasolla kuin Hazard. Hän tuo kolumneissaan mielellään esiin omaa suomenruotsalaista ja juutalaista taustaansa sekä sukupuoltaan, johon hän perustaa itseironiansa. Näinhän tapahtuu esimerkiksi kolumneissa Plaseboa kansalle (Image 2/2010), Puolijuutalainen muistelee (Image 9/2010) ja Häpäiskää itsenne! (Image 1/2011).

Stillerin itseironia voi vaikuttaa viattomalta ja kepeältä, mutta pidän sitä monin paikoin ovelana retorisenä strategiana, joka tekee Stillerin ironiasta hyökkäävää. Stiller voi ironisoida esimerkiksi näennäisen viattomasti monikulttuurista keskustelua, koska hän on itsekkin monikulttuurisesta perheestä. Hän siis käyttää henkilökohtaista elämänsä ironisen diskurssinsa pohjana, mutta tuo samalla esille yhteiskunnassa vallitsevia rasistisia ennakkoluuloja ja tekopyhiä asenteita. Tässä mielessä Stillerin näennäisen viaton ironia on sukua Sokrateen ironialle, sillä se tarjoaa yleisölle samanaikaisesti useita näkökulmia ja saa kyseenalaistamaan niitä (Renvall & Reunanen 1998, 17).

6.2.5. Ironia sulkee ja kokoaa yhteisöjä

Ironian vahvin ja kiistellyin funktio on sen kokoava vaikutus. Ironia joko kokoaa tai sulkee yhteisöjä. Kokoamiseen liittyy vallankäyttöä, ylimielisyyttä ja toisinaan elitismiäkin (Hutcheon 1995, 55). Mielestäni ironian kokoava ja sulkeva funktio kiinnittyvät journalismissa kysymyksiin sanavapaudesta. Määrittelin aikaisemmin Linda Hutcheonin nimeämän diskursiivisen yhteisön, jolle ironinen viesti aukeaa (emt., 92). Yhteisön jäsenet jakavat saman käsityksen kielestä ja kommunikaatiosta. Ironikko ikään kuin kosiskelee muita liittymään ironiseen yhteisöönsä, mutta sulkee tarkoituksella joitakin siitä ulos. Ne jotka jäävät yhteisön ulkopuolelle, voivat kuitenkin kokea ironian hyvin loukkaavana ja vihamielisenä.

Diskursiivisen yhteisön käsitettä voidaan mielestäni soveltaa niin, että ajatellaan vaikkapa Imagen ja Iltalehden lukijoita. Taitavan kolumnistin, kuten Hazardin ja Stillerin, voi ajatella aina tavoittelevan tekstillään mahdollisimman suurta diskursiivista yhteisöä eli mahdollisimman suurta samanmielistä lukijakuntaa, joka tuntee lehden ja kolumnistin tyyliin ja jakaa samat näkökannat ja kulttuurilliset arvot kuin kolumnistikin. Ironinen viesti saattaa näin vahvistaa lukijoiden keskinäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja identiteettiä.

En keskity tässä tutkimuksessa juurikaan toimittajien brändäykseen, mutta voidaan ajatella, että myös toimittajan vahva brändi voi luoda diskursiivisen yhteisön. Totesin aiemmin, että tekijöiden brändäys on kytköksissä myös kolumnien määrän lisääntymiseen, joka alkoi Suomessa 1990-luvun alussa (Kivioja 2008, 51–52). Tietty lehden lukijakunta saattaa suosia tietyn toimittajan tekstejä ja jakaa samat näkökannat. Tätä diskursiivisen yhteisön näkökulmaa yritän myös tässä tutkimuksessa metsästää tekstin sisäistekijän avulla, vaikka näkökulma olisikin kätkeyty ironian keinoin.

Ironinen viesti on kuitenkin aina luonteeltaan monitulkintainen ja negatiivinen. Kuten aiemmin totesin, ironialla on kohde, eli se asia tai ilmiö, jolle ironinen piikki on tarkoitettu, mutta myös uhri, eli se, jota pidetään vastuullisena ironian osoittamasta epäkohdasta. Uhreiksi jäävät myös ne, jotka jäävät ironiasta ulkopuoliseksi eli ne, jotka eivät kuulu diskursiiviseen yhteisöön. (Rahtu 2006, 50.) Minkään lehden lukijakuntaa ei voi ajatella yhtenäisenä massana, jossa kaikki jakavat saman käsityksen kielestä ja kulttuurista. Siksi Hazardin kolumni Ludvig Borga (IL 13.1.2010) on loistava esimerkki siitä, miten journalistinen ironia toteuttaa sekä yhteisöjä kokoavaa että erottelevaa funktiotaan.

Hazard on itse selvittänyt useaan otteeseen (Sommar 2010), että kolumnin ironian kohteeksi oli suunnattu media, ei suinkaan Tony Halme ja uhreiksi ne toimittajat tai viestimet, jotka lypsivät Halmeesta säälimättä lööppejä sekä tämän eläessä että kuoltua. Ironian toissijaisia uhreja, eli lähinnä Tony Halmeen läheisiä ja ihailijoita, tämä selittely ei kuitenkaan lepyttänyt lainkaan. He eivät kuuluneet diskursiiviseen yhteisöön, joka jakoi tämän näkemyksen Halmeesta.

Mielenkiintoista kyllä, tämä ironian uhrin asemaan asettuminen tuntui kokoavan aivan oman yhteisönsä. Hommaforumin keskustelupalsta täyttyi Hazardia solvaavista kommentoijista, jotka purkivat omaa turhautumistaan verkossa. Voidaan ajatella, että Hazardin kolumnia ei edes haluttu ymmärtää ironiaksi, vaan tekstin sisältämää pilkkaa pidettiin harvinaisen suorana, jopa vihapuheena. Asiasta tuli poliittinen kysymys, joka johti JSN:n pohdiskelemaan kysymyksiä sananvapaudesta, kunnianloukkauksesta ja journalismista (JSN.fi 2010). Kolumnin ironia siis toteutti sekä sulkevaa että kokoavaa funktiotaan, jolloin ironian aiheuttama affektiivinen lataus kasvoi valtaisiin mittasuhteisiin.

Koska ironia on aina luonteeltaan negatiivista, on journalistisesta näkökulmasta hyvä kysymys, tuleeko toimittajan sanavapautta rajoittaa, jos sen varjolla loukataan toisen kunniaa? Voiko siis ironia olla liian sulkevaa tai koota jopa vaarallisia yhteisöjä? Kysymys on äärimmäisen filosofinen, joten tämän tutkimuksen laajuus ei riitä asiaa ratkaisemaan. Nähdäkseni vastaus riippuu aina tulkitsijasta. Ironia toki loukkaa ja tölväisee, mutta on tulkitsijasta kiinni, miten oikeutettuna hän pitää piikkiä. Sitä paitsi, joskus piikki voi olla paikallaan, jotta asiaa voidaan ajatella tuoreesta näkökulmasta käsin. Muun muassa läpinäkyvä ja koominen itseironia voi myös vahvistaa jonkun uskoa journalismiin (Zareff 2012, 119).

Ironian kieltäminen journalismissa on sinänsä jo paradoksi, koska ironia on luonteeltaan monitulkintaista ja kätkeytyä (Rahtu 2006, 46). Mikään komitea ei voisi analysoida jokaista julkaistua journalistista juttua ja miettiä, sisältääkö se ironiaa vai ei, mihin ironia kohdistuu ja kuka on ironian uhri. Toisaalta, kuten Marjo Kolehmainen (2015, 245) toteaa, sananvapautta voi käyttää yhtälailla argumenttina niin demokraattisen keskustelun puolustamiselle kuin hierarkioiden ylläpitämisellekin. Se mikä on toiselle sananvapautta, voi toiselle olla verinen loukkaus esimerkiksi omaa uskontoa kohtaan. Tässä tutkimuksessa ironia nähdään kuitenkin journalismille tarpeellisena työvälineenä ja ilmaisukeinona. Siksi ironiaan ja sanavapauteen liittyvässä keskustelussa korostuu mielestäni viime kädessä toimittajien ammattitaito ja Journalistin ohjeiden kunnioitus.

7. Yhteenveto ja pohdintaa

Esitän tässä luvussa lyhyen katsauksen keskeisimpiin tutkimustuloksiini. Käyn kahdessa alaluvussa läpi, vastasiko analyysini tutkimuskysymyksiini ja miten hermeneuttinen näkökulma soveltui tutkimusasetelmaani. Viimeisessä alaluvussa avaan, millaisia jatkotutkimusideoita minulle syntyi matkan varrella.

Lähestyin tutkimukseni alussa ironiaa käsittelevää teoriaa useista tulokulmista, sillä halusin havainnollistaa, mitä kaikkea ironia voi olla ja poimia määritelmistä ne, jotka sopivat parhaiten tutkimusasetelmaani. Määrittelin lopulta ironisen tulkinnan ja käytin apuna Toini Rahdun (2006, 46) ironian komponenttimääritelmää. Totesin, että ironinen tulkinta syntyy, kun havaitsen tavalla tai toisella negatiivisen sanoman, jonka tulkitsem tuottajansa (Hazardin tai Stillerin) intention mukaiseksi, ja jolla on jokin kohde ja useimmiten myös uhri. Olennaista oli tekstin monitulkintainen esitystapa eli se, että jokin edellisestä muuttujista (negatiivinen sanoma, tuottajan intentio, uhri tai kohde) oli kätkeyty ja jouduin täyttämään aukot itse. Viime kädessä tässä tutkimuksessa oli siis kyse omasta ironisesta tulkinnastani. Oletin kuitenkin, että kolumneissa oli haluttu käyttää ironiaa eli näin kolumneissa ironista intentionaalisuutta.

Sain havaita, ettei ole olemassa vain yhtä tutkimusmetodia, jolla ironiaa voidaan analysoida, joten poikkitieteellistä tutkimustani ohjasi hermeneuttinen näkökulma. Kiinnitin huomiota tekijään, tekstiin, lukijaan ja kontekstiin ja pyrin ymmärtämään tekstin keskinäisiä suhteita ja suhteuttamaan tekstin muihin merkityksiin (Mikkonen 2001, 72–73). Apuna käytin semiotiikan ja narratologian metodeja.

7.1. Etsivä löysi ironiaa

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, millaisiin kerronnan keinoihin Stillerin ja Hazardin kolumnien ironia perustuu. Lähdin ajatuksesta, että kolumnit sisältävät intentionaalista ironiaa ja analyysini näyttää vahvistavan tämän oletuksen. Analysoimani kolumnit sisälsivät varsin runsaasti ironisen kerronnan keinoja. Analyysini ensimmäisessä osassa keskityin kerronnan tarkasteluun narratologian ja semiotiikan avulla, jotka soveltuivat mielestäni tutkimukseeni hyvin. Etsin ironiaa kolumneista muun muassa epäluotettavan kertojan, sisäistekijän ja metaforan käsitteiden avulla ja nimesin, että ironinen toimittaja-kertoja on kolumneissa tyypillisesti asenteeltaan joko *röyhkeä* tai *naiivi* tai hän käyttää *itseironiaa*. Totesin ironisen toimittaja-kertojan keinoiksi myös *merkitsevät*

tauot kerronnassa, ironiset metaforat sekä tavan hyödyntää *draamallista ironiaa*, eli ironisoida todellisia tapahtumia kerronnassa.

Havaitsin tosin, että pelkistämäni ja nimeämäni ironian keinot kerronnassa ovat kolumneissa usein päällekkäisiä ja lomittaisia, joten niiden erottelu oli toisinaan varsin keinotekoisia. Tärkein havaintoni olikin, että ironia koostuu kolumneissa kerronnasta kokonaisuutena, ei vain yksittäisistä lauseista tai tokaisuksista. Esimerkiksi röyhkeää kertojan asennetta hyödyntävä kolumni saattoi sisältää myös ironisia metaforia tai käyttää hyväkseen draamallista ironiaa. Tuloksiini on kuitenkin suhtauduttava kriittisesti, sillä kuten Marja Lassila-Merisalo (2009, 37) kirjoittaa, tämän tyyppisissä laadullisissa tutkimuksissa tutkija saattaa löytää juuri sitä, mitä on etsinytkin. Olen siis saattanut ylitulkita aineistoa ja löytää siitä merkityksiä ja rakenteita, joita toimittaja-kertoja ei ole teksteihin edes tarkoittanut. Olisi siis kiinnostavaa luetuttaa tämä tutkimus Hazardilla ja Stillerillä ja selvittää, olenko onnistunut tulkinnoillani tavoittamaan tekijöiden ironisen intention.

Keskeisimpiä havaintojani oli, että kolumnien toimittaja-kertoja ironisoi usein röyhkeällä kerronnan asenteella käsittelemäänsä asiaa ja toi näin julkiseen keskusteluun uusia näkökulmia. Kun toimittaja-kertoja puhui vakavaksi koetusta uutisaiheesta röyhkeään sävyyn, hän asetti sen ironiseen kontekstiin ja herätti samalla tulkitsijassa paitsi ihmetystä, usein myös huvittuneisuutta. Röyhkeä toimittaja-kertoja saattoi näin ironisoida vallitsevia yhteiskunnallisia diskursseja käyttämällä hyväksi näiden hulluimpia argumentteja omassa kerronnassaan, asettamalla ne ironiseen kontekstiin ja osoittamalla, miten naurettavia argumentit ovat.

Näin tapahtui esimerkiksi Hazardin kolumnissa Reindeer Jerky (IL 24.2.2010), jossa toimittaja-kertoja ironisoi kasvisruokakeskustelua. Kolumnien toimittaja-kertoja ironisoi röyhkeällä asenteella myös esimerkiksi suvaitsevaisuuskeskustelua ja siihen liittyvää yksisilmäisyyttä, josta esimerkkinä toimi Stillerin kolumni Läskeille burkha (Image 6-7/2010). Röyhkeä asenteen omaava toimittaja-kertoja osoitti kolumnissa monikulttuurisuuskeskustelun triviaaliuden tekemällä hölmöjä yleistyksiä ja paljasti samalla julkisessa keskustelussa usein piilevän rasismin. Ironia kolumneissa perustuikin usein toimittaja-kertojan röyhkeän asenteen ja aiheen vakavuuden ristiriitaisuuteen.

Kolumnien toimittaja-kertoja tekeytyi toisinaan myös naiiviksi ja hölmömmäksi kuin olikaan ironisoidessaan asioita. Naiivi kertojan asenne on myös yksi epäluotettavan kertojan tunnusmerkeistä ja välittää ironiaa rivien välissä (Lassila-Merisalo 2009, 82). Havaitsin, että kolumnien naiivi toimittaja-kertoja saattoi olla myös huvittava, aivan kuten röyhkeäkin kertoja. Kun kerronnan sinisilmäinen asenne oli ristiriidassa kerronnan kohteen kanssa, kolumnien kerronnasta

tuli hauskaa. Naiivi asenne ilmeni esimerkiksi Hazardin kolumnissa Moottoritie on kuuma, (IL 30.12.2009) ja Stillerin kolumnissa Halaa kepulaista (Image 5/2010). Naiivin asenteen omaava toimittaja-kertoja viritti kolumneissa implisiittisellä eli ironisella kommentoinnilla epäluottamusta. Yli-innostunut asenne oli siis kolumneissa yksi kolumnien ironisen kerronnan tehokeino.

Kolumnien toimittaja-kertoja saattoi hyödyntää myös itseironiaa, jolloin ironia kohdistuikin näennäisesti toimittaja-kertojaan itseensä. En tosin tässä tutkimuksessa ole tarkemmin analysoinut ironian kohdistumista. Etenkin Stillerin kolumneissa itseironiaa käytettiin yleisesti. Kun toimittaja-kertoja pilkkasi itseään esimerkiksi sedäksi (Häpäiskää itsenne, Image 1/2011) tai puolijuutalaiseksi (Puolijuutalainen muistelee, Image 9/2010), hän suojautui samalla muiden ironialta. Samoin teki Hazard nimittämällä itseään punikkihuoraksi kolumnissa Punikkihuora (IL 20.1.2010). Kun toimittaja-kertoja ironisoi itseään kolumneissa, hän samalla korotti itsensä muiden lähteiden yläpuolelle ja vei näin muiden pilkalta pohjan (Zareff 2012, 119). Kun julkinen solvaus on jo kaiken kansan nähtävillä, sen uudelleen sanominen ei tuota nimittelijöille enää yhtä suurta tyydytystä.

Yksi ironisen toimittaja-kertojan keino kolumneissa oli merkitsevät tauot kerronnassa. Toimittaja-kertoja pysytteli kolumneissa merkitseväsi hiljaa ja asettui tilanteen ulkopuolelle. Näin toimittaja-kertoja herätti hiljaisuudellaan tulkitsijan eli minun huomioni. Lyhyillä toteamuksilla ja tauotuksilla kolumnien kerronnassa otettiin etäisyyttä käsiteltäviin asioihin ja niiden tarjoamiin näkökulmiin, kuten tapahtui Hazardin kolumnissa Tiikeri (IL 16.12.2009) ja Stillerin kolumnissa Plaseboa kansalle (Image 2/2010). Toimittaja-kertoja siis vihjasi hiljaisuudellaan, että tekstin sisäistekijä oli eri mieltä, kuin mitä tekstissä tuotiin ilmimerkitysten tasolla esille.

Analyysini paljasti myös, että ironiset metaforat rakentavat kolumnien kerronnassa etäisyyttä kertojan ja lukijan välille ja tarjoavat käsiteltäviin aiheisiin uusia näkökulmia. Näin tapahtui esimerkiksi Hazardin kolumnissa Ludvig Borga (IL 13.1.2010), jossa toimittaja-kertoja nimitti Tony Halmetta muun muassa ”vitsiksi”, ”vaarattomaksi möhkäleen muotoiseksi kotieläimeksi”, ”niskamakkaraksi” ja ”etniseksi maskotiksi” ja ”merkiksi” ja vei näin tulkitsijalta samaistumispuolelman ironian kohteeseen. Mielenkiintoista ironista metaforisuutta sisälsi myös Stillerin kolumni Virpin ja Jarin kisat (Image 1/2010), jossa käsitellään löyhästi Vancouverin talviolympialaisia 2010. Virpi Kuitusen ja Jarin Sarasvuon rakkaustarina esitettiin kolumnissa naiivina ja lapsellisena metaforien kautta.

Lähes kaikissa kolumneissa hyödynnettiin myös draamallista ironiaa, eli todellisten tapahtumien ironisointia. Tämä oli toki odotettavaa, sillä sanoma- tai aikakauslehdissä julkaistavien kolumnien aiheet kumpuavat usein todellisista uutistapahtumista tai ilmiöistä. Toimittaja-kertoja saattoi esiintyä kolumnissa tosielämän henkilönä ja poimia joukon tähän liittyviä, ironista potentiaalia sisältäviä todellisia tilanteita, liioitella niitä ja asettaa tilanteet ironiseen kontekstiin, kuten tapahtui Hazardin kolumnissa Hyvää itsenäisyyspäivää (IL 9.12.2009). Toimittaja-kertoja saattoi myös poimia tunnetun uutistapahtuman ja hyödyntää sen ironista potentiaalia sisältäviä ulottuvuuksia, kuten tapahtui Stillerin kolumnissa Virpin ja Jarin kisat (Image 1/2010).

7.2. Käyttötarkoitus riippuu tulkitsijasta

Toinen tutkimuskysymykseni oli, miksi ironiaa käytetään kolumneissa. Erottelin aiemmassa analyysissäni retorisia kerronnan keinoja, joilla ironiaa tuotettiin Stillerin ja Hazardin kolumneissa, mutta koska halusin viedä tutkimukseni lähemmäs journalismin tutkimusta, pohdin tässä osuudessa, millaisia funktioita ironia kolumneissa saa.

Koska kysymystä oli hyvin hankala lähestyä pelkästään aineistolähtöisesti, sisällytin kysymykseen myös pohdintaa ironian tarpeellisuudesta kolumneissa ylipäänsä ja käytin apuna aiempaa teoriaa. Kysymys oli analyysini haastavin osuus, sillä oma tulkintani tekstistä ei vielä paljastanut kaikkia ironian funktioita. Jos olisin todella halunnut päästä käsiksi tekstien moninaisiin merkityksiin, se olisi vaatinut ehkäpä jonkinlaisen lukijatutkimuksen tekoa. Kielentutkija Toini Rahtu (2006) pohjaa usein analyysinsä pienimuotoiselle lukijatutkimukselle. Hän luetuttaa analysoimiaan lehtitekstejä omilla oppilaillaan ja vertailee teksteistä syntyneitä tulkintoja, joiden varaan hän rakentaa analyysinsä. Erilaiset tulkinnatkaan eivät tosin suoraan kerro tekstin vaikutuksista, vaan niiden tarkastelu vaatisi kenties jonkinlaista käyttäytymistieteellistä näkökulmaa koko tutkimukseen. Kysymystä voisi lähestyä esimerkiksi tarkkailemalla pitkällä aikavälillä kolumneihin linkittyviä verkkokeskustelupalstoja, lehtien lukijamääriä ja verkkoartikkeleiden tavoittavuutta.

Käytin omassa analyysissäni apuna Linda Hutcheonin (1995, 47) jaottelua ironian funktioista, koska myös Hutcheon lähestyy ironian käyttötarkoitusta tulkitsijan kannalta. Hänen jaottelunsa tuntui teoriassa sopivan tutkimusasetelmaani hyvin. Hutcheon on kuitenkin keskittynyt omassa tutkimuksessaan ennemminkin taiteen ja populaarikulttuurin analyysiin ja hänen ajatuksensa liikkuvat usein varsin korkealentoisella tasolla. Monet hänen nimeämistään ironian funktioista tuntuivat myös hyvin päällekkäisiltä (esim. vahvistava ja monimutkaistava funktio sekä kokoava ja hyökkäävä funktio), joten en pystynyt erottelemaan aineistosta kaikkia ironian funktioita. Hutcheon

tosin huomauttaa, että viime kädessä ironiassa on aina kyse siitä, miten tulkitsija näkee sen toteutuvan (emt., 45). Näen ironian funktiot, samoin kuin ironian kerronnan keinotkin, osin toisilleen päällekkäisinä ja lomittaisina. Se lienee ironian monitulkintaisuuden vuoksi toki odotettavaa.

Analyysini hankaloitti myös se, että monet pääasialliset lähteeni tässä tutkimuksessa ovat keskittyneet lähinnä uutisten tai reportaasien tutkimukseen (vrt. Renvall & Reunanen 1998; Lassila-Merisalo 2009). Kolumni on mielipideteksti, joten nähdäkseni se eroaa kerronnaltaan, mutta myös ironisilta funktioiltaan esimerkiksi perusuutisesta. Uutisen ei esimerkiksi voi yleensä odottaa olevan erityisen huvittava tai monimutkaistava, vaan toimittaja-kertojan odotetaan häivyttävän oman roolinsa kerronnasta ja esittävän faktat niin sanotusti faktoina (Kunelius 1993, 37). Kolumni sen sijaan mielipidetekstinä sallii vapaamman ilmaisun, kärjistämisen ja kyseenalaistamisen perusuutista paremmin.

Nostin analyysissäni Hutcheonin (1995) nimeämistä funktioista esille muutamia, jotka nousivat aineistostani esiin selkeimmin ja syvensin käsitystäni aiemman teorian ja tutkimuksen avulla. Ensimmäinen esiin nostamani ironian funktio oli monimutkaistaminen. Totesin, että Stillerin ja Hazardin tyyppiset kolumnistit liukuvat teksteillään hyvin kauas niin sanotusta objektiivisen journalismin kerronnasta, sillä toimittaja-kertoja kommentoi asioita kolumneissa sekä implisiittisellä että eksplisiittisellä tasolla. Jos journalismin ihanteena pidetään objektiivista uutiskerrontaa, jossa toimittaja-kertojan oma ääni on häivytetty taustalle ja tekstissä puhuvat niin sanotut faktat, monimutkaistaminen tuntui sopivan huonosti journalistisiin teksteihin.

Perustelin kuitenkin, että yksikään journalistinen teksti ei ole koskaan täysin objektiivinen tai totuudellinen, vaan jokaisen tekstin takana on aina lukuisia poliittisia valintoja ja päätöksiä aihevalinnasta otsikointiin (Zareff 2012, 85). Kolumni on myös mielipideteksti, joten jaottelu subjektiivisen ja objektiivisen kerronnan välillä ei ole edes mielekäästä. Sen sijaan näkisin, että ironian käyttö kolumnissa ei tee mielipidetekstistä vähemmän totuudellista kuin sen pois jättäminenkään, vaikka toki monimutkaistaminen saattaa lisätä journalistisissa teksteissä väärinkäsitysten mahdollisuutta. Monimutkaistava ironia kolumneissa tarjoaa myös useita tulkintavaihtoehtoja ja voi tuottaa siksi tulkitsijalleen mielihyvää aivan kuten taidekin.

Näin myös, että ironinen kolumni voi toteuttaa sekä ironian huvittavaa että etäännyttävää funktiota esimerkiksi silloin, kun toimittaja-kertoja käsittelee korostetun röyhkeällä tai naiivilla asenteella

tärkeäksi koettua uutisaihetta. Huumori voidaan käsittää kolumneissa valtakulttuuria vastustavana voimana, jolloin tekstit toteuttavat karnevalistisen vapauden perusajatusta (Bahtin 2002, 9–11). Kun kolumnissa nauretaan tärkeille asioille, ylläpitää tämä yhteiskunnallista keskustelua. Totesin kuitenkin, että ironista kolumnia on hankala puolustaa tällä argumentilla, sillä ironia on kolumneissa myös erinomainen retorinen keino, jolla tehdään vastapuolen puheenvuoron tyhjäksi jo etukäteen. Kolumnisti hallitsee kerrontaa ja muita diskursseja ja tekee ironiallaan muiden tahojen argumentoinnista merkityksetöntä.

Ironian suojautuva käyttö kolumneissa näyttää liittyvän useimmiten itseironiaan, josta mainitsin esimerkkeinä kolumnit Punikkihuora (IL 20.1.2010) ja Puolijuutalainen muistelee (Image 9/2010). Havaitsin, että useimmiten itseironiaa käytetään kolumneissa, joiden aiheet generoivat herkästi vihapuhetta verkossa. Teoriassa itseironia saattaa siis näin määriteltynä olla toimittajalle sosiaalinen strategia, jolla hän suojautuu vihapuheelta ja uskaltaa käsitellä tulenarkaakin aihetta. Mielipidetekstissä itseironian merkitys korostuu entisestään, sillä kolumnissa esitettyjen mielipiteiden voidaan ajatella olevan toimittaja-kertojan omia, eikä edustavan esimerkiksi lehden linjaa. Aineistoni on kuitenkin hyvin suppea, joten päätelmäni on suhtauduttava tietyllä kriittisyydellä.

Hyökkäävä ironia toteutui Stillerin ja Hazardin kolumneissa kahden eri diskursiivisen strategian tavoin. Hazard nostaa usein esille kolumneissaan ajankohtaisia yhteiskunnallisia diskursseja ja kiinnittää ironian niihin. Voidaan ajatella, että Hazard edustaa tyypillisesti Hannu Olkinuoran (2006, 58) nimeämää asiantuntevien kolumnistien luokkaa. Asiantuntevat kolumnistit osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tekevät kokemuksensa perusteella mediakriittisiä huomioita. Esimerkkeinä voidaan pitää vaikkapa Hazardin kolumneja Hyvää itsenäisyyspäivää (IL 9.12.2009), Ludvig Borga (IL 13.1.2010) ja Reindeer Jerky (IL 24.2.2010).

Stiller taas ammentaa ironian henkilökohtaisemmalta ironian tasolta ja suosii usein itseironiaa. Hän tuo kolumneissaan esiin omaa monikulttuurista taustaansa sekä sukupuoltaan, johon hän perustaa itseironiansa. Esimerkkeiksi totesin kolumnit Plaseboa kansalle (Image 2/2010), Puolijuutalainen muistelee (Image 9/2010) ja Häpäiskää itsenne! (Image 1/2011). Stillerin itseironia on siten myös ovela retorinen strategia, joka tekee kolumnistin näennäisen viattomasta ironiasta hyökkäävää ja muistuttaa Sokrateen ironiaa (Winokur 2007, 38).

Lähestyin ironian vahvinta eli kokoavaa funktiota kysymyksillä sanavapaudesta. Ironia journalismissa kokoaa diskursiivisia yhteisöjä, jotka joko ymmärtävät tai eivät ymmärrä ironiaa.

Koska ironia on luonteeltaan negatiivista, se herättää herkästi närää julkisessa keskustelussa. Siksi ironista journalismia on pyritty myös rajoittamaan. Esimerkkinä ironian kokoavaa funktiota toteuttavasta kolumnista pidin Ludvig Borgaa (IL 13.1.2010), jolle JSN:n asetti myös langettavan päätöksen (JSN.fi 2010). Totesin kuitenkin, että ironian kieltäminen journalismissa on paradoksi sen monitulkintaisen ja kätketyn luonteen vuoksi. Ironia ei katoa, vaikka se yritettäisiin journalismista kieltää, sillä se mikä aukenee toiselle ironiseksi viestiksi, menee toiselta ohi. Viime kädessä hyväksyttävän ironian käytön journalismissa tulee pohjata etiikkaan ja Journalistin ohjeisiin.

7.3. Pohdintaa ja virikkeitä jatkotutkimukselle

Tämän tutkimuksen teko tyssäsi ensin kuukausiksi ja lopulta jopa vuosiksi siihen, etten saanut muodostettua sopivaa tutkimuskysymystä ja jalostettua sitä analyysiksi asti. Toki käväisin myös työelämässä useamman vuoden putken välissä. Tiesin, että minulla oli käsissäni mielenkiintoinen aineisto, mutten osannut nimetä tarkalleen, mikä siitä teki kiinnostavan. Olen oppinut matkan varrella, että ironia toden totta on paitsi monitulkintaista, myös monimuotoista ja pakenee siksi jokaista määritelmää. Aina kun luulin, että olin niin sanotusti ratkaissut ironian arvoituksen, löysin uuden määritelmän, joka kumosi aiemman. Työtäni helpotti huomattavasi, kun tutustuin Toini Rahdun (2006, 46) esitykseen ironian tulkinnasta komponenttimääritelmänä ja hylkäsin ajatuksen, että voisin koskaan määritellä ironian täysin aukottomasti. Mutta kuten Rahtu (emt., 219) huomauttaa, kaikkea kieltä tulkitaan loppujen lopuksi samoin periaattein, joten ironian tulkintakin on siis viime kädessä kielen tulkintaa. Voi siis olla, että ironian tulkinnan sijaan tässäkin tutkimuksessa pitäisikin puhua vain kielen tulkinnasta.

Työtäni edisti se, että nautin tutkimusaineistoni lukemisesta suuresti. Löysin Stillerin ja Hazardin kolumneista jokaisella lukukerralla jotain uutta ja nauroin usein ääneen heidän parhaimmille heitoilleen tai oivalluksilleen. Analyysiä oli herkullista, mutta myös haastavaa tehdä, sillä jokainen lukukerta sai minut tulkitsemaan tekstin uusin silmin. Onko tutkimukseni siis täysin toistettava? Varmasti ei, sillä tämä tutkimus on tekijänsä näköinen, jokainen lukukertani on vaikuttanut edelliseen ja saanut minut huomaamaan tekstissä jotain uutta. Joku toinen olisi löytänyt teksteistä luultavasti jotain aivan muuta. Juuri näin ironia toimii. Se mahdollistaa erilaiset tulkinnat aineistosta ja tuottaa siksi mielihyvää (Hutcheonin 1995, 48).

Uskon, että monitulkintainen ironia tarjoaa nykyjournalismille myös yhden keinon tavoitella yhä pirstaloituneempia mediayleisöjä. Eri tulkitsijat lukevat ironiset tekstit eri tavoin ja löytävät niistä

erilaisia merkityksiä. Erilaiset ”ironisen journalismin” muodot alkavatkin olla viestimissä arkipäivää. Stillerin, ja toisinaan Hazardinkin, luotsaama Pressiklubi lienee tunnetuin esimerkki ohjelmasta, jossa ironiaa hyödynnetään ilmaisukeinona (Zareff 2012, 227). Muina ironiaa hyödyntävinä uutis- tai ajankohtaismedioina voidaan mainita vaikkapa satiirinen Lehti-blogi (HS.fi 2014) sekä uusimpana tulokkaana HSTV:n julkaisema ja Tuomas Peltomäen juontama Uutisraportti (Nyt.fi 2015), jossa käydään läpi viikon pääuutisia satiirin keinoin.

Olen saanut tätä tutkimusta tehdessä huomata, että ironia on myös ajankohtainen tutkimusaihe. Aina, jos olen maininnut graduni aiheen jollekulle tutulle, olen saanut vastineeksi linkkejä erilaisiin ironiaa käsitteleviin lehtiartikkeleihin. Pääsääntöisesti verkossa leviävissä artikkeleissa on esitetty kaksi ironiaan liittyvää huolta. Ensinnäkin se, että ironia on vallitseva muoti-ilmiö, joka tekee meistä kaikista kyynisiä ja pinnallisia omaan napaamme tuijottajia (esim. Hätäiskää itsenne, Image 1/2011). Toinen yhä näkyvämpi teema lehtikirjoittelussa on kuitenkin ollut, ettei ironiaa tai sarkasmia enää ymmärretä, vaan pienimmästäkin ironisesta kommentista seuraa vihamyrsky verkon keskustelupalstoilla tai sosiaalisessa mediassa (esim. Sarhimaa 2016). Yksi kiinnostava jatkotutkimusajatus voisikin olla kriittisistä kannanotoistaan tunnettujen kolumnistien teemahaastattelu ja sen selvittäminen, uskaltavatko he yhä hyödyntää ironiaa teksteissään, vai pelkäävätkö hukkuvansa vihamieliseen lukijapalautteeseen.

Ironista journalismia käsittelevässä tutkimuksessa käydään vääntöä sen välillä, latistaako ironia yhteiskunnallista keskustelua vai vahvistaako se sitä. Onko ironia siis journalismille hyväksi vai pahaksi? Positiivisen näkemyksen mukaan ironia voi tarjota journalismille mahdollisuuden itsereflektioon. Journalismi esittää usein kuin kykenisi antamaan kattavan kuvan maailmasta (Zareff 2012, 132). Ironia voi parhaimmillaan tuoda näkyviin valtarakenteita, jotka perusuutinen pyrkii piilottamaan ja tehdä siten journalismista entistä läpinäkyvämpää. Kääntöpuolena ironiassa on kuitenkin se, että se sulkee ulkopuolelle ne, joilta ironia menee ohi.

Useat tutkijat ovat esittäneet pohdiskeluja siitä, millaista positiivinen ja keskustelua kiihdyttävä ironia journalismissa voi olla (vrt. Hemánus & K. Pietilä 1982; Renvall & Reunanen 1993). Mielestäni kysymystä pitäisi lähestyä joko käyttäytymistieteellisestä tai vastaanotontutkimuksen näkökulmista. Ironinen teksti mahdollistaa niin monenlaiset tulkinnat, että pelkästään aineistolähtöinen analyysi ja ironian muotojen tarkastelu tuntuvat liian suppeilta keinoilta saada kiinni ironian kaikista vaikutuksista ja käyttötarkoituksista.

Yksi journalismin kannalta äärimmäisen kiinnostava kysymys, jota tässä tutkimuksessa ei sivuta kuin pintapuolisesti, on tietenkin se, kehen tai mihin ironia kohdistuu. Esimerkiksi Esa Reunanen (2003, 424) on omassa tutkimuksessaan tarkastellut ironian kohteita lehtiteksteissä ja hänen luokitteluaan olisi luultavasti tietyin varauksin voinut soveltaa myös omaan aineistooni. Koska analysoitavanani oli vain kahden kirjoittajan kolumneja, en kokenut kuitenkaan mielekkääksi eritellä aineistosta ironian kohdistumista, vaikka saatan analyysissäni pintapuolisesti esittää tästä tulkintoja. Kolumnistien linja ei välttämättä kerro lehden linjasta paljoakaan, sillä mielipiteiden kolumneissa voidaan ajatella olevan Stillerin ja Hazardin omia. Mielestäni tätä kysymystä pitäisi lähestyä isommalla aineistolla, joka sisältäisi erilaisia journalismin muotoja uutisista reportaaseihin ja kommentteihin. Voisi olla mielekäästä poimia Iltalehdestä ja Imagesta eri tyyppisiä artikkeleita ja tarkastella, mihin ironia lehdissä kohdistuu ja ketkä jäävät ironian uhreiksi. Eri tyyppisinä ja eri kohderyhmän omaavina lehdet tarjoaisivat vertailulle varmasti kiinnostavat lähtökohdat.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Hazard, Kaarina, Hyvää itsenäisyyspäivää, Iltalehti (IL) 9.12.2009.

Hazard, Kaarina Tiikeri, (IL) 16.12.2009.

Hazard, Kaarina, Joulufinaali, (IL) 23.12.2009.

Hazard, Kaarina, Moottoritie on kuuma, (IL) 30.12.2009.

Hazard, Kaarina, Ludvig Borga, (IL) 13.1.2010.

Hazard, Kaarina, Punikkihuora, (IL) 20.1.2010.

Hazard, Kaarina, Love-Rat, (IL) 3.2.2010.

Hazard, Kaarina, Villa Vanilla, (IL) 10.2.2010.

Hazard, Kaarina, Summa Summarum, (IL) 17.2.2010.

Hazard, Kaarina, Reindeer Jerky, (IL) 24.2.2010.

Stiller, Ruben, Virpin ja Jarin kisat, Image 1/2010.

Stiller, Ruben, Plaseboa kansalle, Image 2/2010.

Stiller, Ruben, Ne, Image 3/2010.

Stiller, Ruben, Epä-älyllisesti sinun, Image 4/2010.

Stiller, Ruben, Halaa kepulaista, Image 5/2010.

Stiller, Ruben, Läskeille burkha, Image 6-7/2010.

Stiller, Ruben, Puolijuutalainen muistelee, Image 9/2010.

Stiller, Ruben, Irti heteronormatiivisesta fasismista!, Image 11/2010.

Stiller, Ruben, Hätäiskää itsenne, Image 1/2011.

Painetut lähteet

Alanko, Outi (2001). Lukijasta lukemiseen, tulkinnasta elämykseen. Teoksessa Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Toim. Alanko, Outi & Käkelä-Puumala, Tiina. Helsinki: SKS. Sivut 207–240.

Bahtin, Mihail (2002)/(1965): François Rabelais - keskiajan ja renessanssin nauru. Suom. Laine, Tapani ja Nieminen, Paula. Helsinki: Like

Haara, Paula & Pöyhtäri, Reetta & Raittila, Pentti (2013). Vihapuhe sananvapautta kaventamassa. Tampere: University Press.

Hemánus, Pertti & Pietilä, Kauko (1982). Seitsemän erää journalismista. Tampere: Vastapaino.

Hutcheon, Linda (1995). Irony's edge. The Theory and Politics of Irony. London and New York: Routledge.

Kantokorpi, Mervi (2003). Proosan runousoppia. Teoksessa Runousopin perusteet. Toim. Mervi Kantokorpi, Pirjo Lyytikäinen, Auli Viikari. Helsinki: Vammalan kirjapaino. Sivut 105–170.

Kinnunen, Aarne (1994). Huumorin ja koomisen keskeneräinen kysymys. Helsinki: WSOY.

Kivioja, Pasi (2008). Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja A; 106. Tampere: Tampereen yliopisto.

Knuutila, Simo (1992). Kansanhuumorin mieli. Helsinki: SKS

Kolehmainen, Marjo (2015). Satiiriset Itse valtiat. Poliittinen huumori suomalaisessa julkisuudessa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kunelius, Risto (1993). Uskottavuuden anatomia. Kova uutinen, genre ja kansalainen. Tiedotustutkimus 2/1993, Sivut 33–45.

Kuutti, Heikki (2006). Uusi mediasanasto. Jyväskylä: Atena.

Lassila-Merisalo, Maria (2009). Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lehtimäki, Markku (2002). Elämäkertamuodon itsereflektio: fiktiiviset ja visuaaliset keinot Edmund Morrisin Reagan-biografiassa Dutch. Teoksessa Lehtimäki, Markku (toim.): Merkkejä ja symboleja. Esseitä kirjallisuudesta ja sen tutkimuksesta. Tampere: Tampere University Press. Sivut 229–267.

Lehtonen, Mikko (2000). Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Malmberg, Tarmo (1988). Tiedotusopin rakenne. Acta Universitatis Tamperensis -sarja A 119. Tampere: Tampereen yliopisto.

Mikkonen, Kai (2002). Voiko fiktiosta tulla totta? Teoksessa Merkkejä ja symboleja. Esseitä kirjallisuudesta ja sen tutkimuksesta. Lehtimäki, Markku (toim.) Tampere: Tampere University Press. Sivut 307–340.

Mikkonen, Kai (2001). Lukeminen tulkintana. Teoksessa Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Toim. Alanko, Outi & Käkälä-Puumala, Tiina. Helsinki: SKS. Sivut 64–90.

Olkinuora, Hannu (2006). Minne menet media? Helsinki: Yliopistopaino.

Pietilä, Jyrki (2008). Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pietilä, Veikko (2005). Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä. Tampere: Vastapaino.

Rahtu, Toini (2006). Sekä että. Ironia koherenssina ja inkoherenssina. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1096. Vantaa: Dark.

Renvall, Mika & Reunanen, Esa (1998). Kaiken pelastava journalistinen ironia: teoria ja käytäntö. Tiedotustutkimus 3/1998. Sivut 4–23.

Reunanen, Esa (2003). Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Tammi, Pekka (1992). Kertova teksti. Esseitä narratologiasta. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino.

Tarasti, Eero (1992). Johdatusta semiotiikkaan. Esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmistä. Helsinki: Priima-Offset.

Viikari, Auli (2003). Lyriikan runousoppia. Teoksessa Runousopin perusteet. Toim. Mervi Kantokorpi, Pirjo Lyytikäinen, Auli Viikari. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy. Sivut 39–102.

Winokur, Jon (2007). The Big Book of Irony. New York: St. Martin's Press.

Zareff, Janne (2012). Journalistinen komiikka. Teoreettisia ja käytännöllisiä avauksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Digitaaliset lähteet

Aikakauslehdet.fi (2016). Liite: KMT lukija 2010 lukijamäärät.

http://www.aikakauslehdet.fi/content/Liitetiedostot/pdf/KMT_Lukija_2010-tiedotteen_liite.pdf

Tieto tarkistettu 9.6. 2016.

A-lehdet.fi (2016). Imagen mediatiedot 2016. [http://www.a-](http://www.a-lehdet.fi/mainostajalle/image#focus_group_kohderyhm%C3%A4)

[lehdet.fi/mainostajalle/image#focus_group_kohderyhm%C3%A4](http://www.a-lehdet.fi/mainostajalle/image#focus_group_kohderyhm%C3%A4) Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Gustafsson, Marko (2009). Yle.fi. Miten minusta tuli minä, Ruben Stiller.

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2009/08/06/miten-minusta-tuli-mina-ruben-stiller> Tieto tarkistettu

26.5.2016.

HS.fi (2014). Mikä oli Suomen paras blogi vuonna 2013?

<http://www.hs.fi/kuukausiliite/a1365212418100> Tieto tarkistettu 20.5.2016.

Hommaforum.org (2010). Hommaforumin keskustelupalsta.

<http://hommaforum.org/index.php?topic=20928.0> Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Iltalehti.fi (2010). Suosituimmat uutiset vuonna 2010.

http://www.iltalehti.fi/uutiset/2010123112938116_uu.shtml Tieto tarkistettu 14.3.2016.

Iltasanomat.fi a (2010). Tiger Woods petti vaimoaan vain 3 viikkoa tyttärensä syntymän jälkeen.

<http://www.iltasanomat.fi/viihde/art-2000000102304.html> Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Iltasanomat.fi b (2010). Virpi Kuitunen lopettaa uransa Vancouverin jälkeen.

<http://www.iltasanomat.fi/hiihtolajit/art-2000000274432.html> Tieto haettu 26.5.2016.

IL Skuuppi a (2016). <http://skuuppi.iltalehti.fi/> Tieto tarkistettu 26.5.2016.

IL Skuuppi b (2016). Iltalehden lukijaprofiili. [http://skuuppi.iltalehti.fi/printti/iltalehti/profiilit-](http://skuuppi.iltalehti.fi/printti/iltalehti/profiilit-tutkimukset.html)

[tutkimukset.html](http://skuuppi.iltalehti.fi/printti/iltalehti/profiilit-tutkimukset.html) Tieto tarkistettu 26.5.2016.

JSN.fi (2016). Journalistin ohjeet. http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ Tieto tarkistettu 26.5.2016.

JSN.fi (2010). JSN:n langettava päätös Iltalehdelle. <http://www.jsn.fi/sisalto/4247-sl-10/?year=2010&search=hazard> Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Jääskeläinen, Henni (2014). Marmai.fi. Kaarina Hazardille ”kenkää” Iltalehdestä. <http://www.marmai.fi/uutiset/kaarina-hazardille-kenkaa-iltalehdesta-6289931> Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Lahti, Markku & Pusa, Ari & Rantala, Riku (2001). HS.fi. Hiihtoliiton laukussa verenohentajaa. <http://www2.hs.fi/uutiset/juttu.asp?id=20010226UR31&a=2> Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Mtv.fi (2015). Kohuttu kirja paljastaa: Tony Halmeen kuolinsyy yllätti ex-vaimon. <http://www.mtv.fi/viihde/seurapiirit/artikkeli/kohuttu-kirja-paljastaa-tony-halmeen-kuolinsyy-yllatti-ex-vaimon/5281466> Tieto tarkistettu 12.6.2016.

Mäkinen, Rami (2009). Iltasanomat.fi. Marja Tiuran epäillyt lahjukset: yli 26 000 euroa. <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000240389.html> Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Nyt.fi (2015). Uutisraportti kertoo nyt viikon oikeat uutiset. <http://nyt.fi/a1305918133334> Tieto tarkistettu 20.5.2016.

Pressiklubin Facebook-sivut (2016). <https://www.facebook.com/ylepressiklubi/?fref=nf> Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Sarhimaa, Jutta (2016). Nyt.fi. Sarkasmia ei ymmärretä netissä eikä juuri muuallakaan – tutkija selittää, miksi. <http://nyt.fi/a1457321003308?ref=hs-etusivu-uusimmat-#2> Tieto tarkistettu 19.5.2016.

Sommar, Heidi (2010). Yle.fi. Kuohuttava Kaarina Hazard. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/01/15/kuohuttava-kaarina-hazard> Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Speakersforum.fi (2016). Kaarina Hazard. <http://www.speakersforum.fi/kaarina.hazard> Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Teos.fi (2016). Teos.fi:n kirjailijat: Ruben Stiller. <http://www.teos.fi/kirjailijat/ruben-stiller.html>
Tieto tarkistettu 26.5.2016.

Yle.fi (2010). Helsingin koulujen kasvisruokapäivä nostattaa tunteita.
http://yle.fi/uutiset/helsingin_koulujen_kasvisruokapaiva_nostattaa_tunteita/6147660 Tieto
tarkistettu 26.5.2016.

Painamattomat lähteet

Mattila, Noora (2011). Ironia journalismissa. Ironian keinot ja funktiot Helsingin Sanomissa ja Nyt-liitteessä. Pro gradu -tutkielma. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Kuviot

KUVIO 1. Fakta ja fiktio: sisältö ja muoto Maria Lassila-Merisalon (2009, 33) mukaan, s. 19.

KUVIO 2. Boothin-Chatmanin malli, kertova teksti Pekka Tammen (1992, 23) mukaan, s. 28.

KUVIO 3. Kerronnallinen voimakenttä Risto Kuneliuksen (1993, 39), mukaan. s. 30.

Taulukot

TAULUKKO 1. Ironian keinot kerronnassa Hazardin kolumneissa, s. 50.

TAULUKKO 2. Ironian keinot kerronnassa Stillerin kolumneissa, s. 51.